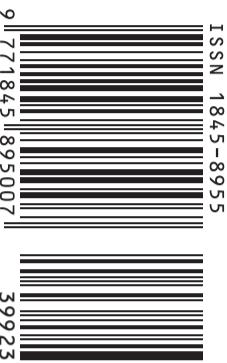

NOVOSTI НОВОСТИ

#1241

Samostalni
srpski
tjednikPetak 29/09/2023
1.33€ / 10 kn / 100 din

Obiteljski almanah

‘Evropski kongres obitelji’ u Dubrovniku, koji su organizirali Evropski konzervativci i reformisti, a partner im je bila američka Međunarodna organizacija za obitelj, okupio je brojne protivnike pobačaja i prava žena, homofobe, ljubitelje Franca i Putinove korisne idiote. I neka poznata domaća lica

str. 4-5.

Odluka je stala

Andrej Plenković se, prema svemu sudeći, želi riješiti Frane Barbarića, ali boji se da to neće proći bezbolno za njega osobno i za njegovu vladu. On čeka da mu pravosuđe pomogne u micanju predsjednika Uprave HEP-a

Andrej Plenković: Odluke ćemo donositi kad mi budemo htjeli
(Foto: Šime Zelić/PIXSELL)

PREMJER ANDREJ PLENKOVIĆ puna tri mjeseca ne uspijeva donijeti bilo kakvu odluku o odgovornosti za štetu od blizu 15 milijuna eura koju je pretrpjela Hrvatska elektroprivreda na akcijskoj prodaji viškova prirodnog plina, viškova koji su nastali zahvaljujući Vladinom uredbi iz jeseni prošle godine. HEP je, podsjetimo, bio obavezan da kupuje sav plin koji INA proizvodi na hrvatskim poljima po cijeni od 47 eura za megavatsat, no kako je krajem svibnja i u lipnju pala potražnja, a HEP-ovi skladišni kapaciteti bili napunjeni, tako se plin moralno prodavati po prosječnoj cijeni od oko 14 eura i otud gubitak od blizu 15 milijuna eura. Puna tri mjeseca, ustvari, premjer Plenković ne uspijeva smijeniti FRANU BARBARIĆA, predsjednika Uprave HEP-a, premda nema

dileme da je on prvi među odgovornima za učinjenu štetu.

Barbarić je u travnju poslao dopis Ministarstvu gospodarstva i održivog razvoja u kojem je upozorio da će se pojavitvi višak plina ako se ne promijeni Vladina uredba te da će HEP u tom slučaju koristiti taj plin za vlastite potrebe i da će ga prodavati na domaćem i međunarodnom tržištu. Ministar gospodarstva DAVOR FILIPOVIĆ nije reagirao na upozorenje, mada su i on i njegov državni tajnik za energetiku IVO MILATIĆ morali znati da uredba zabranjuje takvo raspolaganje domaćim plinom kupljenim od INA-e. Morao je to znati i Barbarić, ali ako nekim slučajem nije znao u travnju, kad je poslao obavijest ministru Filipoviću, nedvojbeno je saznao u tjednima koji su uslijedili, jer niti je HEP upotrebljavao taj plin za rad svojih

postrojenja, niti ga je prodavao na tržištu. Barbarić o tome nije nikoga informirao, odnosno dosad nismo vidjeli ni jedan uvjerljiv dokaz da je ikome javio o stvaranju viškova i o tome da se plin plaćen 47 eura za megavatsat prodaje po automatizmu – radi uravnoteženja sustava – za višestruko niže iznose.

Tako je u otprilike mjesec dana prodano više od 300 tisuća megavatsati, a dvije trećine te količine kupilo je Prvo plinarsko društvo PAVLA VUJNOVCA po prosječnoj cijeni od oko 11 eura. PPD je, naime, imao dovoljno prostora za skladištenje HEP-ovog plina, a istražitelji još utvrđuju je li se radilo o slučajnosti ili o tome da je PPD dobivao povlaštene informacije iz HEP-a. Na ovom mjestu valja spomenuti da je nedavno otkriveno kako je TOMISLAV Šambić, član Uprave HEP-a, prije dvije godine kupio stan u Zagrebu baš od

Vujnovca po cijeni koja je bila vrlo prijateljska. Otprije su, pak, poznate dobre poslovne veze Vujnovca i Barbarića.

Tko zna koliko bi još plina bilo prodano na isti način, i koliko bi PPD još zaradio, da krajem lipnja Hrvatski operator tržišta energije (HROTE) nije alarmirao Ministarstvo gospodarstva. Druga je stvar što su Filipović i Milatić, neovisno o zabludi u koju ih je bio doveo Barbarić, i bez HROTE morali znati što se događa, i što su odmah morali reagirati da se zaustavi proizvodnja gubitaka: to što nisu znali, ako nisu znali, ne može im biti uvjerljivo opravdanje. Milatić, inače, plasira svoje vino, koje proizvodi na Hvaru, preko Vujnovčevog Konzuma.

Da bi se ustanovilo tko je poslovno i politički odgovoran za HEP-ov gubitak, nije bilo potrebno više od tri dana, a Plenkoviću evo nisu dovoljna ni tri mjeseca. 'Odluke ćemo donositi kad mi budemo htjeli', ponavlja premjer već danima – posljednji put u pondjeljak – ono što je ionako razumljivo samo po sebi, ali nema odgovor na pitanje zašto okljeva i koje mu to okolnosti trebaju za donošenje odluke. Čeka da splasne javni interes za ovu temu? Čeka da opozicija zaboravi HEP-ovu plinsku aferu, da se sve razblaži i relativizira? Elementarna politička logika nalaže da se ovačke afere razriješe i završe što prije, pogotovo u situaciji kad su izbori za najduže nekoliko mjeseci. Mora postojati vrlo ozbiljan razlog za iznevjeravanje osnovnih postulata političkog operiranja, a Plenković je političar izrazito nesklon stazama koje nisu dobro utabane.

Premjer se, prema svemu sudeći, želi riješiti Barbarića, ali boji se da to neće proći bezbolno za njega osobno i za njegovu vladu. On bi da problem s Barbarićem riješi netko drugi umjesto njega, a u ovom slučaju to mogu samo Državno odvjetništvo, koje istražuje šefu HEP-a u dva ili tri predmeta, i sudska instanca kojoj se Barbarić žalio na rješenje Državnog inspektorata po kojem mora srušiti svoju bespravno izgrađenu kuću na Hvaru. Premjeru treba kakvo-takvo formalno pokriće za smjenu ili iznudenu ostavku Frane Barbarića i svakako želi izbjegći da ga makne zbog curenja HEP-ovih milijuna, na čemu je najviše profitirao Pavao Vujnovac, jer bi se time otvorilo pitanje odgovornosti ministra Filipovića i državnog tajnika Milatića, što bi značilo dizanje problema na još višu političku razinu. No ključna je stvar kako će se Barbarić postaviti prema smjeni neovisno o tome kakvo će objašnjenje biti isporučeno javnost: zasad ne pokazuje da je spreman za predaju, baš naprotiv, što je najvjerojatniji Plenkovićev motiv za nelogično odgadanje obračuna. Premjer se očito nada da će se oko Barbarića stegnuti obruc i da će vrijeme učiniti da dotični shvati da mu je mirno povlačenje najpametnije što može poduzeti.

Ne treba, naravno, sasvim isključiti ni mogućnost Plenkovićevog odustajanja od izbacivanja Barbarića iz HEP-a, jer ankete pokazuju da plinska afera nije nimalo našteta rejtingu HDZ-a. Ako bude tako, jedini zaključak koji će se moći izvući jest taj da je Andrej Plenković premjer samo do crte na kojoj počinje interesna zona Pavla Vujnovca i ljudi unutar državnog aparata i državnih firmi s kojima je razvio skladne poslovne odnose. Frane Barbarić jedan je od najistaknutijih pripadnika te družine. ■

IMPRESSUM

Godina xxiv / Zagreb | petak, 29/09/2023

НОВОСТИ #1241

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ

Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA

Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA

Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE

Tihomir Ponoš

IZVRŠNI UREDNICI

Goran Borković (Portal Novosti), Petar Glodić,

Lujo Parežanić (Kultura)

REDAKTORICE

Ana Grbac,

Darija Mažuran-Bučević

KOLUMNISTI

Boris Dežulović,

Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta

REDAKCIJA

Paulina Arbutina, Jerko

Bakotin (urednik Internacionale), Dragana Bošnjak,

Milan Čimeša, Zoran

Daskalović, Ivica Đikić,

Tena Erceg, Dragan

Grozdić, Mirna Jasić Gašić,

Nenad Jovanović, Vladimir

Jurišić, Anja Kožul, Igor

Lasić, Branimira Lazarin,

Gudžević, Boris Rašeta

Bojan Munjin, Tamara

Opačić, Ivana Perić, Boris

Postnikov, Srećko Pušić,

Hrvoje Šimićević i Nataša

Škarčić

TAJNICA REDAKCIJE

Irena Bosnić

FOTOGRAF

Sandro Lendl

GRAFIČKI UREDNICI

Ivana Družak,

Darko Matovićević

DIZAJN

Parabureau / Igor

Stanišević & Damir Bralić,

Nikola Đurek

ILUSTRACIJA NASLOVNICE

Luka Duplančić

ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',

Zagreb

TIRAŽA 6000

Novosti su financirane

sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske i sredstvima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.

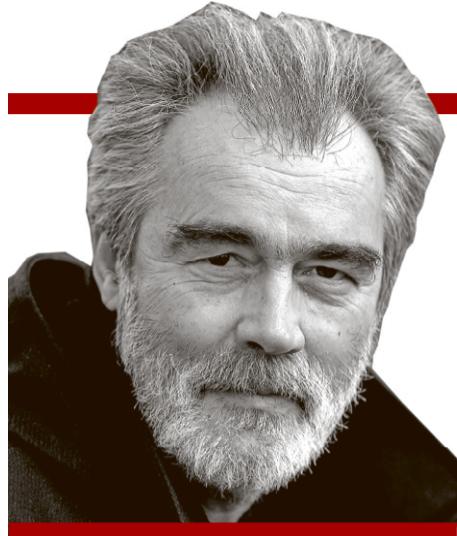
REDAKCIJA

Gajevo 7, 10 000 Zagreb

T/F 01/481198, 4811 281

info@portalnovosti.com

www.portalnovosti.com

PIŠE Viktor Ivančić

Kakav je sadržaj 'demokracije' ako joj HDZ pridonosi, a Možemo! šteti? U kakvo je SRANJE pretvoren veličajni ideal ako su Andrej Plenković i Tomo Medved dobrodošla 'proeuropska snaga', dok su Sandra Benčić i Tomislav Tomašević nepoželjni izvori opasnosti?

DEMOKRACIJA je ugrožena! – dramatično upozorava Jutarnji list od prošle subote. I to u kontinentalnim razmjerima! – dodaje subotnji Jutarnji list.

Naslov članka u prilogu Magazin glasi ovako: ‘Svaki treći Euroljanin glasa za krajne desne ili lijeve stranke’. U podnaslovu se navodi kako su ‘analize pokazale da je na nacionalnim izborima prošlih godina rekordnih 32% europskih birača dalo svoj glas antiestablišmentskim strankama, u usporedbi s 20% u ranim 2000-ima i samo 12% u ranima 1990-ima’. I onda, u istom podnaslovu, slijedi rečenica s funkcijom sirene za uzbunu: ‘A to znači da je demokracija u opasnosti’!

Zašto je, dakle, demokracija u opasnosti?

Zato što, kako pokazuju analize, sve veći broj europskih birača daje svoj glas antiestablišmentskim strankama.

Ako biračko izjašnjavanje protiv establišmenta dovodi u opasnost demokraciju, što to zapravo znači?

Znači da su establišment i demokracija postovječeni, tj. da se svi koji ne ljube establišment prikazuju kao oni koji mrze demokraciju i rade joj o glavi. U protivnom bi *mainstream* dnevnik nakon nizanja podataka u podnaslovu izvukao logičan zaključak da je ‘establišment u opasnosti’, umjesto što dramatično upozorava da je u opasnosti ‘demokracija’.

A zbog čega to ipak čini?

Zbog toga što establišment čine vladajući krugovi, dok demokracija slovi kao opća vrijednost, i tek kad ih se poistovjeti – kada je antiestablišmentsko izjednačeno s antide-mokratskim – moguće je zbog ugroženosti malobrojne elite koja posjeduje moć proglašiti opću opasnost.

Ako dakle vladajuća struktura, uz pomoć podatnih medija i analitičara, prisvaja demokraciju kao klupsку tekuvinu, šireći naraciju kroz koju vlastitu sudbinu vezuje uz sudbinu demokracije kao takve, u čemu leži paradoks takva postupka?

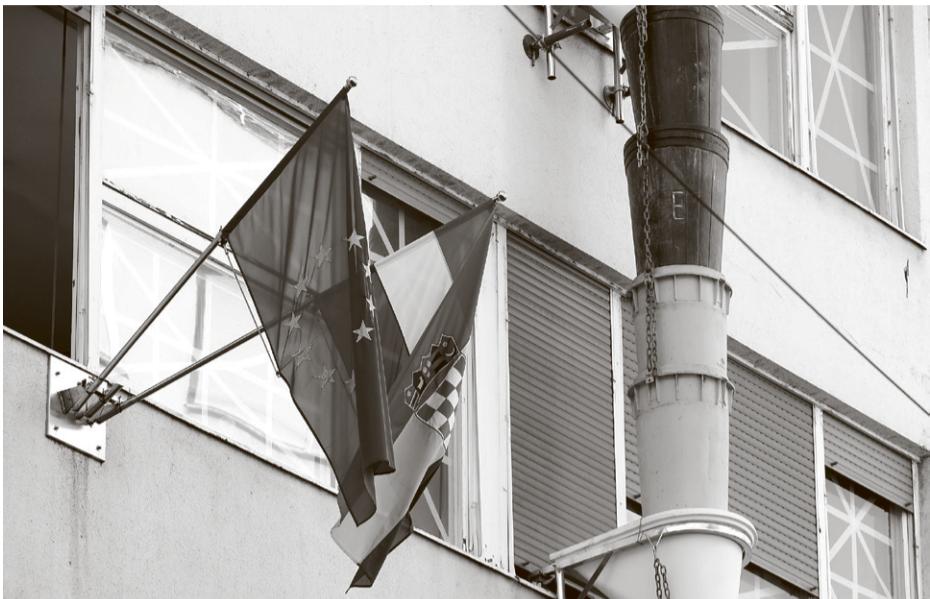
U tome što je on iznad svega antidemokrati.

Članak u Jutarnjem listu ustvari je dajdžest priloga iz londonskog The Guardiana u kojem su objavljeni ‘zaključci istraživanja više od 100 politologa u 31 europskoj državi’, u sklopu nečeg što je nazvano Projekt PopuList. MATTHIJS RODUIJN, voditelj istraživanja s amsterdamskog sveučilišta, veli da ‘mnoge studije sada pokazuju da kada populisti osvoje vlast ili utjecaj na moć, kvaliteta liberalne demokracije opada’.

Kroz Projekt PopuList, saznajemo, ‘u 2023. u Europi su pobojane 234 stranke protiv establišmenta, uključujući 165 populističkih stranaka’: ‘većina krajne ljevice ili krajne desnice’, precizira Jutarnji list. U članku se potom, kao strašila za ptice, nižu markantnije populističke nemani – BOLSONARO u Brazilu, TRUMP u Americi, ‘neliberalni vođa VIKTOR ORBAN’, poljska vladajuća stranka Pravo i pravda, Pravi Finci, Švedski demokrati, pa ‘austrijska propu-tinovska Slobodarska stranka’, pa njemački AfD, pa MARINE LE PEN i njeno Nacionalno okupljalište, pa kolekcija talijanskih populista: Braća Italije, Sjeverna liga, Forza Italia...

Gdje je, do vraga, ljevica? Gdje su ‘krajnji ljevičari’? U kojoj je to europskoj zemlji ‘krajna ljevica’ ‘osvojila vlast’ ili ostvarila ‘utjecaj na moć’, pa se pokazalo da tu ‘kvaliteta liberalne demokracije opada’? Ako ljevice nema, a ‘krajnje ljevice’ još i manje, zašto su onda u

naslovu Jutarnjeg lista uz ‘krajne desne’ završile i ‘krajne lijeve’ stranke?

Vladajuća struktura prisvaja demokraciju kao klupsku tekuvinu (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

Između ostalog i zato što Jutarnji pobraja hrvatske stranke koje su se našle na Guardianovoj listi, a tamo je platforma Možemo! etiketirana kao ‘populička stranka krajne ljevice’. Situacija na hrvatskome političkom tlu, mimo toga, izgleda ovako: Državotvorni pokret, Most, Hrvatski suverenisti i HDSSB svrstani su u ‘populičke krajne desne stranke’, dok je HDZ ‘bivša populistička i krajne desna stranka’ koja se sada ‘kvalificira kao konzervativna i proeuropska snaga’.

Prepisivač The Guardiana iz Jutarnjeg lista tu se odlučio dometnuti vlastiti komentar: ‘Loše je da su ovdje stranke koje imaju šanse ući u iduću Vladu, a dobro da najbolje prolaze dvije najveće – uopće nema SDP-a, a diskretno je pohvaljena transformacija HDZ-a pod aktualnim vodstvom.’ Za kraj teksta, kao desert s čokoladom i šumskim voćem, ostavio je naravno kvalifikaciju da je Možemo! ‘populička stranka krajne ljevice’.

Zbog čega je to Možemo! – koja ne samo što ne zagovara nasilnu promjenu poretka, nego ni radikalniju promjenu poretka uopće – ‘populička stranka krajne ljevice’, nikome ne može biti jasno, ali na ovome mjestu nas to ni ne zanima. Ne zanima, uostalom, ni prepisivač iz Jutarnjeg lista: on to uzima zdravo za gotovo, jer tako piše u The Guardianu i eksperzima Projekta PopuList. Isti je izvjestilac prije neki mjesec i KATARINA PEOVIĆ iz Radničke fronte optužio za ‘opstrukciju demokracije’, bez ijednog argumenta, ali s uvjerenjem da je za takav sud dovoljna činjenica njenog pri-padništva ‘krajnjoj ljevici’.

Pitanje koje nas zanima, međutim, jest sljedeće: Kakav je sadržaj te ‘demokracije’ ako joj HDZ pridonosi, a Možemo! šteti? U kakvo je SRANJE pretvoren veličajni ideal ako su ANDREJ PLENKOVIĆ i TOMO MEDVED dobrodošla ‘proeuropska snaga’, dok su SANDRA BENČIĆ i TOMISLAV TOMAŠEVić nepoželjni izvori opasnosti?

Izloženo istraživanje stoga nije zanimljivo zbog konačnih rezultata, već zbog početnih motiva, a ti su motivi, skupa sa znanstveno utvrđenom listom nepodobnika, sažeti u centrističku formulaciju prijetnje. Liberalni demokrati navlače kožne mantile i visoke čizme, premišljajući se kojim bi tiranskim metodama mogli spriječiti opasnost od tiranije. Demoniziranje i delegitimiranje je uvijek dobar početak.

Ono što upada u oči je, dakle, odsustvo demokracije u detekciji pogibelji za demokraciju. A to znači da će se, u skladu s tradici-

jom, gušenje demokracije po svemu sudeći odvijati u formi njezina spašavanja. U izradi je rukavica čiji će liberalni dezen olakšati nastup čvrste ruke.

Ne treba zanemariti totalitarni potencijal zabrinutih čuvara demokracije: ‘više od 100 politologa u 31 europskoj državi’, The Guardian, The Jutarnji list, sve kako bi se poručilo trećini populacije da neodgovorno zlorabi svoja demokratska prava i ukazuje povjerenje mračnim silama destrukcije. Valjalo bi ih nekako preodgojiti, usaditi im imaginarnu predodžbu neprijatelja s nožem u Zubima, uvjeriti ih da je pred njima samo jedan izbor: onaj između političkoga centra i neizbjegne kataklizme.

Problem više nije samo u izvansistemskim ili antisistemskim političkim angažmanima, već u činjenici da sama demokratska procedura luči nepoželjne rezultate. A i takve ih je dobro krivotvoriti. Ljevica u današnjoj Europi praktički ne postoji, pogotovo ne ‘krajnja’, ali je ipak naglašena kao prijeteća avet. Zna se radi čega: ‘krajnja ljevica’ je duda varalica.

Zapadna kapitalističko-parlamentarna drama u tom pogledu silno nalikuje onome čuvenom hrvatskom prizoru s konca devetdesetih, kada su na tadašnjem Trgu hrvatskih velikana u Zagrebu neofašisti nasrnuli kamenjem, letvama i suzavcem na građane koji su prosvjedovali tražeći da se lokaciju vrati naziv Trg žrtava fašizma, da bi vedete hadzeovske vlasti potom izložile ocjenu kako se radi o ‘sukobu desnih i lijevih ekstremista’. Štos je, naravno, bio u tome da ime Trga žrtava fašizma nisu uklonili ‘desni ekstremisti’, nego hadzeovska vlast.

Za analogiju: smjerni europski liberali, perjanice političkog centra, jako loše gledaju na psovačku artikulaciju vlastite politike prema imigrantima, kakvu iskazuju radikalni desničari. Sjetimo se da je još C. BATTISTELLI desnicu definirao kao centar lišen hipokrizije. Tako se pokazuje da i hrvatsko iskustvo može biti poučno u europskim dimenzijama: sva tajna svojedobnog trijumfa domobrana nad ustašama i partizanima leži u tome što između domobrana i ustaša nema bitne razlike. Naročito kad je na stvari obračun s ‘krajnjom ljevicom’.

Elem, jedini suvisli lijevi odgovor na Projekt PopuList treba biti strpljivi rad na Projektu PopušmiList. ■

(Foto: Grgo Jelavić/
PIXSELL)

Ultra u Dubrovniku

Na ‘Evropskom kongresu obitelji’, događaju koji su organizirali Evropski konzervativci i reformisti, a partner im je bila američka ultrakonzervativna Međunarodna organizacija za obitelj, okupili su se brojni protivnici pobačaja i prava žena, homofobi, ljubitelji Franca i Putinovi korisni idioci. I mostovci Nikola Grmoja i Nino Raspudić

FILOFAŠISTI, korisni idioci PUTINOVIH oligarha koji su financirali invaziju na Krim, pojedinci i grupe što se nalaze na popisima međunarodnih širitelja mržnje, sljedbenici španjolskog diktatora FRANCISCA FRANCA, NIKOLA GRMOJA i NINO RASPUDIĆ. To je, u najkraćem, bio intelektualni, moralni i ljudski sadržaj konferencije koja je sredinom rujna održana u Dubrovniku. Pod egidom ‘Evropski kongres obitelji’, događaju su organizirali Evropski konzervativci i reformisti (ECR), klub Evropskog parlamenta sastavljen od najdesnijih parlamentarnih političkih stranaka u Evropi. Partner ECR-a bila je američka Međunarodna organizacija za obitelj (IOF), jedna od najutjecajnijih globalnih mreža u polju ultrakonzervativnog

aktivizma. U Dubrovnik su tom prigodom došli predstavnici španjolskog Voxa, talijanske vladajuće stranke Braćo Italije, poljske Prave i pravde, rumunjske Desne alternative i mnogi drugi. Među govornicima bili su i arhitekti suvremene borbe protiv gej i ženskih prava te sekularnog društva. Plus delegati Mosta. Domaćin konferencije bio je ECR-ov klupski suborac, evroparlamentarac LADISLAV ILČIĆ iz Hrvatskih suverenista, čovjek kojeg se u Hrvatskoj brojni mediji sjećaju po izjavu da nikad nije masturbirao. Od laskom u Brisel prije dvije godine pronašao se u drugaćijem svijetu pornografije, onom ekstremno-političkoga tipa. Čini se kako mu ide poprilično dobro. Prije dubrovačke konferencije, u ožujku ove godine organizirao je u Zagrebu međunarodnu konferenciju

povodom posvajanja djece u Zambiji, čiji se zaključci mogu sažeti u izjavu jednog govornika: ‘Neki eksploriraju banane, neki djecu.’ ECR je istog mjeseca u Splitu održao vikend-ekspoziciju sa sličnom postavom, pod egidom ‘ubrzavanje konzervativne agende za prosperitet i slobodu’.

Zahvaljujući jednom zastupniku Suverenista u EP-u, evropska ekstremna desnica i katolički fundamentalisti redovno su počeli vršljati po Hrvatskoj, umrežavati se i dijeliti strategije sa željom i namjerom da pokore Evropu. Trend rasta njihove popularnosti vidljiv je u Španjolskoj, Italiji, Francuskoj, Finskoj, Švedskoj, Austriji i Njemačkoj, gdje takvi politički pokreti sudjeluju u vlasti ili bi uskoro mogli postati njezin dio. Jedan od brojnih razloga za porast njihove prode je

činjenica da je cijelo političko polje, koje nije dalo efikasne odgovore na aktualne krize, pomjereno prema desnom rubu. Sada se ekstremnije opcije često same nazivaju razumnim ‘centrom’, koje biračima nude red, sigurnost i suverenizam. Upravo takvima, centrističkim, i dalje se opisuju predstavnici stranke Most, koja je u stvarnosti iz ‘centra’ otišla u njihov zagrljaj.

Suverenistima vjerojatno treba zahvaliti što su na ovu konferenciju pozvali Grmoju i Raspudića, svoje koalicijske partnere u nadolazećim domaćim izborima. Ako je o tome doista riječ, onda se ne radi o pukom nepotizmu, nego čistoj zasluzi. Mostu je, naime, ovdje i mjesto. U zadnjih nekoliko godina bivši ‘apolitični’ aktivisti iz provincije prionuli su slabo prikrivenom zalaga-

nju za otežavanje abortusa, historijskom revizionizmu, koordiniranim napadima na trans osobe preko slučaja Zambija, progona soroševskih utvara u javnom prostoru, intelektualno osiromašenom euroskepticizmu, zazivanju militarizacije granica zbog uljeza iz dalekih zemalja... I svježem gostovanju Nina Raspudića u emisiji 'Nedjeljom u 2'. Potvrđujući stav Mosta o potrebi slanja vojske na granicu Raspudić je, ukratko rečeno, podržao scenarij pucanja na mlade muškarce zato što oni nezakonito prelaze granicu.

O Mostu se može reći i napisati svašta, ali nikako i to da su njihovi članovi bili malformacija na ovom skupu. Odlazak Grmoje i Raspudića na 'Evropski kongres obitelji' bila je tek simbolička inicijacija na međunarodnoj pozornici, potpuno autanje pripadnosti klubu evropskih radikalaca. Pogledajmo o kakvim ljudima i pokretima je ovdje riječ.

Jedan od govornika bio je Amerikanac ALLAN CARLSON, osnivač prvotne institucije koja je evoluirala u Međunarodnu organizaciju za obitelj (IOF), suorganizatore kongresa u Dubrovniku. Savjetnik američkog predsjednika RONALDA REAGANA, Carlson je sredinom devedesetih s ruskim istomišljenicima u Moskvi osnovao Svjetski kongres obitelji (WCF), aktualni projekt IOF-a, koji je putem redovnih okupljanja postao ključno mjesto za širenje doktrine 'prirodne obitelji', zapravo fundamentalizma u SAD-u i Evropi, čiji najmoćniji članovi ženama žele usurpirati reproduktivna prava, koji žele kriminalizirati gejeve i svaki oblik kontracepcije. WCF, koji oko sebe okuplja stotine manjih organizacija, povezan je s moćnim vjerskim i političkim lobijima u SAD-u, s russkim ultraortodoksnim monarhistima bliskima Putinu te s nefašistima i ksenofobnim političkim pokretima i pojedincima diljem svijeta.

Ova je organizacija dala nemjerljiv doprinos Putinovim konzervativnim politikama u zadnjih dvadesetak godina. Preko ruskih partnera, WCF i dubrovački gost Carlson uspostavili su blisku suradnju s političarima u ruskoj Dumi i s Putinovim najbližim suradnicima, milijarderima VLADIMIROM JAKUNINOM i KONSTANTINOM MALOFEJEVIM. Osim što je, prema medijskim izvješćima, financirao neke njihove događaje i rusku podružnicu, Malojev je dospio pod zapadne sankcije još 2014. godine zbog finansiranja i koordinacije naoružanih ruskih separatista na Krimu. Homofobne i neznanstvene studije WCF-ovih američkih suradnika postale su temelj za ruski zakon protiv homo-propagande, koji je gej posvojitelje lišio roditeljstva i stavio u istu kategoriju sa zlouporabama droga i zlostavljanja djece. Najmanje 13 naknadnih Putinovih zakona koji su drastično povećali nasilje nad gej osobama izravno je doneseno pod utjecajem WCF-a, čiji su osnivači i voditelji, valjato ponoviti, bili suorganizatori dubrovačke konferencije.

U Dubrovniku je govorio i BRIAN BROWN, koji je 2016. godine naslijedio Carlsona u vodenju ovih organizacija. Prema izvještajima američkih medija, upravo je on zaslužan za prosljedivanje tobožnjih znanstvenih dokaza, zapravo demantiranih laži, Putinovim ljudima koje su onda oni koristili kao argumente za kriminalizaciju gej prava u Rusiji. Brown sjedi i u upravnom odboru organizacije Citizengo. Na saslušanju odbora Evropskog parlamenta o sumnjivom financiranju ultraških organizacija upravo je platforma Citizengo prije nekoliko godina imenovana kao primjer opasnosti za demokratske procese u Evropi. U Španjolskoj su povezani s ekstremno desnom strankom Vox. U kontaktu su s AfD-om u Njemačkoj, s talijanskim Ligom i Fidesom mađarskog premijera VIKTORA ORBANA. Na konferenciji

Eugenja Maria Roccella
(Foto: La Presse/Cecilia Fabiano/EXPA/PIXSELL)

cijama Brownovog WCF-a govorile je držala i ŽELJKA MARKIĆ. Na jednoj od njih, aktualna premijerka Italije GIORGIA MELONI imala je 2019. godine po mnogočemu historijsku besedu: prvi put je najavila da će budućnost Italije usko vezati uz učenja svojih domaćina na konferenciji.

Ne čudi stoga da je u Dubrovniku gostovalo nekoliko prominentnih članova ove stranke, koji pripadaju klubu ECR-a u Evropskom parlamentu. Među njima je bio NICOLA PROCACCINI, potpredsjednik ECR-a, dugogodišnja desna ruka Meloni, koji se sam pohvalio da je u formativnim godinama bio 'militant Fronte mladih', političke mlađeži Talijanskog socijalnog pokreta (MSI) kojoj je pripadala i Meloni. Osim što se radi o nefašističkoj stranci, Novosti su već pisale da je ta organizacija 1991. u Beogradu razgovarala o komadanju Hrvatske s režimom SLOBODANA MILOŠEVIĆA i s Belim orlovima. Hvalili su se i da koordiniraju brigadu talijanskih iredentista, spremnih da se u Krajini bore protiv Hrvata. O tome što Ilčićev dubrovački gost danas misli o nekadašnjoj pripadnosti fašističkoj mlađeži s navedenim pedigreeom najbolje govoriti činjenica da je krajem prošle godine bio jedan od govornika na festivalu posvećenom upravo Fronti mladih.

Iz Italije je u Dubrovnik došla i tamošnja ministrica za obitelj EUGENIA MARIA ROCCELLA. Radi se o osobi koja desetljećima vodi križarski rat protiv pilula za pobačaj i potpomognute oplodnje te usput negira koncept homofobnog nasilja. Upitana je li abortus pitanje ženskih sloboda, nedavno je kao ministrica odgovorila: 'Nažalost, da, i to nije dobro.' Premda skoro cijeli život agitira za zabranu abortusa, rekla je da se to neće desiti pod vladom Giorgije Meloni. No talijanska javnost je u vezi toga skeptična, pogotovo u svjetlu činjenice da su senatori iz redova njene stranke ove godine u proceduru uputili prijedlog zakona o davanju pravne osobnosti embriju. To bi automatski značilo da bi svaki pobačaj predstavlja ubojstvo.

Predlagatelj tog koncepta koji nije usvojen, član stranke Braća Italije i filoфаist ROBERTO MENIA, bio je u onoj delegaciji koja je u Beogradu razgovarala s četnicima o podjeli Dalmacije.

Ilčić i ECR doveli su u Dubrovnik i nekoalicinu članova španjolske stranke Vox, prepune ljubitelja fašističkog diktatora Franca Francu. Zbog lošeg imidža, Vox radi na promjeni takve javne percepcije. Neuspjeh, doduše. Izraženi primjer desio se u slučaju VICTORA GONZÁLEZA COELLA koji je govorio u Dubrovniku. Zastupnik Voxa u španjolskom parlamentu, Coello je dugogodišnji prijatelj s LUISOM ALFONSOM DE BORBÓNOM, praunukom Francisca Franca i počasnim predsjednikom zaklade koja nosi ime njegovog pradjeda. Španjolski mediji su otkrili da ultravjersko udruženje Cura Infirmorum et Natura-Seminare, koje vodi Francov praunuk, dijeli madridsko sjedište s tvrtkom koju je osnovao gost dubrovačkog ultrakonzervativnog događaja. U vodstvu te organizacije nalaze se i njegov brat i majka, koja je na lokalnim izborima bila kandidatkinja Voxa. Francov unuk inače je 2018. godine u Moldaviji bio gost samita WCF-a, opisane mreže fundamentalista čiji su čelnici suorganizirali konferenciju u Dubrovniku. U potonjem gradu govorio je i drugi član Voxa, njihov evrozastupnik HERMANN TERTSCH. Prije četiri godine u Evropskom parlamentu pokušao je prekinuti govor španjolskog kolege iz redova socijalista kojim je ovaj odavao počast žrtvama frankizma. Neki zastupnici Voxa glasno su vikali socijalistu da je 'ridokos usrani', a Tertsch se pridružio urlajući 'oskvrititelj!'. Time je izrazio nezadovoljstvo zbog tadašnje ekshumacije i premještanja Francovih ostataka u Španjolskoj. Godinu poslije svim zastupnicima u Evropskom parlamentu poslao je email s istom pritužbom u kojoj posredno hvali Franca, zbog čega je reagirao i tadašnji predsjednik EP-a, poručujući mu da se bavi falsificiranjem povijesti. Tertsch je često branio kolege od javnih kritika da koketiraju s fašizmom, pa tako i tadašnjeg glasnogovornika Voxa JAVIERA ORTEGU, koji je 2018. veličao osnivače Falange, fašističke stranke koju je kasnije preuzeo Francisco Franco. Danas je Vox žestoka antimuslimska i homofobna stranka, koja je uoči nedavnih izbora u Španjolskoj najavila da će, dodu li na vlast, zabranili pobačaj. I dalje nije poznat mandatar tamošnje nove vlade. Prevagne li na stranu konzervativaca, upravo bi Vox kao manji partner mogao utjecati na pomjeranje Španjolske u krajnje desno polje.

Poljake je u Dubrovniku predstavljala evropskog parlamentarka ELŽBIETA RAFALSKA iz redova vladajuće, krajnje desne poljske stranke Pravo i pravda (PiS). Poznata po širenju straha od izbjeglica i migranata koji dolaze u Evropu, Rafalska se ne libi tvrditi

Ladislav Ilčić (Foto: Christoph Hardt/Imago/Imago stock&People/PIXSELL)

kako oni donose kriminal. Njena kolegica iz iste stranke JADWIGA WIŚNIEWSKA još je izravnija: širi narative o muslimanima koji napadaju žene po Evropi i o nepostojećim serijatskim zonama po Skandinaviji. Wiśniewska je idealni odraz ključnih ideja cijelog kongresa u Dubrovniku: zalaže se za ukidanje državnog subvencioniranja umjetne oplodnje, ograničavanje dostupnosti kontracepcije i zabranu abortusa u gotovo svim slučajevima, za uspostavu registra za prijavu pobačaja i uvođenje zakona koji će kriminalizirati spolnu edukaciju u javnim školama. Kad je Poljska prije više godina nakratko uvela pa ponešto omekšala zakon o zabrani abortusa, čak i u slučajevima silovanja ili incesta, ova ga je zastupnica združno branila i podržavala, žestoko se obrušavajući na kritike iz EU-a.

Umjesto zastupnika iz Evropskog parlamenta, Madarsku je predstavljala KRISZTINA KARVOVSZKI, koja radi u briselskoj podružnici Mathias Corvinus Collegium (MCC), privatnoj madarskoj instituciji na državni pogon koja je od Orbanove vlade dobila stotine milijuna eura, uključujući i deset posto dionica u MOL-u i farmaceutskoj kompaniji Gedeon Richter. Vrijednost tih dionica je oko milijardu eura. Radi se o svojevrsnom inkubatoru za rast i razvoj budućih orbanista, političara, znanstvenika i akademika koji će promicati i braniti madarski kleptokratski režim. Pojedini mađarski kritičari nazvali su ovaj 'fakultet' organizacijom što 'aktivno širi rusku ratnu propagandu, mizoginiju, ksenofobiju, homo i transfobiju te je dio aktualnog mađarskog projekta koji nastoji pokoriti kompletну kulturnu infrastrukturu Madarske'.

Dubrovačku konferenciju je posjetio i NIKOLA SPERANZA, generalni sekretar lobiističke anti-choice mreže Evropski savez udruga katoličkih obitelji. Zabilježeno je da su njihovi predstavnici bili na sastancima Agende Europe, još jedne mreže napućene krajnje desnim političarima, poduzetnicima i nasljednicima raznih kraljevskih obitelji koji su naumili lobiranjem, sudskim tužbama i povezivanjem s političkim istomisljenicima po brojnim državama mijenjati Evropu, u kojoj bi na snazi bila zabranu abortusa, zabranu kontracepcije, otežavanje razvoda, totalna kriminalizacija gej odnosa i donošenje zakona protiv sodomije. Agenda Europe inače povezuje i sve druge navedene političke i nevladine organizacije, pa tako i onu koja je suorganizirala konferenciju u Dubrovniku. To je budućnost koju nudi novi desni 'centar', u paketu s Mostom. ■

Nikola Grmoj i Nino Raspudić
(Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

MARKO GRDEŠIĆ

Društvo odrasta bilo bi puno egalitarnije

U nekim važnim aspektima većina nas živjela bi bolje u takvom društvu, jer bi bilo više naglaska na zajedničkim dobrima, na socijalnoj sigurnosti, na slobodnom vremenu. Ali onda više nema milijardera, nema Bezosa, jer si to planet ne može priuštiti

NAKON Međunarodne konferencije o odrastu koja je prije otprilike mjesec dana održana u Zagrebu razvila se diskusija koja je dijelom teorijska, a dijelom je ušla i u političko polje. O odrastu (degrowth) razgovarao s Markom Grdešićem, docentom na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu, na kojem predaje političku ekonomiju.

Imate li vi neku svoju definiciju odrasta? Granice rasta bile su tema još sedamdesetih, ali je njena urgentnost u međuvremenu narasla i diglo se dosta prašine oko toga?

Ne znam postoji li jedna definicija koja bi jednom zauvijek prekinula diskusiju, a mislim da to ni ne bi bilo u duhu tog pokreta. Ali sigurno se radi o propitivanju ekonomskog rasta. Zadnjih 50 godina uzimamo kao prirodno, normalno i dobro da ekonomski rastemo. Sada si moramo postaviti pitanje je li to zaista tako i ako nije što možemo napraviti. U ekonomskom mejnstrimu uvek se prepostavlja da je ekonomski rast dobra ideja. Makar on možda sam po sebi nije izvor ljudskog zadovoljstva, ekonomisti obično tvrde da je sve što nas zaista interesira pozitivno korelirano s ekonomskim rastom. Pa onda neka bude ekonomski rast. Osim ekoloških, bioloških limita s kojima se susrećemo, postoji dosta dokaza koji pokazuju da odnos ljudskog zadovoljstva i ekonomskog napretka nije linearan. Porast materijalnog standarda u prvoj fazi doprinosi ljudskoj sreći, sve do neke srednje razine razvijenosti, a onda sve manje. Daljnje gomilanje materijalnog bogatstva zapravo ne stvara jednaka povećanja u ljudskom zadovoljstvu kao ranije. Kad su ljudi jako siromašni, onda je važno da se materijalno podignu. Ali jednom kad dostignu srednju razinu materijalnog standarda, kad su osnovne potrebe zadovoljene, onda se to dalje pretvara u izvor stresa i problema, u natjecanje sa susjedom. Ako susjed ima dva auta, i ja moram imati dva, ako on ima brod, i ja ga moram imati.

Koncept metabolizma

Svi zastupnici tog pokreta nisu po samodefiniciji ljevičari. Kako ih klasificirati?

Neki od starih autora koji se vežu uz degrowth, pogotovo francuski, zapravo su bili kritični spram marksizma, npr. André Gorz. Tako da je to djelomice i kritika marksizma. Pogotovo ako ga vežemo uz socijalističke režime kakvi su postojali, koji su uvijek funkcionali pod imperativom ekonomskog rasta. I marksizam se obično veže uz ideju ovladavanja prirodom. Makar i on ima svakavih oblika, autora i struja, pa postoji i čitav niz zelenih marksističkih autora, uključujući Kohei Saita koji je bio na konferenciji u Zagrebu. Tu je i John Bellamy Foster, američki ljevičar koji to dokumentira već godinama, prati opskurnije marksiste, koji su svi kritični spram prometejske ideje ovladavanja prirodom. Odrast ipak jest ljevičarska ideja, ali recimo da spadaju pod jedan široki ljevičarski šator.

Neki zastupnici te ideje kažu da je održivi rast oksimoron. Održiv spram čega?

Kapitala?

Ponekad ljudi koji priznaju da postoje ekološki problemi još uvijek misle da je ekonomski rast rješenje tih problema. Ali neka to bude zeleni ekonomski rast. To onda znači da i dalje radimo na istoj bazi. Samo ćemo voziti električne automobile i slično. Ima nešto što se zove Jevonsov paradoks, po Williamu Stanleyu Jevonsu, koji kaže da efikasnije tehnološko rješenje, koje rješava neke starije probleme, može zapravo dovesti do povećane ukupne upotrebe resursa ako se proširi u dovoljno mjeri. Prema tome, neka starija tehnologija je bila neefikasna, neka nova tehnologija je efikasnija, troši manje resursa po jedinici. Ali ako se dovoljno proširi, može stvarati više ukupne štete nego prva tehnologija. Nova tehnologija može dakle biti dio rješenja, ali nije sama po sebi dovoljna. Odrast nas poziva da svi skupa živimo skromnije. Zapravo bi u nekim važnim aspektima većina nas živjela bolje u takvom društvu, jer bi bilo više naglaska na zajedničkim dobrima, na socijalnoj sigurnosti, na slobodnom vremenu. Međutim, morali bismo se odreći američkog sna, ideje da ćemo svi imati privatni avion i letjeti svijetom kako nas je volja.

Umjesto na proizvodnju robe, vrijeme bi se više trošilo na kvalitetnije društvene odnose?

Da. Prema tome, više slobodnog vremena, više volontiranja, više skrbi. To su sve naglasci unutar literature o odrastu. Većini bi to obogatilo život, ne bi ga osiromašilo. Ali onda više nema milijardera, nema Bezosa, jer si to planet ne može priuštiti.

Što je to antropocen? Darko Suvin kaže da je bolje reći kapitalocen. Što se hoće tim pojmom?

Nisam stručnjak za tu temu, o kojoj također postoji bogata literatura. Antropocen je način da nazovemo vrijeme u kojem živimo, a koje je fundamentalno obilježeno prisustvom čovjeka. Kritika tog pojma kaže da smo s antropocenom ostali slijepi na ekonomski sistem u kojem ljudi djeluju. Ako kažemo da je kapitalizam taj koji je najvažniji, onda smo barem svjesni da je važna ekonomski struktura u kojoj živimo. Ljudi su i prije 18. stoljeća bili vrh evolucije na planetu, pa ga nisu doveli u opasnost. Tek je kapita-

lizam u zadnjih sto godina to učinio. Što je nevjerojatno, jer je tih sto godina ništa za planet. Zaista je zabrinjavajuće da je u tako kratkom vremenu postignuta tako velika promjena za sve biološke sustave. Zapravo, zadnjih 70 godina je bilo ključno. Moramo imenovati ekonomski sustav koji je odgovoran za to. Taj profitni motiv, akumulacija radi akumulacije, to je ono što sve nas stavlja u neslobodnu poziciju. Koliko god da ste bogati, odgovarate na kraju tom profitnom motivu i morate akumulirati, nemate izbora.

Teorijski je jasna beskonačnost akumulacije. Ali u realnoj ekonomiji stagnacija je već desetljećima?

Da, pogotovo ako gledamo realne plaće u većini zapadnih zemalja. One stoje u mjestu jedno 40 do 50 godina. Tako da radnička ili srednja klasa na zapadu, i u Americi i u Njemačkoj, nije vidjela napredak u materijalnom standardu. Njima odrast ne bi donio velike promjene. Bilo je ekonomskog rasta, ali to znači da su se koristi prelide najbogatijima. To je taj porast nejednakosti u zadnjih nekoliko desetljeća. Zapravo su ekološki problem i problem nejednakosti velikim dijelom ista stvar. Riješili bismo dosta ekoloških problema kad bismo riješili problem nejednakosti.

Za japanskog marksista Saita važan je Marxov pojam metabolizma. Marxov odnos spram prirode je velika tema. Sve do toga koliko po tom pitanju duguje helovskoj tradiciji, a koliko je iz nje izšao. Saito inzistira na promjenama u Marxovom mišljenju, da je isprva bio zagovornik rasta, a da je poslije revidirao svoj stav.

Saito pokazuje da su se neke nove ideje motale Marxi po glavi, negdje pred kraj njegova života. Sigurno je da je Marx evoluirao u svojim stavovima. On je stalno bio nezadovoljan onim što je napisao. Kod Marxa postoji ideja o metabolizmu, što je također jedan od ključnih pojmove odrasta. Marx je video koliko industrijska revolucija može stvoriti stresa za prirodu. Danas tome svjedočimo na globalnoj razini. Koncept metabolizma je svima jasan. Svima je jasno da prebrzo trošimo prirodne resurse. U ekonomskom mejnstrimu to se ne vidi jer oni zapravo to svrstavaju u tzv. tržišne neuspjehove. U svim udžbenicima ekonomije uvodno poglavje je potražnja i ponuda, ravnotežna cijena koja čisti tržište. A deseto ili dvanaesto poglavje govori o tržišnim neuspjesima. To su eksternalije i javna dobra, a tu spadaju i globalno zagađenje, klimatske promjene. Na javnu potrošnju otpada od 30 do 55 posto BDP-a, znači pola ekonomске aktivnosti u razvijenim zemljama otpada na javni sektor, a to se zapravo ne teoretičira, odnosno u ekonomskom mejnstrimu to je kao neki privjesak onome što je zapravo važno. Važno je tržište, a sve ostalo je dekoracija.

Kod Saita nema koncepta socijalističke revolucije koji bi bio utemeljen u radničkoj klasi. On govori kako je većina mladih u Americi skloni socijalizmu, što je puka izjava. Ali ostaje problem organizacije i promjene kroz društveno organiziranje. Imamo problem partije?

Da. Imamo problem organizacije. Zapravo je to puno značajniji problem od ovih teorijskih. Puno bi bolje bilo da imamo političku organizaciju, a da imamo slabiju analizu. Sada smo u situaciji da je u smislu neke analize i nekih ideja sve riješeno. Imamo puno dobrih ideja. Imamo degrowth, temeljni dohodak, zagarantirano zaposlenje, znamo sve o nejednakosti što bismo trebali znati, znamo koja su porezna rješenja dobra. Ali

U većini zapadnih zemalja realne plaće stoje u mjestu jedno 40 do 50 godina. Tako da radnička ili srednja klasa na zapadu, i u Americi i u Njemačkoj, nije vidjela napredak u materijalnom standardu. Njima odrast ne bi donio velike promjene

nemamo politički mehanizam kako da to zaista provedemo. Imam osjećaj da su na ljevici stvari nekad bile obratne. Da smo imali puno slabiju znanost, a puno bolju političku organizaciju. Puno se više politički napravilo sa slabijim idejama i slabijom analizom, a danas je obratno. Ali pokušava se. Ima pilot-projekata. Literatura o odrastu govori i o temeljnog dohotku i o zajamčenom radnom mjestu. Danas imamo nekih pokušaja da se to ostvari na lokalnoj razini. U Austriji su isprobavali zagarantirano radno mjesto. Eksperimentata s temeljnim dohotkom ima mnogo.

Politika je stvar borbe

Što bi za teoretičare kao što je Saito onda bio subjekt promjene? Tu je problem apstraktnosti?

Ne znam je li on uopće eksplicitan oko toga. Kod Ernesta Laclaua subjekt promjene više nije radnička klasa nego raznoliki narod koji je stavljen u opoziciju spram elite. To je bio jedan pokušaj da se izade iz ideje o radničkoj klasi kao nositelju promjene.

Ali ta je ideja doživjela kritiku kao odustanje od marksističke pozicije?

Teško se danas pozivati na industrijsku radničku klasu, na proletariat. To bi naprosto izgledalo staromodno. Danas je to možda deset do 15 posto stanovništva. Ali u nekom širem smislu radnici su svi ljudi koji žive od plaće, a ne od kapitala.

Što marksisti zamjeraju odrastu? Nešto možda zamjeraju s razlogom, ali ima li i predrasuda?

Možda to da nisu dovoljno politički svjesni situacije. Nemaju jasan ideološki kompas. To se vidi recimo kod zelenih stranaka. Često ne znate što zelene stranke hoće. Vole li kapitalizam ili ga želete srušiti. Vjerojatno je tu malo previše liberalizma koji je zapakiran u nešto što izgleda lijevo i zeleno, a zapravo nije ni jedno ni drugo.

Imaju i gotovo hladnoratovsku antirusku, antikinesku retoriku. Mislimo na njemačke zelene.

Sama diskusija neće nas nikamo dovesti. Politika je prije svega stvar borbe. Postoji

ta predodžba da ako u javnosti iznesemo uvjerljive ideje, uvjerljive argumente, ako podastremo dokaze, onda ćemo pobijediti jer će se svi složiti s nama. Ali stvari tako ne funkcioniraju. Dokaze podastremo već 30 godina. To ne ide bez političkog dijela posla. Recimo, čini mi se da Thomas Piketty pati od toga. Možda se i on promijenio, otisao malo ulijevo. Ali on je imao tu predodžbu da će, ako iznese podatke o nejednakosti, netko nešto napraviti. Netko će uvesti nove poreze. Ali neće. Imamo empirije više nego što nam treba. Znamo da je nejednakost itekako problem, znamo točno što se događa. Ali njegove skromne reformske prijedloge po kojima bi najbogatije kategorije bile zakinute samo za nekoliko postotaka nitko nije uvažio.

Nisu li zagovornici odrasta puno više orijentirani na životne stilove, problem konzumerizma, iako imaju i sistemske teme, npr. fosilna goriva, nego na teme kao što su militarizam, imperializam, gdje je zagađenje također prisutno? Američka vojska je veliki zagađivač. Stalno se ide na ono obiteljsko, na promjenu stila života.

To je privatizacija problema. Ja moram reciklirati, ja moram voziti bicikl. Mislim da je sve više ljudi svjesno da to nije dovoljno. Trebalо bi započeti s najvećim zagađivačima. To su naftne kompanije: Chevron, Exxon, BP, ruski Gazprom, saudijska naftna kompanija. Tu treba početi. A ne od toga jesam li ispravno odvojio plastiku. I američka vojska je ogroman zagađivač. Kad se pogledaju pojedinačni zagađivači, ona je na svim top-listama. Tako da je to na neki način odvlačeće pažnje ljudi i depolitiziranje problema. Zapravo se preusmjerava energija na individualne taktike i prilagodbe.

Kad se govori da se odrast odnosi na razvijene i bogate sjeverne zemlje, dok bi globalni jug s obzirom na svoju nerazvijenost još mogao akumulirati, tu se premašilo gleda na imperijalnu međuvisnost. Sjever izvozi svoju ekološku krizu. Jug nije mjesto idile, u njemu se akumuliraju proturječja koja sjever u njega smješta.

Kalkulacije o ugljičnom otisku često su neprecizne. Industrija je otisla iz bogatih zemalja. A konačan čin potrošnje opet je u tim zemljama. Oni su prebacili zagađivače u treći svijet, a konačna potrošnja je opet u Švedskoj ili Danskoj. Odrast pokušava balansirati. Ako bi bogate zemlje zaista ozbiljno zagrizle u tu ideju, otvorilo bi se mjesta u nerazvijenim zemljama da one mogu imati malo više prostora za ugljične emisije. Ali opet, nema smisla da nerazvijene zemlje repliciraju zapadni razvojni put.

Kad bi se prosječna američka potrošnja globalizirala, svijet to ne bi mogao podnijeti. No kako da klasificiramo kritike teorije odrasta? Jedna je da je to negativan pojam pa odbija ljudi, druga da sliči na mijere štednje, a postoji i marksistička kritika da su to važna pitanja, ali ne i rješenja?

Organizatori konferencije, naši zagovarateli odrasta, nisu imali puno opcija, morali su nekako prevesti taj termin. Degrowth je isto nesretan pojam. Ako se zalažete za ekonomski rast, onda pitanja distribucije i redistribucije postaju sekundarna. Jer ako kolač raste, svi dobivaju više, a ne pitamo se ništa o relativnim odnosima, tko koliko dobiva. Međutim, ako kažemo da će kolač morati ostati fiksan ili da će u dogledno vrijeme samo malo rasti, onda se postavlja pitanje redistribucije. Tko dobiva koliko? Strategija odrasta mora ići u paketu s oz-

bilnjom redistribucijom. Moramo ići prema više jednakosti.

Prilika za eksperiment

U načinu proizvodnje svijeta kao što je kapital bitnija je proizvodnja od distribucije?

Za političare je ekonomski rast korisna stvar jer onda mogu privremeno staviti na stranu pitanja redistribucije, a privremeno uskoro postaje trajno. Postoje i praktični razlozi. Proračun se bolje puni, imate više poreznih prihoda, možete zadovoljiti razne skupine o kojima politički ovisite. Ako se kolač ne uvećava, političaru je život puno komplikiraniji. Onda je načeto i pitanje društvene moći. Društvo odrasta bilo bi puno egalitarije. Kritika da to sliči na mijere štednje je prvoloptaška. Kao što smo rekli, bilo bi više slobodnog vremena, više skrbi, volontiranja, više zajedničkih dobara, više socijalne sigurnosti.

Više vremena za kritičku diskusiju. Puno je neomarksista, nazovimo ih tako, koji su bliski teoriji odrasta. Koja je mogućnost suživota ta dva pravca, marksizma i odrasta?

Muslim da se moraju nekako slagati, makar se u potpunosti ne vole. Jer što će drugo? Ne vidim konstruktivan put naprijed osim da se slažu.

Kad Stanković u 'Nedjeljom u dva' spomenе desničarsku tezu da je odrast nepodobni komunizam i Marx, Tomašević odmah reterira da oni nemaju veze s radikalnim ljevičarima, da su to teme EU-a, Ursule von der Leyen i sl. Kad će postati legitimno da Marx u našem mejnstrimu ne bude proskribiran kao nekakva kletva? On postoji na margini kao teoretičar cijelo vrijeme, ali uvijek se može potegnuti politička nepodobnost?

Da, ali ljudima su ekološke teme važne. U anketama je većina ljudi svjesna toga i visoko rangira problem klimatskih promjena. Možda bismo svi zajedno mogli s više hraprosti u javnosti zagovarati ideju promjene paradigme, traženja alternativa i praktičnog eksperimentiranja. To nam fali. Ništa specijalno ne prijeći Hrvatsku da eksperimentira. Neke mikrostvari sigurno možemo početi raditi. Ne samo da odvajamo otpad, nego i nešto drugo. Hrvatska je srednje razvijena zemlja, da se vratimo onome s početka. To je upravo trenutak kad daljnja povećanja u materijalnom standardu više ne donose isti pomak u sreću ljudi. Tako da se sada više radi o tome da drugačije posložimo resurse koje imamo, a ne da nužno povećavamo BDP kao apstraktnu brojku. Sutra možemo imati ogromne štete od oluja, požara i poplava i potrošiti velike iznose na saniranje tih šteta, što će izgledati super na kraju godine kad gledamo brojke. I to je vjerojatno naša realnost, da će za velike štete trebati ogromni iznosi. I onda će to biti odlično za BDP. Ako takve stvari postanu češće, onda će i BDP, koji je već uvelike problematičan, postati besmislena brojka. Kod nas postoji percepcija da smo presiromašni da išta isprobavamo, da nemamo manevarske prostore, da smo stješnjeni, da si ne možemo dozvoliti eksperimente. Ali to nije istina. Ništa nas specijalno ne prijeći da sutra počnemo neke eksperimente sa zajamčenim dohotkom ili zajamčenim zaposlenjem. To nisu neke preterano skupe stvari. Malo više političke hraprosti ne bi bilo naodmet.

Gorivo za nasilje

Primjena sile protiv aktivista u Omišlju svojevrsna je prekretnica, trenutak u kojem je proces kriminalizacije klimatskog aktivizma iz zemalja razvijenog kapitalizma stigao i u našu malu perifernu ekonomiju. O tome što se dogodilo na Krku za Novosti govori aktivistkinja Sara Matić

POTKRAJ kolovoza aktivisti ekološkog pokreta Extinction Rebellion (XR) organizirali su protest protiv proširenja terminala za ukapljeni plin u Omišlu na otoku Krku. U pitanju je projekt vrijedan 180 milijuna eura kojim će se postojjeća infrastruktura za prihvati i transport tog fosilnog goriva povećati izgradnjom plutajućeg terminala i spojnjog plinovoda između Zlobina i Bosiljeva.

Da je protest održan i da je protiv aktivista primijenjeno nasilje mediji su izvijestili uglavnom suho i šturo, bez kritičkog ulaženja u problematiku, što upućuje na opći kon-

senzus podrške Vladinoj, odnosno evropskoj energetskoj politici koja se prevladavajuće oslanja na fosilna goriva. No ono što se dogodilo u Omišlu trebalo bi promatrati kao svojevrsnu prekretnicu, trenutak u kojem je proces kriminalizacije klimatskog aktivizma iz zemalja razvijenog kapitalizma stigao i u našu malu perifernu ekonomiju i zbog kojeg će biti zamislivo, bude li pokret rastao, u protestima za zaštitu okoliša dobivati batine sa

smrtnim ishodom i optužnice za terorizam, kao što se to događa u Francuskoj i u SAD-u. Javno priopćenje u kojem su obrazložili upravo takvo shvaćanje nasilja u Omišlu objavila je inicijativa Znanstvenici za klimu, no tu je reakciju prenijelo tek nekoliko manjih portalova, pa su događaji iz Omišla brzo pali u zaborav većeg dijela javnosti, unatoč evidentno alarmantnom stanju klime.

Novosti su o onome što se dogodilo u Omišlu razgovarale s jednom od sudionica protesta, aktivistkinjom XR-a Sarom Matić, koja nam je ispričala da je sukob počeo nakon što je dio od ukupno stotinjak aktivista nenasilno ušao u prostor terminala. Zaštitari s obilježjima različitih privatnih kompanija nalazili su se unutra, a nekoliko desetaka regularnih i interventnih policajaca s vanjske strane ograde, dok je fizičko nasilje započela osoba u civilu za koju ne znaju tko je.

— Taj u civilu aktiviste je počeo gurati, navlačiti i udarati, dvije osobe zgrabio je i bacio na ogradu, no policija nije reagirala — priča naša sugovornica.

— Aktivisti su potom izašli iz prostora terminala, na što su ih interventni policaci počeli nasilno odvlačiti u policijska vozila, bacali su ih po podu, gazili po rukama, a jednu osobu su udarili u genitalije, sve bez ikakvog razloga jer aktivisti nisu pružali otpor — kaže ona.

Prveli su ukupno 26 ljudi, pa ih prvo okosat vremena držali u policijskim vozilima bez prozora, na više od 30 stupnjeva, a zatim po desetak ljudi utrpali u hladne podrumske ćelije od po pet-šest kvadrata, s jednim krevetom i jednim čučavcem. Tamo su proveli skoro deset sati, nisu dobili hranu ni mogućnost telefoniranja, uz obrazloženje da nisu uhapšeni već samo privideni, pa zato nemaju pravo na telefonski poziv.

U svojoj reakciji na ove događaje Znanstvenici za klimu napisali su da se u Omišlu dogodilo nasilje na više razina koje predstavlja 'demonstraciju prekomjerne sile usmjerene na zastrašivanje prosvjednika i prosvjednika', kao i kršenje njihovih temeljnih ljudskih prava i dostojanstva. Autori ovog priopćenja upozoravaju i na razinu nasilja koju nazivaju 'apstraktnom', a to je 'nasilje inherentno fosilnim gorivima, ono nasilje čije posljedice sve izrazitije osjećamo diljem svijeta, pa i kod nas, osobito u zadnjih nekoliko godina'. 'Patrijarhat, kolonijalizam i kapitalizam, najtemeljniji uzroci klimatske krize, ovdje dolaze do izražaja utjelovljujući se u neposrednim, nižerazinskim manifestacijama nasilja, kako prema okolišu, tako i prema ljudima', napisali su znanstvenici, konstatirajući da ova demonstracija prekomjerne sile i prekoračenja ovlasti 'proizlazi iz sprege države s industrijom fosilnih goriva'.

Znanstvenici za klimu upućuju i na 'upadljivu sličnost' ovog događaja s nedavnim nasiljem protiv aktivista Extinction Rebelliona pri gušenju prosvjeda u Nizozemskoj, kada su također primjenjeni voden topovi i kada je policija privela ni manje ni više nego 2400 prosvjednika, uključujući maloljetnike. Sve su ovo primjeri koji 'indiciraju svojevrsni novi standard policijskog postupanja' u odnosu na klimatski aktivizam, pišu u priopćenju. Slučaj koji navode odnosi se na protest održan u Den Haagu koji je organizirao XR, ali je u njemu sudjelovalo više od deset tisuća ljudi. Prosvjednici su blokirali autoput, a iako je protest bio potpuno nenasilan, policija ih je nemilosrdno bombardirala vodenim topovima.

Državno nasilje protiv klimatskih aktivista u Nizozemskoj samo je jedan od brojnih takvih ili još gorih slučajeva koji se recentno događaju diljem Evrope i SAD-a i koji ukazuju na sve tješnju i sve manje suptilnu suradnju represivne grane države i kapitala povezanih s industrijom fosilnih goriva. Stanje je još alarmantnije u zemljama globalnog juga, gdje

Nakon što su aktivisti izašli iz prostora terminala, interventni policajci počeli su ih nasilno odvlačiti u policijska vozila, bacali su ih po podu, gazili po rukama, a jednu osobu su udarili u genitalije, sve bez ikakvog razloga jer aktivisti nisu pružali otpor – opisuje Matić

je prošle godine ubijeno više od 400 aktivista, od kojih su čak polovica bili ekološki aktivisti.

Tijekom ove godine sistemsko nasilje protiv klimatskih pokreta u Evropi eskaliralo je u dva navrata, u francuskoj općini Saint-Soline i u njemačkom selu Lützerath. U prvom slučaju čak 3000 pripadnika policije i žandarmerije nasrnulo je na oko 6000 aktivista koji su pokušali spriječiti izgradnju ekološki štetnog megarezervoara za vodu, koji ide u korist velikim industrijskim poljoprivrednicima. U višesatnom okrušaju na blatnoj ledini uslijed policijskog nasilja dvoje aktivista završilo je u komi, a kasnije su se pojavili i dokazi da su policajci na terenu imali naredbu da ne propuštaju kola hitne pomoći. U Lützerathu je pak u siječnju prisilno okončana višetjedna okupacija toga sela od strane aktivista, a selo je sravnjeno sa zemljom kako bi na njegovom mjestu započelo širenje rudnika najprije ugljena lignita u vlasništvu energetskog giganta RWE.

Jedan od rječitijih primjera suradnje reprezivnog aparata i projekta ekološke devastacije

onaj je takozvanog Cop Cityja u američkoj Atlanti, centra za obuku policajaca koji bi, po principu javno-privatnog partnerstva, trebao biti izgrađen na lokaciji gdje se sada prostire šuma. Pokret Stop Cop City već dvije godine uspješno blokira početak izgradnje, a jedan aktivist u siječnju je izgubio život kada su ga policajci izrešetali s 57 metaka, iako je držao ruke u zraku. Isto tako, državno odvjetništvo optužilo je 40-ak aktivista za domaći terorizam, koji se kažnjava s maksimalno 35 godina zatvora. Slučaj Cop Cityja zapravo predstavlja i više od klasične sprege države i kapitala, u njemu su eksploracija prirodnih resursa, privatni interes i koncept policijske države do te mjere sljubljeni da među njima više nije moguće razabrati granicu.

Što se pak tiče LNG terminala u Omišlju, taj je projekt sporan od samih svojih začetaka, počevši od činjenice da je INA 1995. godine, dok je još trajao rat, s austrijskim OMV-om i slovenskim Geoplynom osnovala offshore kompaniju u poreznoj oazi Malti kako bi preko nje aktivirala plinsko postrojenje u Omišlju. Navedenim kompanijama kasnije su se pridružili francuski Total i njemački RWE, a začudna činjenica da je INA kao državna kompanija uspostavila offshore tvrtku iako je postrojenje u njezinom vlasništvu otkrivena je nakon što je Međunarodni konzorcij istraživačkih novinara 2019. objavio bazu podataka Offshore Leaks.

Terminal je kasnije došao u vlasništvo firme Dioki Roberta Ježića, uz Ivu Sanadera glavnog protagonista korupcijske afere prodaje INA-e mađarskom MOL-u, a potom su ga preuzele državne tvrtke HEP i PLINACRO.

Terminal je počeo s radom u siječnju 2021. godine, a hrvatski građani platili su polovicu ukupne vrijednosti projekta od 234 milijuna eura. Premijer Andrej Plenković otvoreno je tom prilikom opisao (auto)kolonijalnu prirodu projekta. 'Govoreći o geopolitičkom značaju LNG terminala, premijer Plenković kazao je da će se u godinama koje dolaze vidjeti koliko je realizacija toga projekta bitna i za Europsku uniju i za porijeklo plina koji će tu dolaziti. Taj je projekt, dodata je, bitan i za naše transatlantske partnera jer su ga Sjedinjene Američke Države kontinuirano podržavale', objavljeno je tada na web-stranici Vlade.

Godinu dana kasnije započeo je rat u Ukrajini, a mjesec dana nakon toga američki predsjednik Joe Biden najavio je masovna ulaganja u direktnu dostavu LNG-ja u Evropu kako bi se ona oslobođila ovisnosti o ruskom plinu. Amerika 'izvozi u Evropu svaku molekulu ukapljene pline', rekla je tada američka ministrica za energiju Jennifer Granholm, a Biden je plan o tome najavio na samitu NATO saveza te godine.

U travnju ove godine hrvatska vlada potpisala je s norveškom firmom Wärtsilä Gas Solutions ugovor o povećanju kapaciteta krčkog terminala sa 2,6 milijardi na 6,1 milijardu kubičnih metara, čime će Hrvatska postati 'regionalni hub' za opskrbu plinom niza evropskih zemalja. Zelena akcija poručila je tom prilikom da udvostručenje kapaciteta terminala premašuje stvarne potrebe Hrvatske i da se ovim projektom 'samo zamjenjuje jedna ovisnost o plinu drugim izvorima, poput američkog'. Upozorili su i da Vlada nije provela izradu nove studije utjecaja na okoliš, iako bi to prema Zakonu o zaštiti okoliša u ovakvim zahvatima trebalo učiniti.

— Udvostroženje kapaciteta terminala značiti će zaključavanje Hrvatske u još barem dva desetljeća korištenja fosilnog plina. Desetljeća u kojima moramo postupno ukinuti fosilna goriva ako želimo izbjegći nepovratne klimatske promjene – rekla je Marija Miletic iz Zelene akcije, kazavši i da je 'evidentno čiji interes prevladava i pod čijim je utjecajem Vlada – onog lobijskog plinske industrije'.

Sara Matić iz XR-a napominje pak da je plin u klasifikaciji Evropske unije naveden kao 'tranzicijsko gorivo' iako je u pitanju fosilno

Nikola Biliškov (Foto:
Slavko Midžor/PIXSELL)

Demonstracija prekomjerne sile prema aktivistima i aktivistkinjama u Omišlju
(Foto: Extinction Rebellion)

gorivo, također pod utjecajem plinske odnosno fosilne industrije.

Komentirajući nasilje protiv aktivista u Omišlju, Nikola Biliškov, viši znanstveni suradnik u Institutu Ruđer Bošković i jedan od osnivača inicijative Znanstvenici za klimu, Novostima je rekao da se fosilna industrijia dosta uspješno prilagođava zelenoj tranziciji, ali istovremeno ne želi odustati od fosilnih goriva, služeći se pritom marketinškom strategijom greenwashinga i spregom s državama i nadnacionalnim organizacijama.

— Naravno, svaki se disonantni ton u tom skladu nastoji utišati. S obzirom na sve jasnije posljedice klimatske krize, i ti disonantni tonovi su sve glasniji, što stvara nervozu i napetosti. Posljedično, odnosi se zaostavaju. Vrlo je evidentno i jačanje desnice, koja zauzima ključne pozicije u sve većem broju zemalja. Znamo i da je desnica u tradicionalnoj vezi s fosilnom industrijom. Metodama stvaranja i širenja teorija zavjera i različitim pseudo i protuznanstvenim mitovima, oni doprinose i nastajanju novih, suptilnijih poricateljskih narativa. Treće, policija stalno pokazuje i u odnosu prema migrantima kako je udarna snaga državne represije. Naravno, to je oduvijek njezina uloga, ugrađena u samu ideju države kao takve, ali u novo doba to dobiva nove dimenzije. Policija, a ponekad i vojska, odnosno država, već odavno nema ulogu zaštite građana, nego zaštite odabranih elita i održavanja kapitalističkog imperializma – rekao nam je Biliškov.

Sara Matić također smatra da se 's jačanjem aktivizma i bunta protiv fosilne industrije, ali i država koje im pogoduju, povećava i represija prema aktivistima'.

— Ovo je bila najveća direktna akcija takvog tipa u Hrvatskoj dosad. Istovremeno, ubrzano rastu nasilje i represija i to je zastrašujuće. No aktivisti su svjesni da borba protiv sustava koji štiti privatni kapital nije laka. I u drugim se državama može vidjeti da represija tu borbu ne uspijeva zaustaviti. Ljudi uviđaju štetne posljedice uništavanja klime i nepravednost sustava koji to uništavanje podržava i štiti, a samim time i da se moraju nastaviti boriti – zaključuje aktivistkinja Extinction Rebellion. ■

Самоубојство из намјере

Искусна психологија за Новости је изјавила да је разина психолошке првјере кандидата за пријем у службу ниска, критерији се свјесно руше. Теза о немарном руковању оружјем из којег је убијена Михаела Берак се топи, а за синдикат је 'можда постојала неспретна комуникација'

Није било полицијског заташкавања у Осијеку, изјавио је у уторак министар унутарњих послова Дavor Божиновић, пуних шест дана након што је 20. рујна полицајац Марко Смажил службеним пиштольем, који је као новак однедавно дужио, убио 21-годишњу Михаелу Берак. Божиновић је казао да 'сама чињеница да полиција није прихватила оно што је дојавио осумњиченик, већ је у својим извидима дошла до других квалификација, тј. одбацила је тезу о самоубојству, говори о томе да ту није могло бити заташкавања'.

Према неслужбеним информацијама, Смажил је сат времена након убојства позвао 112 и на тај је број, а не полицији, пријавио да се Берак убила, објавио је портал Индекс. У међувремену је, наводно, чисто одјећу и туширао се, не искључује се ни да је премештао пиштоль како би све изгледало као самоубојство. Истражитељи су посумњали у верзију о самоубојству о којем је говорио Смажил. Полицијска управа осјечко-барањска службено је дан након злочина утврдила да се радило о пучњу из нехaja приликом 'немарног руковања оружјем'. Ни то није било увјерљиво, што је појачало сумњу јавности у могућност заташкавања. На концу је Жупанијско државно одвјетништво у Осијеку покренуло истрагу против 27-годишњег Смажила, којег терети за усмрћивање Михаеле Берак.

Контактирали смо у два наврата Синдикат полицијских службеника како бисмо дознали њихов став око овог случаја, као и детаље тестирања будућих полицајаца на Полицијској академији, али контакт с предсједником синдиката Маријом Пушкарићем нисмо успјели остварити. Синдикат се у уторак јавио приопћењем у којем поручују, између остalog, да су увјерени да није било заташкавања цијelog случаја, већ је 'можда постојала неспретна комуникација у почетку'.

Осјечки случај потакнуо је питање функционирања полицијског сустава, начина одабира полицијских службеника како се особе патолошких профиле не би провукле у полицијске редове и сустава детекције проблематичних кадрова. Разговарали смо с психологијом, под увјетом да је не именујемо (подаци познати редакцији), која има више од три десетљећа искуства у стручни и која је почетком деведесетих радила психолошка тестирања припадника војне полиције. Мало тога се одонда, ако се уопће ишта, промијенило у психологијском тестирању државних органа реда, закључак је који извлачимо из разговора. Чињеница да је полицијски посао прилично слабо плаћен је позната, а посљедично се интерес за тај посао смањује. А кад интереса нема, онда је сваки пријављени кандидат добродошао.

Нездовољавајући критерији психолошко-социјалне пројене кандидата за

војну полицију почетком рата, прича нам психологија, очитовали су се у томе да је примјерице тест интелигенције за точан одговор предвиђао један бод, а за неточан 0,25 бода.

Било је оних који су имали два точна и 38 неточних одговора. Дакако, постојао је правилник, али у њему није било предвиђено да ће нетко интелектуално бити у минусу с бодовима. Назвала сам тада MOPX и казала им да имам 20 посто њих које бих оцијенила антиинтелигентима: што да радим с њима? Рекли су ми: гледајте, попуњеност кадрова је тако катастрофална да кад бисмо срушили све који по некаквим здраворазумским критеријима не би могли бити у војној полицији, у Хрватској уопће не бисмо имали војну полицију. Нисам дакле смјела никога срушити – испричала нам је наша суговорница.

Није немогуће да је и у актуалном осјечком случају, наставља, постојао нетко тко је имаоовољно савјести да упозори на проблематичног полицајца Смажила. Међутим, питање је како су реагирали њему надређени и јесу ли прихватили мишљење струке.

Правилник о мјерилима и начину утврђивања посебне психичке и тјелесне здравствене способности за особу која се прима у полицију прописује да се провјере психичке способности (психологијско тестирање) и тјелесне моторичке способности проводе у Полицијској академији, али и полицијским управама у којима се пријави већи број кандидата. Тјелесну и здравствену способност утврђује Здравствена комисија Дома здравља Министарства унутарњих послова у загребачкој Шаренградској улици. Комисију именује министар унутарњих послова. Она има предсједника и четири члана, међу којима су психијатар и психолог. Прије долaska на утврђивање здравствене способности, кандидати морају од свог изабраног лијечника опће праксе прибавити потврду да нису боловали и да не болују од психичких и

кроничних тјелесних болести. У противном морају донијети медицинску документацију из које ће бити развидан тијек и начин лијечења болести.

Наша суговорница каже да је осим теста интелигенције увријежено радити и упитник личности, но није сигурна ради ли се они данас за цивилну полицију.

— Постоје и такви тестови личности да свако с четири разреда основне школе може лажирати њихове резултате, премда у њима постоје питања која могу указивати на неуротизам и психотицизам. Постоје три скале лажи, налик је то на ЕКГ, гледате које су скале повишене. У скраћеној верзији упитник садржи више од 200 питања – права верзија има их више од 500 – и то траје јако дugo, минимално сат времена. Есад, питам се тко има времена да се свако од будућих полицајаца тестира пола дана, а такви тестови и знатно коштају. Опћеније се иде на најбезвезднију, најефтинију опцију, што није довољно за квалитетан преглед – истиче психологија.

— Што се мене особно тиче, пуно бољу слику о особи добијем ако јој поставим пет циљаних питања и све то завршим за седам минута. Ако сам написала да је особа способна, комисија доноси одлуку на основу мој налаза. Лијечник не можете мијењати налаз психолога. Као што ни ја не могу мијењати мишљење лијечника. Али ако је нетко промијенио моје мишљење, онда тај надаље одговара – додаје наша суговорница.

Повјерење у Божиновићеву полицију се топи. Из осјечке организације Можемо! инсистирају на томе да се проведе детаљна истрага о самом трагичном догађају, али и да се установи је ли било покушаја заташкавања.

— Догађај је отворио и питање како то да жртва није у фокусу. Док год је тако, могући су сувакни пропусти који доводе до нечега што наликује заташкавању. Потребна је и едукација младих како се носити с насиљем, потребна је не само превенција већ и склоп мјера кроз образовање и одгој како би се њиме могло управљати и како би га се могло рјешавати, а не га прикривати – казала је Новостима Катарина Крухонја из осјечког Можемо! који и даље устрајава на оставци начелника пту осјечко-барањске.

И пријашњих година дјелатни полицајци чинили су злочине, али полицијски се сувак, укључујући начин примања кадрова, није пропитивао. Лањског травња на подручју Иванца полицајац је убио колегију с којом је био у вези. У листопаду 2020. у загребачком Стењевцу 43-годишњи полицајац је службеним оружјем убио своју 37-годишњу супругу и након тога извршио самоубојство. Прије десет година код Хрватске Костајнице 40-годишњи полицајац убио је из илегалног пиштольја своју бившу супругу и њезиног партнера, за што је осуђен на 40 година затвора. Иако му је службено оружје одузето због отприје проблематичног понашања, питање је како његову патологију у старту није регистрирао мут. Посебно знали се да је накнадно психијатријска вјештакиња из Поповаче код убојице утврдила да има мјешовити поремећај личности с елементима нарцистичког, параноидног и дисоцијалног типа.

Заједничко пак свим побројаним злочинима је то да су их починили искључиво мушкици према женама. Овај посљедњи десио се у тренутку кад је Влада најавила измене четирију закона у сврху сузбијања насиља над женама и заштите права дјеце, међу којима је и увођење фемицида као засебног казненог дјела. ■

Справод убијене
Михаеле Берак (Фото:
Борна Јакшић/PIXSELL)

Можемо! најављује
правну битку око
болнице Свети Дух у
Загребу (Фото: Лука
Станзл/PIXSELL)

Блеф реформа

‘Национализацијом’ болница Пленковићева влада започиње битку за право да у здравству све остане исто, јер контрола и финансијска одрживост болница не овисе о томе тко има оснивачка права над њима, него о професионално постављеном и организираном ХЗЗО-у

ИАКО је нови Закон о здравственој заштити (ззз) у е-Савјетовање пуштен 24. листопада 2022. године, тек је недавно, у склопу лансирања предизборних кампања и стратегија, активиран политички аларм због тога што ће држава преузети управљање болница у власништву локалне самоуправе.

Подсјетимо, чланак 86. Закона о измјенама и допунама ззз-а каже да 1. сiječnja 2024. године јединице подручне (регионалне) самоуправе и Град Загреб престају бити оснивачи опћих болница, а у рујну су због тога Град Загреб, Истарска, Међимурска и Крапинско-загорска жупанија интензивирали најаве уставних тужби на основу права локалне самоуправе да утјече на мрежу здравstvene заштite. До сада, колико

нам је познато, још нитко није осмислио и написао приједлог за оцјену уставности.

С обзиром на то да је према Уставном закону Уставни суд дужан у року од 30 дана по хитном поступку ријешити захтјев када представничко тијело јединице локалне самоуправе затражи оцјену уставности неког закона због питања финансирања или надлежности, спора реакција будућих подноситеља тужбе омогућава да се тај суд ненамјерно уплете у изборе, одлучујући тko је у овом случају у праву, власт или опозиција. Тиме ће тема којом се мало тко озбиљније бави и опној је јавности генерално незанимљива добити на политичкој видљивости, посебно у дебати између хдз-а и платформе Можемо! која је на власти у Загребу и кани водити правну битку око Клиничке болнице Св. Дух,

иако она у том статусу никада није смјела бити у власништву града, јер је искључиво држава оснивач клиничких болница.

Чим је почело, постало је јасно да ће тиме само бити нанесена штета и да хдз својим заобилажењем проблема на неки начин већ побјеђује. Владајући и министар здравства Вили Берош, наиме, тврде да државно преузимање локалних болница ‘није политичка одлука’, већ ‘алат којим ће се уредити сustav te omoguћiti финансијска одрживost’, док локалне власти одговарају да хдз законском изједињеном остварује потпуну контролу над установама, које у рукама локалних политичких опција још имају неке шансе. Таква поларизација отвара трагичну чињеницу да нитко на страначкој сцени не разумије елементарне чињенице о хрватском здравству.

Контрола и финансијска одрживост болница не овиси о томе тко има оснивачка права над установама, него о своебухватној државној политици здравства и професионално постављеном и организираном Хрватском заводу за здравstveno осигурање (ХЗЗО), неовисном од страначких и многобројних приватних интереса. За то је одговорно Министарство здравства, односно држава, а децентрализација је само врло упитан мит. Као једини државни осигуравајући завод у обveznom здравstvenom osiguranju, ХЗЗО има потпуне овласти над свиме чиме Берош сада жели окитити хдз: провођењем политike разvoja zdravstvene заštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja, osiguranjem prava i obveza iz obveznog zdravstvenog osiguranja, planiranjem finansiranja prava osiguraničnika, predlažanjem mreže javne zdravstvene službe, planom i programom mjera zdravstvene заštite, opsegom prava na zdravstvenu zaštitu, ugovaranjem zdravstvene zaštite sa zdravstvenim установама i privatnicima, utvrđivanjem ciјene usluge i roba, plaćanjem установama i nadzorom njihovog rada i izvršavanja ugovornih obaveza.

Ово су само основне обавезе Завода – остатак би испунио цијeli овај текст – но сасвим довољне за разумијевање да влада Андреја Пленковића ‘национализацијом’ болница започиње битку за право да у здравству све остане исто, јер не интервенира у организациски труо, претпополну организиран и јавности затворен хззо, надлежан и одговоран за функционирање комплетне мреже јавних здравstvenih услугa и alokaciju sredstava iz posobnih dopriroda koje izdvajamo za zdravstvenu zaštitu. U toj su anařiji lokałne bolnice povijesno načinjene u još gorjoj poziciji od državnih, zbog čega su u održenim fazama od Zavoda znale primati limate samo da bi pokrile troškove za plaće zaposljenih. Lokałni šerifi u ovakvom zdravstvenom sustavu načinjene uživaju sve priviligeje neuređenoosti sustava ili su potpuno nemohni. Takav sistem određava zdravstvo koje je ulupalo miliardne eura na mutna plaćanja i procedurama kojima se moglo finansirati sve nedostupnije liječenje i dijagnostika.

Погледајмо скандалозан и невјerojatan, ali istinitt ‘detalj’ izravno повезан с расправом о државном преузимању болница. Концепт 2011. формирана је друга СДП-ова влада у којој је први министар здравства био Рајко Остојић, а први министар финansija Slavko Lininić. Lininić је зdravstvu pristupio као бултеријер који ће загристи у проблем док га не ријеши, па иако је од почетка било јасно да о томе не зна основне ствари, Ostojojić му је ради препустио водство и понашао се као друга виолина једне од такозваних реформa zdravstva. Spremnost ministra zdravstva da se podchinili stranackoj

хијерархији била је толико снажна да је 2012. mrтво хладно тврдио да Lininićev smaњenje dopriroda s 15 na 13 postoji nehe dodatno finansijski destabilizirati sektor. Kada se pokazalo da je ovime zdravstvo trenutno presušilo za skoro 1,5 milijardi kuna, Lininić је одлучio da ћe država zaustaviti pokruti dugove svih javnih bolnica, pa ustražao na Zakonu o sanaciji javnih ustanova koji je stupio na snagu 2013. godine. Zakon je prvenstveno adresira problem lokałnih bolnica koje su mjesecne limite u cijelosti trošile na plaće zaposljenika. Ni lipje, dake, za zdravstvenu zaštitu.

Po tom su zakonu u lokałnim bolnicama osnovana sanacija vijeća i imenovani sanacijski upravitelji, preko kojih je lokałna samouprava državi prepustila upravljanje na dve godine i na isti se rok odrekla svojih osnivачkih prava. U tom je trenu, dodatno pojasnimo razmjepe katastrofe, to bila triinaesta ‘načinjena sanacija u povijesti zdravstva’ od 1994. godine, a Lininić se hvatio da ћe, nakon što zavrши posao, bolnici po Zakonu o finansijskom poslovanju i predstecačnoj nagodbi biti dužne sve svoje obveze plaćati u roku 60 dana. Epilog bi bio smijeshan da niјe tragičan i bez sumnje interesantan jednom drugačijem, politički neovisnom i kompetentnom Državnom odvjetništvu.

Dok država priprema преузимање lokałnih bolnica, Zakon o sanaciji javnih ustanova јoш је na snazi. Prilikom Plenkovićeva vlasta krije – a nije isključeno ni da ne зна – koliko је novca ugroženo na dokazano neuspjeshnu ‘reformu’ СДП-а, koja upadljivo sliči na ovu koja slijedi.

Новости су се овим поводом обратиле Министарству здравства и Министарству финансија, од обје институције тражени прецизне податке о свим санацијама здравства од деведесетих наставо, с посебним освртом на 2013. годину и трошак рада санациjskih vijeća i upravitelja. Није требало сумњати да најedna institucija nehe odgovoriti. Но према информацијама Хрватске удругe послодавaca u zdravstvu види се да је у СДП-овој 2013. и 2014. години u dugove bolnica ulожeno чак 6,5 milijardi kuna, da bi Državna revizija lani upozorila na rekordni bolnicki dug od 14,5 milijardi kuna, што представља половицу ukupnog zdravstvenog proračuna. Ако из логике организације сустава не видимо да државно преузимање lokałnih bolnica није reformski potez, онда је то јасно из врlo rječitog primjera iz prošlosti.

Цијeloj lakrdij treba dodata da u Berševom ззз-у стоји da ћe sadašnjom nacionilizacijom bolnica doći do objedinjenje javne nabave koja ћe donijeti uštude, pa podsetiti na jednu od nastupnih izjava Rađa Ostojojića. ‘Prva strukturalna reforma hravatske vlaste biti ћe novo povjerenstvo za objedinjenju javne nabave u kojemu ћe sjetiti ključni ljudi ministarstva finansija, policije i državnog odvjetništva’, казао је Ostojojić u kolovozu 2012., dodaјući da је osigurao sve ‘da se ne bi dogodilo da 2024. говоримо o 2013. или 2012. години’.

Нажалост, опозиција на хдз-ово блефирањe реформе одговара једнако аматерски, тврдећи да ћe неким lokałnim bolnicama biti бољe ako ostanu u rukama lokałne samouprave i da ћe se затo boriti da Ustavni sud ponishi održebu ззз-a. Будућi da one skoro u potpunosti ovisi o хззо-у, приличno јe neizvješnako kako ћe им аргументи proći pred Ustavnim sudom, no to je sasvim druga tema. U svakom случајu, предизборno ћemo se savititi bezvrijednom kosti koju јe bacio хдз, као da јe kost sve што је остало od zdravstva. ■

Kosovska policija patrolira na cesti kod manastira Banjska nakon oružanog incidenta (Foto: Ognen Teofilovski/Reuters/PIXSELL)

Bojić na Kosovu

Osmani tvrdi da iza incidenta u Banjskoj stoje srpske kriminalne grupe, Kurti je mogao demonstrirati suverenitet, istraga će pokazati je li Vučić za Briselski sporazum ili se priprema za oružanu podjelu Kosova, a sve šteti Srbima s Kosova

AMERIČKI ambasador u Srbiji CHRISTOPHER HILL uporno je proteklih mjeseci ponavlja da je u procesu briselskih pregovora o normalizaciji odnosa Beograda i Prištine, koji i nakon potписанog sporazuma traju čitavo desetljeće, 'njavažnija stvar formiranje Zajednice srpskih opština. Ovo uključuje u celosti ne tako puno ljudi. Ne govorimo o nekom velikom broju ovde, već govorimo o Srbima sa Kosmetom kojima je potrebno da znaju kakva će im budućnost biti, koja su im prava, koje su im odgovornosti i koji žele da budu u mogućnosti da žive u miru. Formiranje Zajednice srpskih opština je veoma dobra ideja. Posmatrajući 2013. godinu, rekao bih da je to sada još bolja ideja.'

Hill se pritom nije htio opterećivati pitanjem zašto Briselski sporazum i formiranje ZSO-a već deset godina nisu oživotvoreni. Na to je pitanje proljetos u intervjuu Blicu odgovorio: 'Moraćete da pitate ljudi iz prošlosti jer sam ja tu samo godinu dana. Ali, da, mislim da svi mi koji to posmatramo se pitamo zašto sve nije urađeno ranije. Mnogi kažu da je potreban taj pritisak da bi se ostvarilo, ali po mom mišljenju najvažnije je to što je najbolje za svakoga, a najbolje za sve je da se ima čista situacija, da Srbijani žive na Kosovu toliko dugo godina, znaju kakva im je budućnost. Treba da znaju kakvi su im odnosi sa Prištine, ali takođe i sa Beogradom. Mislim da je vreme da se pokrene sve. Istorici mogu da pričaju o tome zašto nije urađeno do sada,

ali mi koji se sa time suočavamo u sadašnje vreme i koji gledamo u budućnost želimo da se to završi.'

Pola godine nakon što je Hill kao službeni tumač američke politike na zapadnom Balkanu poželio i najavio konačnu realizaciju Briselskog sporazuma, tridesetak naoružanih kosovskih Srbija u selu Banjska na sjeveru Kosova isprovocirali su oružani sukob s desetkom putem brojnjom kosovskom policijom i preko noći doveli u pitanje ne samo realizaciju Briselskog sporazuma nego i budućnost Srbija na Kosovu. Kosovska policija se uz podršku predstavnika zemalja Kvinte i suglasnost KFOR-a ekspresto obračunala s pobunjenom četom kosovskih Srbija koji su ubivši jednog i ranivši dvojicu kosovskih policijaca zapalili iskru koja je zaprijetila izbjegljima novog rata na Kosovu.

U trenutku kada je kosovska policija objavila da je opkolila 'srpske teroriste' i pritom njih trojicu ubila, a dvojicu uhapsila, izgledalo je da će i sve ostale pobunjenike snaći ista sudbina. Dvojbeno je bilo hoće li Srbija i njezina vojska i dalje sa strane mirno promatrati takav ishod. No preostali 'srpski teroristi' na volšeban su se način izvukli iz obruča kosovske policije i navodno sklonili u Srbiju. Upućeni promatrači kosovskih zbivanja tvrde da im je to omogućio KFOR u dogovoru s predsjednikom Srbije ALEKSANDROM VUČIĆEM. Dok kosovska policija i dalje češlja područje na kojem se oružano obraćunala sa 'srpskim teroristima', optužujući Vučićevu Srbiju da ih je organizirala i naoružala kako bi potko-

pali i srušili kosovsku državu, međunarodni posrednici zazivaju diplomatsku akciju i nastavak pregovora, ali i prethodnu istragu koja bi trebala utvrditi tko je i zašto organizirao oružani napad kosovskih Srbija na policiju Kosova. Vučićeva vlast pak tvrdi da nije ni znala, a kamoli potakla oružani napad na kosovsku policiju i krivicu prebacuje na vladu ALBINA KURTJIA koja već duže državnim terorom nastoji pod svoju kontrolu staviti sjevernokosovske općine sa srpskom većinom, a sve kako bi izbjegla realizaciju Briselskog sporazuma i formiranje ZSO-a.

U prištinskoj verziji uzroka oružanog sukoba u selu Banjska tridesetak naoružanih Srbija krenulo je u terorističku akciju kojoj je krajnji cilj bio zauzimanje sjevera Kosova i uspostavljanje granice na rijeci Ibar. Ako je Kurtijeva vlast makar i djelomično u pravu kad to tvrdi, onda su i vođe i organizatori 'srpskih terorista' protiv Briselskog sporazuma i formiranja ZSO-a, a za podjelu Kosova i pripajanje njegovog sjevera sa srpskom većinom Srbiji. Kako službeni Beograd inzistira na provedbi Briselskog sporazuma i formiranju ZSO-a, propali pokušaj oružanog otkidanja sjevera Kosova više je provokacija Vučićevoj vlasti nego što je ugrozio Kurtijevu vlast kojoj je zapravo dobrodošao da demonstrira državni suverenitet na čitavom kosovskom teritoriju.

Stoga je i logično inzistiranje međunarodnih posrednika da se prije vraćanja Beograda i Prištine za pregovarački stol proveđe istraga o tome tko je i zašto organizirao i naoružao

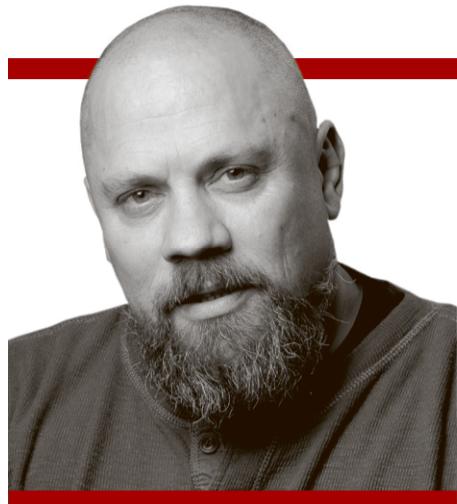
kosovske Srbije koji su u selu Banjska napali kosovsku policiju. Dosad je Kurtijeva vlast jedina bila glasno i jasno protiv formiranja ZSO-a, a istraga bi trebala otkriti i tko je među kosovskim Srbima i njihovim političkim liderima u Srpskoj listi, ali i u Srbiji, protiv realizacije tog dijela Briselskog sporazuma. I tko je pritom spreman oružjem i ratom ostvarivati svoje ciljeve. Istraga će testirati i da li Vučićeva vlast drži fige u džepu kad se javno zalaže za realizaciju Briselskog i Ohridskog sporazuma, a zapravo se tajno priprema za oružanu podjelu Kosova.

Pritom ne valja smetnuti s uma da kosovski premijer Albin Kurti i predsjednica VJOSA OSMANI tvrde da iza svega stoje 'srpske kriminalne grupe', naravno, uz dodatak da pritom 'uživaju političku, finansijsku i logističku podršku zvaničnog Beograda'. Srpske kriminalne grupe su i u drugim ratovima na prostoru bivše Jugoslavije zbog svojih kriminalnih interesa i mimo službene srpske politike često izazivale oružane sukobe i potpaljivale ratne sukobe, pa ne bi bilo iznenadenje da isto sada ponavljaju na Kosovu. U prilog tome ide i činjenica da je napad u selu Banjska izveden u trenutku kad su međunarodni posrednici u Briselskim pregovorima stjerali Kurtijevu vlast uza zid, tražeći od nje da konačno uspostavi srpsku autonomiju na Kosovu kako bi kosovski Srbijani znali 'kakva im je budućnost'.

Umjesto da evropski i američki posrednici nastave 'pučati' na Kurtijevu vlast, na nju i njezinu policiju zapucali su 'srpski teroristi' sa ili bez podrške iz Beograda. Portal beogradskog Vremena već sutradan upitao je novinarku Kosseva TATJANU LAZAREVIĆ 'Zašto je neko vatrenim oružjem napao kosovske policajce? Kome to odgovara?' Njezin odgovor glasi: 'Sigurno ne Srbima koji žive na Kosovu i koji su sada izloženi ozbiljnog riziku od povećane represije kosovskih bezbednosnih organa.'

Lazarević pojašnjava da je 'ovo do sada najopasnija situacija posle martovskog pogroma 2004. Slična je čak i dogadaju iz 2011. kada je takođe ubijen jedan kosovski specijalac'. Vreme u nastavku piše: 'Lazarević smatra da bi ova situacija mogla da bude početak još dublje krize, čak 'početak kraja' – da li opstanka samih Srbija na severu ili proterivanja srpskih institucija sa severa. Pod 'početkom kraja' podrazumeva da su odnosi između srpskog i albanskog naroda, ne samo na Kosovu nego uopšte, dovedeni na svoj minimum i vrlo često se upoređuju sa 1999. godinom, a 'ovo što se dogodilo noćas je definitivna potvrda toga'. Da stvar bude gora, može da bude i 'uvod u lančanu reakciju niza drugih incidenata i da otvara vrata mogućeg pakla'. Posebna pažnja, ocenjuje, treba da se obrati na one koji su u slaboj poziciji, a to su u ovom trenutku Srbija na jugu i versko kulturno naslede Srpske pravoslavne crkve. Pored fizičkih žrtava, sada su crkva i stanovništvo uzeti kao 'svojevrsni taoci'.

I bivši gradonačelnik Gračanice, BRANIMIR STOJANOVIĆ, u izjavi za srpsku redakciju N1 televizije takođe ističe: 'U tenu kada smo se ponadali nekoj normalnosti, desilo se nešto što niko nije mogao da očekuje. Ovo je potpuna katastrofa, gubitak života je nenadoknadiv i vremena za igranje više nema. Mnogo veći broj ljudi nego ranije sada misli o tom da se sa Kosovom iseli'. Stojanović je na kraju poručio: 'Ako u srpskoj državi postoji iole mudrosti, mislim da će ovi stvari isterati na čistac, jer isuviše nepoznanica iz događaja iz prošlosti su nam sada došle na naplatu. Ukoliko srpska država ovo ne bude raščistila do kraja, ko je tu direktno odgovoran, ko je naoružao ove ljudе i zbog čega, mislim da slični događaji u budućnosti mogu dovesti do potpunog kraja svega srpskog na Kosovu i Metohiji.'

PIŠE Boris Dežulović

Ako je i vama u računici ispalo da Vučićeva Srbija zvanično tuguje za četvoricom ubica i terorista, to je zato što u matematički nema metafora, hiperbola i prenesenih značenja. Zgodno se tako udesila i usporedba sa poslednjim danom žalosti u Srbiji, 5. maja, kad je ista Vučićeva privatna Vlada proglašila trodnevnu žalost zbog dva masovna ubistva

SRBI SA Kosova i Metohije su se pobunili, ne želetevi više da trpe KURTJEV teror. Ja već mesecima govorim da se diže otpor i pobuna kod naroda na severu Kosova. Pozivamo naš narod na mir i uzdržanost, molimo ih za to, i da veruju u svoju državu. A onima koji misle da će da izvrše najveći pritisak da Srbija prizna nezavisno Kosovo, poručujem: nikada nećemo priznati nezavisno Kosovo! Možete sve da nas pobijete, možete da uradite šta god hoćete, ali nikada Srbija neće priznati nezavisno Kosovo, nakaradnu tvorevinu koju ste pravili bombardovanjem Srbije, koju ste pravili svim mogućim lažima!

Tim je rečima predsednik ALEKSANDAR Vučić u javnom obraćanju građanima Srbije pre par dana izneo svoj utisak o nedeljnim događajima u kosovskom selu Banjska, gde su goloruki Srbi, 'ne želetevi više da trpe Kurtjev teror', najpre postavili kamionske barikade, pa rafalom iz automatskog oružja golim rukama ubili jednog kosovskog policajca i ranili još dvojicu, nakon čega su u razmeni vatre s kosovskom policijom četvorica ubijena, a ostali sve onako goloruki blindiranim kamionom provalili kapiju i upali u manastir Banjska, pretvorivši ga u srpski Alamo.

Mnogo je otvorenih pitanja ostalo nakon Vučićevog utiska nedelje – ko su tačno napadači, ko ih organizuje i finansira, ko ih je, hm, ogoloručio, kako su izašli iz opkoljenog manastira i gde su uopšte sada – ali sve su to samo potpitanja i nijedno od njih nije ključno. Nije ključno čak ni pitanje – ko to 'može sve da nas pobije'? To pitanje nije ključno, mada jeste važno. Kada, naime, predsednik Republike Srbije kaže, 'možete sve da nas pobijete, ali nikada Srbija neće priznati nezavisno Kosovo, nakaradnu tvorevinu koju ste pravili bombardovanjem Srbije', na koga tačno misli? Ko to 'sve nas' može da pobije?

Najpre treba da vidimo ko je to uopšte 'bombardovanjem Srbije pravio nakaradnu tvorevinu' na Kosovu. Da li je Srbiju 1999. godine bombardovala šiptarska policija iz Banjske? Ne: Srbiju je 1999. bombardovala belosvetska NATO alijansa. To za slučaj da neko brzopleti pomisli kako je predsednik htio da kaže kako Šiptari mogu da pobiju i njega i celu grupu, ali da oni Kosovo nikada neće priznati: ne, nije. Nije predsednik mislio na šiptarsku policiju, već na NATO. Molim lepo, hvala.

Mnogo je tako otvorenih pitanja – i barem jedno važno – ostalo nakon Vučićevog utiska nedelje, ali nijedno od njih nije ključno. Ključno je pitanje sledeće: ko su to Vučićevi 'mi'? Kada, naime, predsednik Republike Srbije poručuje NATO-u, 'možete sve da nas pobijete, možete da uradite šta god hoćete, ali nikada Srbija neće priznati nezavisno Kosovo', na koga zapravo misli? Koga to tačno 'sve nas' mogu da pobiju?

Najpre treba da vidimo ko je to uopšte u Banjskoj pobijen, pa da bi mogli onda da budu pobijeni i ostali. Da li su to pobijeni, štajaznam, srpski domaćini i seljaci na povratku sa njive? Da li je pobijena banjska starčad na povratku sa nedeljne liturgije? Da li je pobijena nevina srpska nejač na školskom igralištu? Blizu, ali ne sasvim tačno: četvorica pobijenih u Banjskoj bili su priпадnici terorističke grupe koja je toga jutra ubila kosovskog policajca, uniformisana paravojna jedinica opremljena buldožerima, oklopnim vozilima i skupim nemackim

džipovima, do zuba naoružana kratkim i dugim cevima, mitraljezima, automatskim puškama i ručnim bacačima granata, snabdevena sanducima municije, granata i protutenkovskih i protupešačkih mina, prema prvim procenama dovoljno za dvesta ljudi.

Kojih dvesta? Ne znam sva imena, ali pouzданo znam najmanje jedno: Aleksandar Vučić, sin ANĐELKA – pravnik iz Beograda, rođen 1970. godine, oženjen, otac troje dece – koji nakon svega, eto, kaže 'možete sve da nas pobijete', direktno se tako upisujući među ubice iz Banjske, postrojavajući u vrstu i zadužujući oružje. Ne, kako vidite, metaforički, ne hiperbolički, zaneseno pesnički ili u nekakvom prenesenom smislu, već vrlo bukvalno, vojnički: ubili ste četvoricu, možete i sve nas ostale, ali mi Kosovo priznati nećemo! Poput majora DRAGUTINA GAVRILOVIĆA 1915: 'Mi nemamo više da se brinemo za živote naše, oni više ne postoje. Zato napred u slavu!'

Danima se, eto, kalkuliše o organizatorima, finansijerima i nalugodavcima oružane pobune u Banjskoj, oprezno se na tako osetljivom tlu postavljaju temelji za smelu i opasnu hipotezu, pa kosovski ministar unutrašnjih poslova, recimo, u tu svrhu maše nekakvim zepljenjem mitraljezom sa nitroglicerinom iz srpskog vojnog magacina: pobiše se, ukratko, geopolitički stručnjaci i vojni analitičari da istraže moguće veze teško naoružane terorističke paravojske na severu Kosova sa Beogradom i Aleksandrom Vučićem, a sam Vučić iste večeri lepo im, vlastučno i čitko potpisao priznanje, pa ga javno izneo na državnoj televiziji u udarnom večernjem terminu: 'Mi smo ubili policajca, ko vas jebe, možete sve da nas pobijete!'

Toliko o Vučićevoj ličnoj zamenici 'mi'. A šta se tiče 'vas' ostalih, nema da brinete: 'sve vas' – srpske građane, seljake, domaćine, starčad i nejač – ima ko da pobije. Ne treba Vučiću za to ni šiptarska policija, ni Oslobođilačka vojska Kosova, ni NATO alijansa. Kako će se videti do kraja teksta, ima ko će.

Da bi, naime, eliminisala svaku mogućnost zabune i slobodne interpretacije 'svih nas' i 'svih njih', Vučićeva privatna Vlada Republike Srbije već sutradan je donela odluku o proglašenju dana žalosti za četvoricu ubijenih srpskih terorista. Zgodno se onda udesilo da je dan nacionalne žalosti pao u sredu, na dan odigravanja fudbalske utakmice Partizana i Crvene zvezde, stotinu sedamdeset prvog Večitog derbija. Iako ih je malo među prethodnih stotinu sedamdeset bilo iščekivano kao ovaj – kada Partizan nakon godina Zvezdine dominacije beži na tablici četiri boda – vlasti su bile neumoljive: Večiti derbi neće se igrati.

Mnogo je otvorenih pitanja ostalo nakon Vučićevog utiska nedelje (Foto: Zoran Jevtić/Reuters/PIXSELL)

Ako je i vama u računici ispalo da Vučićeva Srbija zvanično tuguje za četvoricom ubica i terorista, to je zato što u matematički nema metafora, hiperbola i prenesenih značenja. Zgodno se tako udesila i usporedba sa poslednjim danom žalosti u Srbiji, pre pet meseci, 5. maja ove godine, kad je ista Vučićeva privatna Vlada proglašila trodnevnu žalost zbog dva masovna ubistva koja su potresla Srbiju – masakra u beogradskoj Osnovnoj školi Vladislav Ribnikar, u kojem je maloletni K. vatrešnim oružjem ubio devetero učenika i školskog zaštitara, te masakra u selima Dubona i Malo Orašje kraj Smedereva, u kojem već sutradan UROŠ B. iz Mladenovca kalašnjikovom pobjio osam mladića i jednu devojku.

I toga se dana, naime, udesilo da se igrala važna utakmica – druga domaća evroligaška utakmica košarkaša Partizana protiv Real Madrida – ali tada je, gle čuda i žalosti, nacionalno žalovanje odgodjeno dok 'crno-beli' ne odigraju svoj meč. Nakon čega se obelodanilo da je trodnevna žalost u Srbiji zapravo proglašena zbog dva uzastopna Partizanova domaća poraza, a ne zbog dva uzastopna domaća masakra.

Da bi, naime, Vučićeva privatna Vlada proglašila dan žalosti nakon masovnih ubistava na beogradskom Vračaru i selima oko Smedereva, trebalo je – danas to znamo – da policija, baš kao u Banjskoj, u razmeni vatre pobije ubice. Ili barem jednog. Recimo, dva desetogodišnjeg Uroša iz Mladenovca, koji je sutradan priznao kako je 'samo želeo da zastraši stanovnike Dubone i Malog Orašja'. 'Zastrasivanje stanovništva' – to zna svako ko je završio četiri razreda osnovne škole, ili barem četiri balkanska rata – zove se još i 'teror'. Da bi, eto, teroristička Srbija imala za kim da žali – kako bi rekao jedan Vučićev kolega – 'morao je da bude ubiven' barem Uroš. Tek tada, predsednik Vučić – kojega tih dana upadljivo nije bilo na dometu kamera – javno bi se obratio naciji, prkosno poručujući: 'Možete sve da nas pobijete!'

Do tada, shvatili ste, 'mogu sve da vas pobiju'.

Istoriski krug državnog terora zatvoren je tako na istom mestu gde je i otvoren. Tri deset šest godina nakon što je srpski vođ SLOBODAN MILOŠEVIĆ pred okupljenim građanima Kosova Polja poručio 'niko ne sme da vas bije', vođa tajne terorističke organizacije Republika Srbija Aleksandar Vučić odlučno raskida sa Miloševićevim nasleđem i poručuje: 'Možete sve da nas pobijete!'

A njega ako se sete na Dan žalosti, sete se. ■

INTRIGATOR

Curenje deformacija

Iako se predloženim kažnjavanjem ne prijeti izravno novinarima, nema sumnje da se radi o zakonskom prijedlogu kojim se značajno ograničava sloboda izražavanja, kaže odvjetnica Vesna Alaburić

PRIJEDLOG po kojem bi u Kazneni zakon bilo uvedeno novo kazneno djelo koje bi se odnosilo na 'neovlašteno otkrivanje sadržaja izvidne ili dokazne radnje', što bi predviđalo sankcioniranje svih sudionika postupka, izazvao je žustre reakcije novinarskih organizacija, civilnog društva i javnosti. 'Ovakav prijedlog možemo nazvati i zakonom opasnih namjera jer predstavlja ozbiljnu prijetnju novinarskoj profesiji i slobodnom novinarstvu', ističu Hrvatsko novinarsko društvo (HND) i Sindikat novinara Hrvatske (SNH). 'Teško je zanemariti da se ova promjena događa u vrlo osjetljivom političkom trenutku, neposredno prije superizborne 2024., pa takav kontekst izaziva sumnje da vlast koristi navedeno zakonsko rješenje kako bi zaustavila neugodno curenje informacija koje su od javnog interesa', ističu u HND-u i SNH-u. Uzakuju da bi novinarima tako bilo onemogućeno ili otežano medijsko izvještavanje o kaznenim postupcima i procesuiranju politički izloženih osoba, moglo bi ih se pritiskati da otkriju izvore ili provjeravati njihove komunikacije. Za pojašnjenje prijedloga, koji je već nazvan Lex AP po inicijalima predsjednika Vlade, pitali smo odvjetnicu VESNU ALABURIĆ.

— Nesporno je da država ima i pravo i obvezu spriječiti otkrivanje podataka iz pojedinih faza kaznenog postupka radi zaštite nekog općeg ili pojedinačnog interesa, ali predloženo zakonsko rješenje predstavlja bezuvjetnu zabranu otkrivanja svakog sadržaja izvida ili dokazne radnje iz istrage. Upravo zbog te neselektivnosti, predložena odredba ne može se smatrati razmernom cilju ko-

jem bi trebala služiti. Potpuno je neologično da se kaznom do tri godine zatvora prijeti okrivljeniku ako otkrije sadržaj dokazne radnje u istrazi koja se vodi protiv njega – naglašava Alaburić.

Pojedine dokazne radnje rezultiraju saznanjima koja se odnose na treće osobe, pa se zabrana njihovog otkrivanja ne može opravdati interesima zaštite okrivljenika i prava obrane u postupku.

— Ta saznanja ponekad mogu biti od iznimnog javnog interesa, koji je daleko pretežnji od prava na zaštitu nekog pojedinačnog interesa, pa ne postoji nikakvo opravdavanje da se ograniči pristup tim saznanjima – naglašava odvjetnica.

Kako Zakon o kaznenom postupku omogućava da se određeni dokumenti i podaci iz istrage proglose tajnima, a otkrivanje tih podataka iz istrage sankcionirano je kao kazneno djelo, ne smatra opravdanim da se novim kaznenim djelom neselektivno, bez valjanog opravdanja, zabrani otkrivanje sadržaja apsolutno svake dokazne radnje.

— Iako se predloženim kažnjavanjem ne prijeti izravno novinarima, nema sumnje da se radi o zakonskom prijedlogu kojim se značajno ograničava sloboda izražavanja. Bilo kakvo ograničenje ljudskih i građanskih prava i sloboda koje ne služi zaštiti nekog legitimnog cilja ili nije razmjerne zaštiti nekog općeg ili pojedinačnog dobra, samo po sebi je nedopustivo u demokratskom društvu. Sprečavanje sudionika kaznenog postupka da javnost obavijeste o tijeku ili rezultatima istrage, čak i ako postoji javni interes ili interes okrivljenika da se to učini, predstavlja nedopustivo ograničenje slobode izražavanja čija je posljedica izravno one-mogućavanje javnosti da bude informirana o pitanjima od opravdanog, javnog interesa. Sve to izravno onemogućuje novinare i me-

dje da svoje odgovorne društvene zadaće, osobito nadzor nad radom tijela javne vlasti, obavljaju na dobrobit javnosti. Zato je HND s pravom upozorio da se radi o zakonu opasnih namjera – rekla je odvjetnica i izrazila uvjerenje da će Vlada pravilno evaluirati sve reakcije na taj prijedlog i da tog kaznenog djela neće biti u konačnom prijedlogu izmjena kz-a.

— Važno je da javno raspravljamo, polemiziramo, komentiramo sve aspekte ove teme, važne i za interes kaznenog postupka i za slobodu izražavanja – zaključuje Vesna Alaburić.

■ Nenad Jovanović

Povratak u školu

JAKO olujno nevrijeme koje je u julu poharalo istočnu Slavoniju i zapadni Srem ostavilo je milijunsku štetu na objektima. Nakon prioritetnog saniranja stambenih kuća obnavlja se i državna imovina. Učenici iz Banovaca, sela u općini Nijemci, nisu dočekali povratak u školske klupu u područnoj školi. Tokom ljetnih praznika radovi u školi tekli su previše sporo pa sada 26 učenika iz Banovaca putuje u susjednu Ilaču na nastavu.

Kako je najavio dožupan Vukovarsko-sremske županije SRĐAN JEREMIĆ, za školu u Banovcima će biti utrošeno više nego što je prvobitno bilo planirano – oko 70.000 eura. Sredstva su namijenjena saniranju krova, za novu stolariju, brušenje i lakiranje parketa te za nove oluke i limariju.

Dugogodišnja radnica škole u Banovcima MILANKA TOMIĆ za Novosti govori da im najviše problema zadaje krov koji je nakon oluje ostao praktično otvoren. Svaka kiša bi nanovo natopila prostorije. Njihov stari, azbestni krov ipak neće biti uklonjen.

— Krov nisu promenili, samo su pokrpalii rupe. Prozori su promjenjeni, trebali bi krenuti s podovima i brušenjem parketa. Još jedan odžak se mora napraviti. Kroz nekoliko dana će biti moguće krenuti u školu. Mislimo da će se škola obnoviti preko leta, ali to nije išlo tako brzo. Mi nismo mogli sami ugovarati majstore, morali smo čekati županiju – objašnjava Tomić.

Sve ovo samo je osnovno, tek toliko da djeca i nastavnici ne sjede u zgradama s otvorenim krovom i među zidovima natopljenim vlagom. Škola u Banovcima vapi za temeljito obnovom jer učenici borave u uvjetima nedostojnjima 21. vijeka. Osim što veći dio godine sjede pod azbestnim krovom, jedini izvor grijanja tokom zimskih mjeseci je čak sedam peći na drva. Vukovarsko-sremska županija kao vlasnik škole morat će se uhvatiti ukoštač s detaljnom revitalizacijom imovine.

No kakva god da je škola u Banovcima, roditelji i učenici s nestrljenjem očekuju završetak radova, najavljen za početak oktobra. Najviše im smeta nezgodna druga smjena koju pohađaju njihova djeca u Ilači i povratak kući u večernjim satima.

■ Anja Kožul

Zastrašujuće nasilje

Ovih dana bilježimo nove slučajeve nasilja nad ženama?

Svjedočimo eskalaciji sve brutalnijeg obiteljskog nasilja i zastrašujućim ubojstvima žena od bliskih osoba, najčešće sadašnjih ili bivših, bračnih ili izvanbračnih partnera, sinova pa i, nažalost, unuka. Zabrinjava činjenica da je naša država po broju ubijenih žena, žrtava obiteljskog nasilja, na trećem mjestu u EU-u. Crna brojka od 400 ubijenih žena u posljednjih 20 godina u Hrvatskoj od ruku bliskih nasilnika i zlostavljača govori u prilog femicidu, koji je posljedica rodno uvjetovanog nasilja. Potvrđuje se, nažalost, crni prosjek da svake godine u našoj zemlji 20 žena plaća životom to što nisu napustile nasilnika. U Hrvatskoj je lani 13 žena ubijeno od bliskih osoba, tijekom sedam mjeseci ove godine njih četiri.

Kako komentirate smrt osječke studenticice, za što je tek naknadno osumnjičen njen prijatelj policajac?

Ne bih mogla komentirati zbog čega je policija prvo bitno rekla da se radi o nesretnom slučaju, a naknadno je DORH pokrenuo istragu zbog sumnje u ubojstvo. Prepostavljam da policija nije imala u prvi tren saznanja o pravom događaju, a pošto je osumnjičenik mijenjao iskaze, DORH je pokrenuo istragu. Iskreno želim vjerovati da policija nije željela zataškati slučaj zato što se radi o njihovom kolegi.

U BiH na slobodu je pušten bivši hrvatski rukometni reprezentativac koji je pretukao ženu i prijetio joj da će je ubiti?

Na tom slučaju možemo vidjeti kako je to kada zatvore oči i uši oni koji moraju pomoći ženi, žrtvi obiteljskog nasilja. Zakazali su svi, policija, sudovi... samo zato što nasilnik ima i rodbinske veze na sudu, policiji. Zato što je 'ugledni' građanin, sportaš, reprezentativac. Grozim se činjenice da je pušten, da nije ostao u pritvoru. Fizičko i nasilničko ponašanje prema ženi i pred djetetom je vrlo opasno i ostavlja neizbrisive posljedice na žrtvu, a često izravno i neizravno na djecu. S tolikim arsenalom oružja koje mu je pronađeno ispod kreveta mogao je učiniti strašne stvari. Pušten je na slobodu, a trebao je ostati u zatvoru. Tako se nečinjenjem ohrabruje nasilnik, kojem nasilje očito nije strano. Pozdravljam što je Vlada RH, dakako pod pritskom Vijeća Evrope, konačno uvela femicid kao teško kazneno djelo. Pozdravljam i niz drugih zakonskih izmjena, koje ne smiju ostati mrtvo slovo na papiru.

■ Mirna Jasić Gašić

Šesnaestogodišnjake na birališta

U posljednjih 15 godina sve je više inicijativa za sruštanje dobne granice za glasanje. Kod nas bi se radilo o nešto manje od 80 tisuća šesnaestogodišnjaka i sedamnaestogodišnjaka, što je između dva i 2,5 posto biračkog tijela

U ORGANIZACIJI Gong u Zagrebu je održan okrugli stol 'Prema inkluzivnoj demokraciji: sruštanje dobne granice za političko sudjelovanje na 16 godina'. Gong je ovaj skup organizirao kako bi potaknuo širu raspravu o sruštanju dobne granice za aktivno i pasivno biračko pravo u Hrvatskoj, a kao podloga za raspravu poslužila je studija koju je predstavio BERTO ŠALAJ, profesor na Fakultetu političkih znanosti i predsjednik vijeća Gong-a.

U toj organizaciji smatraju i da je uoči superizborne 2024. godine naročito važno doznati stavove političkih stranaka o glasanju od 16. godine života, zbog čega su na ovaj okrugli stol pozvali sve zastupničke klubove u Saboru. Pozivu su se odazvali predstavnici i predstavnice SDP-a, Socijaldemokrata, stranke Možemo!, Stranke s imenom i prezimenom i Radničke fronte. Šalaj je objasnio rezultate i zaključke istraživanja i preduvjete za uvođenje takvog prava u Hrvatskoj, uz pregled aktualnog stanja u liberalnim demokracijama. Rekao je da u tim državama tradicionalno dominira pravilo o pravu glasa s navršenih 18 godina, ali se od 1990-ih, a naročito u posljednjih 15 godina, pojavljuje sve više inicijativa za sruštanje dobne granice. Trenutno takva pravila u Evropi imaju Austrija, Malta i Grčka i to na svim razinama izbora, dok su Njemačka i Škotska to omogućile samo za neke izbore. U drugom dijelu studije bavi se raširenom dilemom o tome

jesu li mladi dovoljno politički kompetentni i hoće li biti pod prevelikim utjecajem roditelja prilikom glasanja.

Protivnici navode da postoji niz socioloških i politoloških istraživanja koja svjedoče o nižim razinama političkih znanja i interesa kod mlađih nego kod ukupne populacije. Zagovornici odgovaraju da ta istraživanja nisu adekvatna jer najčešće ni ne obuhvaćaju tako mlađu populaciju te da znanje nije statična kategorija. već se može mijenjati kroz obrazovanje. U vezi posljedica ovakve odluke na stanje liberalne demokracije, protivnici tvrde da mlađi neće izlaziti na izbore pa će ukupni postotak izlaznosti posljedično biti još niži, dok zagovornici repliciraju da izborni odaziv sam po sebi nije cilj, već je to porast broja onih koji općenito sudjeluju u politici.

Kao jednu od mogućih posljedica, rekao je Šalaj, protivnici često navode da bi to dovelo do toga da 'svi glasaju za PERNARA', odnosno 'ekstremne opcije, bilo desne bilo lijeve', no on smatra da taj problem treba rješavati na ustavnoj i zakonodavnoj razini, odnosno zabraniti ekstremističkim strankama ulazak u političku arenu. Između 65 i 70 posto građana protivi se sruštanju dobne granice, što profesor vidi kao najveću prepreku uvođenju ove izmjene i smatra je ključnom ukoliko se želi postići redistribucija moći, odnosno prevladavanje stanja u kojemu dominiraju politički interesi starijih osoba. Naveo je paradoks da se mlađi u Hrvatskoj sa 16 ili 17 godina mogu zaposliti i plaćati poreze, ali ne i sudjelovati u odlukama kako će se ta sredstva distribuirati.

Istraživanja provedena u Austriji, Njemačkoj, Škotskoj i Norveškoj pokazuju da nema razlike u političkim interesima i znanjima između osoba starih 16 i 17 godina i

dvadesetogodišnjaka. Rekao je i da je u Austriji kod ove skupine dugoročni odaziv čak veći nego kod godinu ili dvije starijih birača, što potvrđuje tezu da drugačije sociološke okolnosti dovode do većeg odaziva.

Zastupnica Radničke fronte KATARINA PEVIĆ, kao i svi ostali predstavnici političkih stranaka, podržava ovu ideju jer je RF stranka koja se zalaže za direktnu demokraciju i u kojoj smatraju da se kompetencije mogu stjecati isključivo participiranjem u političkim procesima. Osvrnula se i na navadu korištenja fraze 'ekstremna ljevica i desnica', rekavši da ljevica ne može biti ekstremna već samo radikalna te da bi trebalo koristiti i izraz 'ekstremni centar' kako bi se njime označila ideologija štetnih ideja kakve su brutalna privatizacija i deregulacija.

NIKOLA BAKETA iz Instituta za društvena istraživanja napomenuo je kako se u prošlosti smatralo da ni žene ni crnci nisu sposobni donositi racionalne odluke, dok njegovo istraživačko iskustvo svjedoči da 16-godišnjaci dobro razumiju političke procese i da su zainteresirani za probleme u svojoj zajednici. Isto tako, ta istraživanja pokazuju da samo 11 posto mlađih smatra da su njihovi interesi dovoljno politički zastupljeni. Osvrćući se na temu glasanja za ekstremističke stranke, Baketa je rekao da istraživanja Instituta pokazuju da većina mlađih podržava demokraciju kao oblik vladavine, ali su nezadovoljni njezinim deficitima. Većinom imaju umjerene političke stavove pa ih se 49 posto pozicionira u centar, 13 posto na lijevi, a 11 posto na desni pol.

ROBERT PODOLNJAK s Pravnog fakulteta u Zagrebu i bivši zastupnik Mosta, koji je 2018. napisao prijedlog za izmjenu Ustava kako bi ovo pravo bilo omogućeno, rekao je da postoji veći broj država koje su smanjile dobnu granicu za evropske nego za nacionalne izbore – uz Austriju, Maltu i Grčku tu su još Njemačka i Belgija – a učinile su to na inicijativu samog Evropskog parlamenta. Podolnjak je naveo da Hrvatska ima jednu od najmanjih izlaznosti u Evropi, samo 45 posto, a na zadnjim izborima sudjelovalo je čak 200 tisuća birača manje nego 2016. godine. Smatra da ta situacija zahtijeva osmišljavanje alternativnih oblika glasanja, poput dopisnog kakvo se provodi u Švicarskoj, gdje fizička birališta više gotovo ne postoje.

URŠA RAUKAR GAMULIN iz stranke Možemo!, kao i ostali sugovornici, smatra da je paralelno sa sruštanjem granice za glasanje potrebno uvođenje građanskog obrazovanja u škole.

Govoreći o izbornom učinku ove mjere, Berto Šalaj rekao je da se radi o vrlo malim brojkama – nešto manje od 80 tisuća šesnaestogodišnjaka i sedamnaestogodišnjaka – što bi u postocima predstavljalo između dva i 2,5 posto biračkog tijela.

■ Tena Erceg

Okrugli stol u Novinarskom domu (Foto: Robert Anić/
PIXSELL)

LEKSIKON TRANZICIJE

Gajba ideja

SJAJNE ideje mogu se pojaviti na najneočekivanim mjestima, a uspjeh se može proizvesti iz optimizma, otpornosti i, doslovno, dobrog piva – tako poručuje reklamna kampanja imena 'Gajba dobrih ideja', kreirana u svrhu promocije craft piva jednog domaćeg proizvođača. Ali i nečeg drugog, još važnijeg. Pa nastavlja: 'U javnom prostoru se poduzetništvo često gleda s negativne strane, nerijetko slušamo kako je netko morao staviti ključ u bravu i da je konkurenca nemilosrdna te da nema zdravog natjecanja na tržištu unutar iste branše. Taj stav kampanja Gajba dobrih ideja ostavlja sa strane i fokusira se na val pozitivnih priča.' I još: 'Želi se uključiti šira zajednica u val pozitivne energije jer ovo pivo je više od pića – ono simbolizira snagu suradnje, radost kreativnosti i potencijal poduzetničkih ideja.'

Provlači se kroz taj narativ i već poslovno neizbjegna umjetna inteligencija, ali i mikro, mali i srednji poduzetnici u turizmu, ugostiteljstvu, uslužnim djelatnostima i OPG-ovima.

Čini se kako nitko i ništa – u tako sročenoj promidžbi, kreiranoj po profilu zemlje perifernog kapitalizma kojoj su dodijeljeni mjesto i uloga sukladni servisnoj ekonomiji u kojoj se malo toga proizvoditi i izvozi – nije zaobiđeno. Start up poduzetništvo, stav u duhu tzv. pozitive, suradnja, kreativnost i zajednica. Reklo bi se sretan spoj kapitalističke kulture i konzervativnih vrijednosti upakiranih u ruho suvremenosti. A kakvi su snovi i kakve su ideje u podlozi tako bajkovito sročenog agitpropa? Odgovore pronalazimo zavirimo li u arhiv nečeg što sebe naziva akademijom, namijenjenoj poslovnoj edukaciji za mikro, mali i srednje poduzetništvo koja se provodi u suradnji s jednim ovdašnjim privatnim visokim učilištem. Tako Jelena iz Sinja mašta da uzme kredit, napusti gradski život i pokrene prvu ekološku farmu alpaka u Lici. Sve kako bi donijela radost ljudima. Ili planovi Ane iz Đakova. Ona je navodno spremna dati otakz, preseliti se u Istru i početi proizvoditi prvu organsku istarsku tjesteninu. Usput bi sve to snimala i plasirala preko YouTube tutoriala. A Ivan iz Zagreba? On bi pak užgajao puževe. Kaže da mu je netko rekao da je tu 'lova'.

Eto, kada te obuzme duh poduzetničkog optimizma i motivira six-pack gajba dobrog piva, ništa nije teško. Sve je izvedivo. Odlučnost da se riješimo monotonije standardnog zaposlenja, spremnost da se upustimo u dužnički zagrljaj s bankama i otpićimo u seosku idilu, sve može. Klasični životni obrasci su trice i kućine u usporedbi s ambicijom da kreiramo poslovnu priču, da stvorimo i praktično plasiramo svoju poduzetničku ideju. Da uspijemo. To što je pritom vrijednost ideje – nekad, u starome svijetu, filozofske kategorije najvišeg ranga – simbolički svedena na razinu jednog pakovanja od šest piva, najmanji je problem. Samo pozitiva, samo vjera u poslovni uspjeh.

■ Hajrudin Hromadžić

Излазимо у сусрет

Сваки корисник има право на двије-три бесплатне вожње мјесечно

Како напредује СНВ-ов пројекат 'Од врата до врата'?

Пројекат чији је циљ помоћи људима којима је недоступан јавни или такси-пријевоз до Глине или Сиска проводи се од 1. октобра 2020. и за сада нема битнијих промјена: у њега је укључено осамдесетак корисника старијих од 65 година које од понедјељка до петка превозим од куће до једног од споменутих средишта. Даље, свакога радног дана обавим између четири и шест вожњи из села глинскога краја до града те назад, а нека су од Глине или Сиска удаљена и по тридесетак километара. Јуди у та средишта одлазе углавном лијечнику или у набавку, али је највише вожњи ипак везано уз посјет глинском Уреду за обнову, то им је још најважније. Сваки корисник има право на двије-три бесплатне вожње мјесечно, но излазим усусрет ако је нужна још која, а тако обично бива кад је ријеч о обнови и свој 'папирологији' везано уз њу. Сви моји корисници су махом коректни и фер по питању термина поласка и одласка, а ако се случајно догоди да до договореног повратка нису успјели обавити што су планирали, није ми проблем сачекати их. Исто тако, и ја се њима јавим ако ми између вожњи искрсне нешто не-предвиђено, па ме причекају у кафићу или на другом згодном мјесту. Пројекат није ограничен трајањем – у почетку је био финансиран кроз ЕУ-фондове, а од лани то у потпуности чини СНВ – па вјерујем да ће још дugo бити од помоћи људима из глинске околице или других средина у којима се проводи.

Јесу ли љетошње олује и поплаве утје- цале на стање прометница којима пре- возите кориснике?

Неке дионице тих путова су у изнинмо-
лошем стању и тешко проходне и без вре-
менских утјецаја и природних катастро-

фа, примјерице она до Банског Дреновца у којем посјећујем једног дједа и баку; штовише, сами су у неколико наврата молили локално комунално подuzeće да се поправи цеста и покоси вегетација која је чини скроз непреледном, но у тој су се служби оглушили на те њихове оправдане захтјеве. Јасно је да се по таквом неодржаваном брдовитом путу тешко креће и лjeti, па како онда не би по снijегу и тешкој бљузги, кад су људи посве одсјечени од цивилизације.

Будући да сте често на терену, може- те ли нам из таквог свог искуства рећи како напредује обnova по селима око Глине?

Нисам претјерано упућена у обнову, али слушам што о њој говоре људи које превозим: неки су поднијели захтјев за обнову па чекају рјешење, а неки су се одлучили за самообнову након које ће им се рефундирати средства уложена у материјал и радове. Но таквих је заправо мало, јер углавном немају довољно новца и прихода да се уопћe упусте у обнову.

Проводи ли СНВ на глинском подручју још какве акције?

Других пројекта тренутачно нема, но зато су хуманитарне акције под покровитељством СНВ-а честе; нажалост, не располажемо с пуно новца, па је таква помоћ углавном ограничена на оне којима је нужно потребна. Што је још тужније, таквих је прилично много.

Недавно вам је српска заједница из мађарског Печуха већ по други пут доставила помоћ прикупљену у тој сусједној земљи: колико вам значи та сурадња?

Људима пуно значе такве донације, као и притом остварена комуникација те пријатељска атмосфера коју његујемо с најмање пар разговора мјесечно. Актуалном се донацијом сада у највећој мјери помогло једном овдашњем човјеку који је морао опремити нетом обновљену кућу. Захваљујући нашим 'Мађарима', добио је кревет, тепих, постељину и посуђе. Премда су све ствари рабљене а не нове, њему стварно пуно значе. Осим тога, лани су дјеца из Двора у пратњи дужупанице Мирјане Олуић посјетила ову српску заједницу, али овога јета то због ѡачких распушта и других изваншколских обавеза нисмо успјели поновити. Будући да је позив наших пријатеља и домаћина и даље отворен, вјерујемо да ћемо додогодине с малишанима поновно у Мађарску.

■ Ненад Јовановић

МАЊИНСКИ ЗАСТУПНИК

Високопласирани по убојствима јена

На Национални дана борбе против насиља над женама 22. септембра, СДСС-ова саборска заступница Драгана Јецков навела је да је потребно гласније указивати на родно увјетовано насиље, на неравноправност на тржишту рада, на сексизам и бројна етикетирања жена у јавној сferi. Хрватска у том погледу стоји врло лоше. Јецков је подсјетила да су службени подаци алармантни: у посједњих 20 година у Хрватској је убијено више од 400 жена.

— Налазимо се на трећем мјесту у ЕУ по броју убојстава жена. Да нам иде лоше, подсјетило нас је Вијеће Европе за дјеловање против насиља над женама и насиља у обitelji (ГРЕВИО) у свом посљедњем извјешћу. Истамбулска конвенција, коју смо ратифицирали прије пет година, недовољно се примјењује. И даље се догађају случајеви да полиција приводи и зlostављача који туче жену, али и саму жену која се насиљнику су-протставља с ријечима попут: 'Престани, идиоте!', па испада да она насиљнику вербално зlostавља. Упозоравају нас да

— То ни у ком случају није приватна ствар већ важно друштвено питање и одговорност цијelog нашег друштва – истакнула је Јецков.

Плаћама против одљева кадрова

Одлуком о исплати додатка на плаћу државним службеницима и намјештеницима од 24. коловоза 2023., плаће за осми мјесец увећане су државним службеницима и намјештеницима. Додатак на плаћу добило је готово 29.000 државних службеника и намјештеника, оних који су распоређени на радна мјеста за које је утврђен низак коефицијент сложености послова до 1,867, и то увођењем новог додатка у износу од 10 посто. Темељем исте одлуке, плаће за коловоз увећане су за пет посто службеницима са средњом стручном спремом који имају додатке за послове с посебним увјетима рада – навео је СДСС-ов саборски заступник Борис Милошевић, коментирајући окончање штрајка у правосуђу у јулу ове године.

Подсјетио је да су раније синдикати и Влада договорили исплату привременог додатка на основну нето плаћу у ви-

22.9.
DAN BORBE
PROTIV
NASILJA
NAD ŽENAMA

GO DIGITAL

Обиљежавање Дана
борбе против насиља
над женама – Загреб
(Фото: Патрик Мацек/
PIXSELL.)

се лако и често одустаје од прогона, да се додјељују казне мање од минимума и да мање од десет посто осуђених насиљника завршава у затвору. Све то треба бити јасан сигнал да требамо нешто конкретно учинити – казала је Јецков. Поздравила је најављене законске измене којима ће бити оснажена права жртава. Повећат ће се казне за казнено дјело силовања с досадашње једне до пет година на три до осам година, а за квалифицирани облик насиља казне ће се повећати на пет до 12 година. Сполно узнемирање сада ће сматрати казненим дјелом, а не прекршајем. Кршење мјера опреза замјенит ће се истражним затвором.

— Оно што се тражи већ неко вријеме и по чему ћемо бити међу првима у Европи, уводи се посебно казнено дјело 'тешко убојство женске особе' за које ће бити запречена казна затвора од најмање десет година до дуготрајног затвора. Усто, веома је важно да је поменута посебна едукација судца за овакве врсте предмета – навела је заступница. Нагласила је да је важна превенција насиља која мора започети у раној дјечјој доби. Поред тога, потребна је едукација свих надлежних тијела, медија и цјелокупне јавности која се мора ујединити у борби против родно увјетованог насиља.

— Плаћу у државној служби и јавним службама у Републици Хрватској пријема нешто мање од 258.361 службеника и намјештеника од којих 184.990 у јавним службама и 73.371 у државној служби. Синдикати и Влада требају ових дана приступити преговорима о висини основице за израчун плаће. Јетос смо имали консензус у Сабору у заговарању повећања плаћа судских службеница и службеника – подсјетио је Милошевић.

Исказао је наду да ће договори између Владе и синдиката резултирati заустављањем одљева кадрова из државне службе и већим интересом за слободна радна мјеста којих је у државној служби све више.

■ Ања Кожул

Daleko od očiju

Kad su postojala kontejnerska naselja, došli bi novinari i barem konstatirali da ništa nije napravljeno. Sada kontejnerskih naselja više nema, govori bivša ministrica Anka Mrak Taritaš o raseljavanju stradalnika

MORALA sam oslobođiti kontejner do kraja avgusta. Tako je bilo rečeno. Meni su rekli da nemam pravo ni na hotelsku sobu u Topuskom niti na subvenciju u privatnom smještaju. Razlog: prije potresa nisam bila u stanu u državnom vlasništvu nego podstarnika kao bivša nositeljica stanarskog prava sa rješenjem o stambenom zbrinjavanju. No stan mi nikad nije dodijeljen. Sad nemam nikakva prava. Morala sam sama na brzinu naći privatni smještaj koji sama plaćam. Mirovina mi je 400 eura a stan plaćam 280 eura plus režije. Za Glinu to je preskupo. Teško se ovdje nade stan za najam jer je puno radnika, svatko koristi situaciju. Nemam pravo ni da se želim jer još nisam dobila nikakvo rješenje. Ne znam, hoće li biti pozitivno ili negativno, ali rečeno mi je već da nemam pravo. Ljudima koji su zaštićeni najmoprimci, država sad plaća 300 eura vlasniku nekretnine za njihov smještaj i stradalnicima još 100 eura za režije. Ja nisam njihova, ja nigdje ne pripadam – priča za Novosti jedna od stradalica potresa Dragica Bajs (77). Ona je bivša stanovnica kontejnerskog naselja u Glini i bivša nositeljica stanarskog prava koja je u

okviru još jednog, do kraja nerealiziranog socijalnog projekta u Hrvatskoj, Regionalnog programa stambenog zbrinjavanja (RHP) dobila rješenje za stan. No stan na kraju nije bio otkupljen dok je program RHP-a zatvoren, a neiskorišteni međunarodni novci vraćeni. Dragićina je priča samo jedna u mozaiku tragičnih ljudskih sudske u kontejnerskim naseljima. Nakon raspustanja kontejnerskih naselja, žrtve su razmještene po hotelskim sobama u Topuskom, pojedinim domovima ili privatnim smještajima uz subvenciju za stradalnike koje je potres dočekao kao zaštićene najmoprimce. Svima je jedno zajedničko: privremeni smještaj iz kontejnera zamijenjen je ponovnim privremenim smještajem bez obećanja o trajnoj adresi dok izgrađene višestambene zgrade još uvijek stoje neuseljene. U vrijeme stambene nesigurnosti uslijed nekontroliranog skoka cijene najma stanova, traumatično i neizvjesno je to za stradalnike potresa jer su skoro tri godine izgubljene na promjene zakona i ministara.

Saborska zastupnica i bivša ministrica graditeljstva koja je vodila obnovu poplavljene Gunje Anka Mrak Taritaš, ističe da je novi ministar graditeljstva Branko Bačić 'lukav i

mudar čovjek, svjestan da taj problem trajno riješiti ne može i da je odlučio situacije ljudi u kontejnerskim naseljima riješiti – ponovo privremeno'.

— Znalo se da nema šanse da se to riješi. Iz jednostavnog razloga što je vrijeme izgubljeno. Bačić je obećao da će zatvoriti kontejnerska naselja a ne da će te ljudi useliti u svoje kuće. I to je napravio. Ali problem nije riješio. Dio problema se rješava na način da se grade višestambene kuće iako su po tom pitanju upitni imovinsko-pravni odnosi, ali dobro, ljudi će dobiti stanove. Postoji dio ljudi za koje je pitanje da li im može uopće osigurati bilo kakav smještaj s obzirom na imovinsko stanje prije potresa. Niz je upitnika s kojima se Vlada nije adekvatno suočila niti se sad suočava. Naravno, Vlada će Bačićeve poteze prikazati kao uspjeh, a u stvari je to odgađanje problema za neko drugo vrijeme i za nekog drugog – tvrdi Mrak Taritaš navodeći da je stradalnicima koji su bili u kontejnerskim naseljima, sad možda čak teže.

— Nakon potresa bili su u žži. U kontejnerskom naselju imali su osjećaj da je to zajednički problem koji se zajednički rješava, ali sada su svjesni da to ostaje samo njihov problem. Stradalnici očekuju i zaslužuju rje-

šenje, trajni smještaj. Kad su bili u kontejnernima još ih netko obilazio, pa pitao, je li vam je vruće... tko će ih obilaziti po hotelskim sobama u Topuskom i tražiti po privremenim smještajima? Kad su postojala kontejnerska naselja, došli bi novinari i barem konstatirali da ništa nije napravljeno. Sada kontejnerskih naselja više nema – govori Mrak Taritaš. Bivši ministar obnove nakon Domovinskog rata Radimir Čačić ističe da je Plenkovićeva vlada odigrala jako dobar marketinški posao, uklanjajući kontejnerska naselja, čime priprema teren za izbornu godinu.

— Raspustanje kontejnerskih naselja je marketinško, a ne objektivno rješenje. Vrlo pametno odigran je houdini efekt. Pažnja cijele javnosti bila je preusmjerenja na nešto što je trebalo biti najlakše rješivo. Rješavanje kontejnerskih naselja proglašeno je ciljem, što uopće na taj način nije trebalo ni biti. Za nesretne stradalnike uopće nisu trebali praviti kontejnerska naselja. Mogli su odmah na početku biti smješteni u hotelske sobe pa ljudi ne bi prolazili agoniju kontejnerskog života tri ljeta i tri zime. Umjesto da počnu živjeti, stradalnici potresa nastavljaju biti mrcvareni zahvaljujući nesposobnosti sustava. Dosad su u kontejnerskim naseljima bili izgubljeni kao grupa, sad su trajno izgubljeni kao jedinke – upozorava Čačić. Napominje da sadržajno 'na najbolnjim, najvažnijim, socijalno najosjetljivijim točkama obnove nije učinjeno ništa'.

— Javnosti nisu poznate situacije i priče stradalnika koji nisu htjeli u kontejnerska naselja sa svojih obiteljskih imanja da ne bi postali socijalni slučajevi, a sad su suočeni sa komplikiranim traženjem projekata za svoje kuće. Za tri godine cijela država je uspjela sagraditi 30 obiteljskih kućica prosječne veličine 70 kvadrata. Istina, uspjeli smo na kraju potrošiti sve novce iz Europskog fonda solidarnosti tako da ne može biti prigovora da nismo uspjeli. Međutim, da li znamo za jedan vrlo bitan detalj – na što je potrošen taj europski novac? Najveći dio novaca namijenjenih za banijski potres preko Ministarstva kulture otisao je Crkvi jer jedino je ona bez raspisivanja javnih natječaja, bila u stanju na brzinu povući ta finansijska sredstva. To dokazuju rebalansi proračuna. Naravno, tu je argument: 'bolje da smo na nešto potrošili novac nego da smo morali vratiti'. A što se tiče stradalnika potresa, jada i bijede ljudi, to ćemo plaćati iz budžeta – zaključuje Čačić.

Koliko je država u ove tri godine bila inertna na banijskom području, toliko su, posebno u prvim mjesecima, bile angažirane civilne organizacije. Jedna od vodećih u pomoći saniranja šteta banijskog potresa i same obnove obiteljskih kuća je Zaklada Solidarna čija glavna tajnica Karla Pudar navodi da su stradalnici potresa izgubili bilo koji oblik povjerenja u državu i mogućnost bilo kakve promjene.

— Stradalnici već tri godine svjedoče kako su zaboravljeni od strane institucija. Nažlost, umjesto u trajni smještaj, u svoje nove domove, stradalnici potresa treću jesen dočekuju ponovo u privremenom smještaju. Teški period agonije u nehumanim uvjetima, ljudi su preživjeli nadajući se da će iz tih limenki ući u svoje nove domove. Koliko privremenih domova čovjek unutar te tri godine treba proći i podnijeti da bi došao do civiliziranog krova nad glavom? U kontejnerskom naselju su bili kompaktna cjelina, sada su rasuti po raznim mjestima, što će otežavati i nama iz civilnog sektora u realizaciji programa psihosocijalne i pravne pomoći koja stradalnicima potresa neophodna u njihovom strahu da će ostati zaboravljeni i izgubljeni – kaže Karla Pudar. ■

Stanovnici kontejnerskih naselja sklonjeni su od javnosti (Foto: Sandro Lendler)

VERAN MATIĆ I Hrvatska i Srbija koče pronalaženje nestalih

Ako bi postojala politička volja obe zemlje, siguran sam da bi taj proces bio efikasniji. U Hrvatskoj još ima grobnica iz ‘Bljeska’ i ‘Oluje’ o kojima su razmenjene informacije, a koje nisu ekshumirane.

Na primer, na kninskom groblju ima 12 NN grobnih mesta stradalih na Miljevačkom platou 1992. za koje se zna ko je u njima i potrebna je samo ekshumacija

POČETKOM godine je izgledalo obećavajuće – da će se konačno odrediti međudržavni hrvatsko-srpski problem potrage za nestalima u Domovinskom ratu. Dolaskom ministra vanjskih poslova Srbije Ivice Dačića na božićni prijem SNV-a, a zatim i posjetom premjerke Ane Brnabić Zagrebu, obje strane su dale naglasak na aktualiziranje rješavanja problema nestalih. Nakon višemjesečne javne šutnje, vidimo da se to ne događa. Krajem avgusta Ministarstvo hrvatskih branitelja ocijenilo je kao politikantske i neprihvatljive izjave Verana Matića izrečene na konferenciji za medije u Vukovaru. Sa specijalnim izaslanikom predsjednika Srbije Aleksandrom Vučićem za rješavanje pitanja nestalih osoba razgovaramo o razlozima zastoja u tom procesu.

Tko nakon skoro tri decenije koči rješavanje osjetljivog pitanja nestalih osoba?

Kada su se događali opsada i uništavanje Vukovara 1991., vodio sam Radio B92, koji je bio na čelu antiratnog pokreta u Srbiji. Nije to samo bio verbalizam, već i pozivanje na dezterstvo kroz džinglove, uputstva kako se sakriti od mobilizacije, kako napustiti zemlju, kome se javiti... U najstrašnjim vremenima, kojih se stidimo, pokazali smo svoj odnos prema zločinu. Potom smo napravili dokumentarac ‘Vukovar – poslednji rez’, sa timom novinara koje je vodio Drago Hedl, film koji je sprečio mogućnost revizionizma. Kao izaslanik predsednika Republike Srbije, kleknuo sam pred spomenikom na Ovčari, iskazujući pijetet žrtvama i sa molitvom da se svi nestali pronađu. I radim na tome, koliko je u mojoj moći.

Obe zemlje koče proces pronalaženja nestalih. Ne bih merio krivicu. Ovo nije tema za politička nadgornjavanja. Ako bi postojala politička volja obe zemlje, siguran sam da bi proces bio efikasniji. Mislim da je taj proces potpuno zaustavljen. Nema aktivnosti. I to je poznato već nekoliko go-

dina. Ako se pogledaju dinamika sastanaka nadležnih organa i zapisnici i realizacija dogovorenog, videćete da nema nikakvog napretka. Ministarstvo branitelja optužilo me je za ono što nisam rekao, da su srpske žrtve diskriminisane. Njihova reakcija je prizvala tematizaciju podataka koje sam izneo bez kvalifikacija. Nije demantovan nijedan podatak. Moja analiza imala je za cilj da saradnju na pronalaženju nestalih, ali i ekshumacije i identifikacije, učini čitljivim. Da podaci fokusiraju posebnost problema. Ako kažete 1806 nestalih, onda tako i mislite, ali ako kažete da od tog broja imamo 854 ostataka tela koje treba identifikovati i to godinama, onda to znači da je nestalih oko 950... I kada govorimo o ekshumiranim telima i godinama pokušaja da se identifikuju, jasno je da postoje neki problemi. Postavio sam vrlo logična pitanja. Prihvatio sam da srpske institucije ne sarađuju na adekvatan način, ali sam izneo i da to nije jedini problem. Potkrepljujući tezu podacima.

Samokritički gorovite i da je Srbija odgovorna za sporost, odnosno čak za zastoj rješavanja teme nestalih. Prepoznajete li postojanje samokritike na hrvatskoj strani?

Nema nekog kritičkog promišljanja sopstvenih slabosti koje su dovele do ovog zastoja. Mislim da je glavni razlog za to nastojanje institucija Republike Hrvatske da predstave pitanje nestalih kao ekskluzivno unutrašnje pitanje, jer su po toj logici skoro svi nestali – osim pripadnika JNA i dobrovoljaca iz Srbije – građani Hrvatske. Uz to, tela nestalih su u Hrvatskoj, kao i nadležnost istražnih organa, a Srbija treba samo da isporučuje ono što se traži. Mislim da je ova logika pojačana i posle donošenja Zakona o osobama nestalim u Domovinskom ratu. To u praksi znači da su i nestali Srbi sa teritorije Republike Hrvatske isključivo u nadležnosti institucija Hrvatske i da o tome institucije Srbije nemaju šta da se pitaju i izveštavaju.

Sučićev
duh je ostao

Ipak, Srbija je neophodna u rješavanju pitanja nestalih. Zašto onda takav isključiv odnos?

Da se razumemo: ja mislim da Republika Srbija treba da dostavi Hrvatskoj sva dokumenta koja poseduje, a za koja organi Hrvatske misle da mogu pomoći da se pronađu nestali. Ali je veliko pitanje da li je uopšte moguće uz pomoć tih dokumenta to i uraditi. Svi znamo da je posle odlaska JNA, za koju se smatra da je pedantno vodila evidenciju asanacije terena, usledilo premeštanje grobnica. Možemo da se zapitamo i da li bi i Republika Hrvatska otvorila svoja dokumenta, svoju vojnu arhivu ako bi to zatražila Srbija ili neka institucija koja predstavlja Srbe u Hrvatskoj? Morala bi da važe ista pravila u potrazi za nestalima.

Koliko nas međusobno nepovjerenje i prebacivanje krivnje udaljavaju od rješavanja pitanja nestalih? Već smo imali jedan incident, u čijem su centru bili Veljko Odalović i Stjepan Sučić, koji je opteretio tu problematiku.

Imenovanje Ivice Vrkića i mene kao specijalnih izaslanika Kolinde Grabar-Kitarović i Aleksandra Vučića bilo je vezano upravo za slabosti u saradnji dva nadležna tela, a te slabosti vezane su i za osobe koji su ih predstavljale. Trebalo je da mi kompenzujemo nedostatke međudržavne oficijelne saradnje. Da budemo neka dodatna snaga. Sučić je odmah odbio bilo kakvu saradnju sa Vrkićem, vrlo isključivo. Vrkić je jednom prilikom dao i ostavku, pa ga je premijer Plenković zamolio da je povuče. Na kraju, usled zdravstvenih problema, morao je ipak da se povuče. Kasnije je i sâm Sučić zbog poznatih razloga morao da se povuče... Međutim, i posle njegovog odlaska njegov duh i narativ su sveprisutni.

Kakvo je vaše iskustvo sa premijerom Plenkovićem?

Više puta sam na temu nestalih razgovarao sa premijerom Plenkovićem. Zaista sam uveren da on i njegov tim razumeju situaciju u kojoj smo. Mislim da nadležni za temu nestalih ne mogu da prevaziđu neku vrstu ušančenosti prema ovoj temi, koja daje isključivo konfrontaciju, a ne približavanje i rešavanje tog pitanja. I mislim da bi empatija i solidarnost, saradnja, morale da rastu u obimu i snazi, naročito van političkih interesa.

Umesto toga, imamo užasavajuću matricu koja podseća na atmosferu devedesetih. Za mene je neobjašnjivo da Vučić i Plenković imaju stavove koji, u mojoj ličnoj komunikaciji i njihovoj međusobnoj, predstavljaju privrženost principima ujedinjene Evrope, a da se efekti njihovih politika, kada je reč i o nestalima, pojavljuju kao svakodnevna konfrontacija.

Hrvatska potencira stav da bi otvaranje arhiva JNA riješilo problem nestalih osoba?

Istina, najveću tačku sporenja predstavljaju arhive JNA. Ministarstvo hrvatskih branitelja javno često ističe kako Srbija ne sarađuje i traži otvaranje tih arhiva. Tu istu javnost treba podsetiti da su iz arhiva JNA hrvatskoj strani u toku saradnje predata 1093 identifikaciona protokola, sa pripadajućim ličnim stvarima za stradala lica u Vukovaru. Na osnovu te dokumentacije, identifikovano je oko 840 posmrtnih ostataka, uglavnom klasičnom sudsko-medicinskom metodom, u sklopu ekshumacija, koje su hrvatske vlasti izvršile na Novom groblju u Vukovaru 1998. godine, što govori o njenom kvalitetu. Hrvatskoj strani su predati i identifikacioni protokoli za posmrtnе ostatke 438 NN lica ekshumiranih na teritoriji Republike Srbije, koji su uradeni na osnovu prikupljene dokumentacije – policijske, sudske i sudsko-medicinske, i sadrže sve elemente iz ove dokumentacije za identifikaciju posmrtnih ostataka, uključujući i fotodokumentaciju. U vezi zahteva hrvatske strane za dostavu saznanja o nestalim licima koja su bila u tzv. sabirnim centrima (Stajićevo i Begejci), KPD ustanovama (Sremska Mitrovica, Beograd i Niš), medicinskim centrima i drugim ustanovama u Srbiji, Komisija je Povjerenstvu, na sastanku u Beogradu 27. i 28. jula 2010. godine, predala spisak razmenjenih, otpuštenih i umrlih lica iz sabirnih centara i KPD ustanova na teritoriji Republike Srbije tokom 1991–1992. godine – njih 2876. Izvršeno je sravnjivanje evidencija ovih lica sa službenim evidencijama koje poseduje Povjerenstvo za zatočene i nestale i tom prilikom je utvrđeno da se evidencije razlikuju za 58 lica, koja je potrebno dodatno proveriti. Nakon dodatne provere utvrđeno je da se radi o licima koja se ne nalaze u evidencijama nestalih. U vezi zahteva Hrvatske za vraćanje dokumentacije Vukovarske bolnice, Komisija je na sastanku u Beogradu 27. i 28. jula 2010. predala deo dokumentacije, koja po sadržini odgovara evidencijama Vukovarske bolnice, u kojoj se nalaze podaci sa dijagnozama za 1286 lica. Predstavnici Povjerenstva za zatočene i nestale su istakli da je vraćanje dela dokumentacije Vukovarske bolnice od velikog značaja za proces. Predata je sva raspoloživa dokumentacija te bolnice, kao i sve informacije o asanaciji terena na lokacijama Petrovci, Marinci, Tordini, Ernestinovo, Karadićevac i Laslovo i drugo. Tako da tvrdnja hrvatske strane da arhive JNA treba otvoriti ne stoji.

Hrvatska strana često srpskim predstavnicima u Hrvatskoj postavlja pitanje gdje su posmrtni ostaci dr. Ivana Šretera. Znate li vi neki trag?

Premo mojim saznanjima, Komisija je u više navrata dostavila na zvaničnim bilateralnim sastancima sa Povjerenstvom informacije kojima je raspolagala o mogućem mestu pokopa posmrtnih ostataka dr. Šretera. Međutim, ove informacije nisu rezultirale pronalaskom njegovih posmrtnih ostataka. Takođe, imam saznanja da se na regionalnim operativnim sastancima radi na rešavanju ovog slučaja i da Hrvatska pokušava da ga reši sa Bosnom i Hercegovinom.

U godinu dana riješena je sADBINA 33 nestale osobe, odnosno u posljednjih sedam godina izvršeno je 370 iskapanja i bilo je 254 identificiranih. S obzirom na tehnologiju, ukupan broj nestalih i protok vremena, da li je to mali broj?

Donošenjem Zakona o osobama nestalim u Domovinskom ratu jednostrano je suspendovan sporazum i protokol o saradnji iz 1995. i 1996. Od tada nema mogućnosti da srpska strana prati šta rade institucije u Hrvatskoj... Ne dobijaju podatke koji su bili obaveza iz sporazuma iz 1995/96. Ne razumem šta je tema tog zamraćenja podataka iz obaveza sporazuma i protokola. O učinku Zakona o osobama nestalim u Domovinskom ratu najbolje govore podaci koji kažu da je do 2019. godine na identifikacijama koje su sprovedene u Zagrebu, uz prisustvo monitorskog tima Komisije, identifikovano u proseku 50 do 60 lica srpske nacionalnosti, dok je 2019. taj broj iznosio 24, naredne godine nije bilo identifikacija, 2021. bile su četiri, a naredne godine sedam. Kada je reč o ekshumacijama i identifikacijama, sve je u

Srbija i srpska zajednica u Hrvatskoj isključuju se i iz procesa identifikacije, iako je jasno da je za bar polovicu ekshumiranih jedino moguće rešenje u saradnji sa njima

rukama Ministarstva branitelja. I iz procesa identifikacije se isključuju Srbija i srpska zajednica u Hrvatskoj, iako je potpuno jasno da je za bar polovicu ekshumiranih jedino moguće rešenje u saradnji sa institucijama iz Srbije i sa predstvincima Srba iz Hrvatske.

Za zajedničku kampanju

Što je najveći problem čije rješavanje Hrvatska opstruira?

Ukupno gledano, najveći problem je taj što se u Hrvatskoj još uvek nalaze grobničice iz 'Bljeska' i 'Olje' koje su poznate i o kojima su razmenjene informacije, a koje nisu ekshumirane. Na primer, na kninskom groblju ima 12 NN grobnih mesta stradalih na Miljevačkom platou 1992. za koje se zna ko je u njima, njihove porodice su dostavile DNK i potrebna je samo ekshumacija da bi se identificovali i dostojno sahranili sa svojim imenima. Takođe, ima dosta zahteva za pojedinačne ekshumacije i identifikacije nestalih lica i proveru lokacija koje su porodice preko Komisije predale Upravi za zatočene i nestale, na koje se još uvek čeka odgovor. Oko 74 tela na zagrebačkoj Šalati je do te mere u lošem stanju – radi se o nagorelim telima, onima koja su dugo stajala na otvorenom i slično – da se u laboratoriji u Zagrebu ne može izdvojiti DNK. Potrebno je zatražiti od Međunarodne komisije za nestala lica ili od razvijenijih laboratorija u SAD-u da izdvoje DNK iz ovih uzoraka.

U hrvatskoj javnosti se predstavlja da Srbija taj podatke o sADBINI 1806 nestalih osoba, čime se nameće zaključak da su to osobe isključivo hrvatske nacionalnosti. Zna li se koliko je nestalih osoba hrvatske, a koliko srpske nacionalnosti?

Kao što sam i ranije isticao, teško je prebrojati krvna zrnca nestalima. Na kraju krajeva, u ovom procesu ne bi trebalo da se ističe nacionalnost. U Sporazumu o saradnji Srbije i Hr-

vatske je definisano da će strane sarađivati na utvrđivanju sADBINE svih nestalih. Jedino je sigurno da ćemo na kraju ovog procesa, kada se pronađu i identificuju nestala lica, sa sigurnošću moći da govorimo o nacionalnoj pripadnosti žrtava. Prema proceni srpske Komisije, od 1806 lica što ih vodi Hrvatska, oko hiljadu je Hrvata, ostalo su Srbi, ali ne treba zaboraviti operativnu listu nestalih, njih 597, koji se nalaze u srpskoj evidenciji, ali pošto nisu prijavljeni po međunarodnim standardima, nisu u zajedničkoj Knjizi nestalih. Ova lista je predata Hrvatskoj još 2013., a na njoj su nestali Srbi koje Hrvatska nije popisala.

Znamo li koliko je nestalih osoba srpske nacionalnosti iz vojnih akcija 'Bljesak' i 'Olja' identificirano na zagrebačkoj Šalati?

Imajući u vidu da je Komisiji otežano praćenje ovih aktivnosti, ne raspolažemo pravom cifrom. Prema saznanjima Komisije, ukupno je identifikovano oko 850 lica iz ovih akcija.

Ljudi umiru, biološkim putem polako nestaju najbliži srodnici onih za kojima se tri decenije traga – ima li nade za rješavanje pitanja nestalih?

Svakoga dana sve je jasnije da se smanjuju mogućnosti pronađaska nestalih, ekshumacija i identifikacija. Nedavno mi je gradačelnik jednog mesta u Hrvatskoj, Srbin, rekao da uskoro neće biti onih koje zanima ovo pitanje. Dobijam utisak da se negde u političkim elitama i računa na takve okolnosti. Mislim da bi dve države morale da se dogovore da npr. u naredne tri godine reše sve što je moguće rešiti, koristeći sve raspoložive snage, uključujući i podršku i pomoć institucija iz međunarodne zajednice. Treba formirati operativni tim koji će raditi na pronađenju srodnika nestalih koji nisu do sada dali DNK ili je taj DNK uzorak neupotrebljiv.

Ovo bi mogla da bude zajednička kampanja dve zemlje. ■

ANA MATAN

Atmosfera linča nije rješenje

Pratim reakcije lokalne zajednice. Ljudi se trude ponašati razumno i humano prema ljudima u pokretu. Na terenu je razumno ponašanje, za razliku od onoga što vidimo u komentarima na društvenim mrežama i na portalima

Po medijima se migranti prate. Čak i djecu fotografiraju – Ana Matan

ANA Matan, gradska vijećnica Možemo! u Karlovcu i članica tamošnjeg Odbora za pitanja etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina, u razgovoru za Novosti komentira najave za izgradnju stacionara za lude u pokretu na Kordunu i burne reakcije na desnom političkom spektru.

Država je odluku o migrantskom kampu u Dugog Dolu kraj Krnjaka donijela u tajnosti, a na području Karlovačke županije već mjesec dana traje brutalna antimigrant-

ska kampanja. Kako gledate na političke poteze vladajućih?

Nisam zadovoljna kako država komunicira svoje postupanje prema ljudima u pokretu. Mislim da je nedopustivo da se o tome ne informira lokalna javnost, na mjestu gdje se planira infrastruktura za prihvatanje osoba koje će zatražiti međunarodnu zaštitu. Nije dovoljno da se ministar unutarnjih poslova Davor Božinović pojavi na jednom sastanku u Karlovcu i kaže da policija ima stvari pod kontrolom. Smatram da je potrebno hitno sazvati ili oformiti savjetodavno tijelo u kojem bi sudjelovali predstavnici policije i predstavnici državne

vlasti zajedno s predstvincima lokalnih vlasti i lokalnog stanovništva. Iz te netransparenčnosti proizlazi strah kod stanovništva, a to se onda koristi namjerno ili nenamjerno. Stvara se loša atmosfera prema ljudima u pokretu. To graniči s dehumanizirajućim diskursom. Povećava se opasnost da se neki incident dogodi, iako, čuli smo, do sada velikih incidenta nije bilo. Pratim reakcije lokalne zajednice. Pored onoga što vidimo u komentarima na društvenim mrežama i na portalima, ljudi se ipak trude ponašati razumno i humano. Na terenu je razumno ponašanje, za razliku od diskursa, to bih voljela istaknuti.

Stranke u kampanji

Jasna je sprega desnih političkih stranaka i lokalnih medija u tom dehumanizirajućem diskursu. Stranke imaju plasman svojih priopćenja i stavova, a mediji klikove. Čini se da će desničari na ovoj temi pokušati pridobiti glasače? Stranke su uvjek u kampanji. Pokušavaju pridobiti i vezati birače uz svoje ideje, naskaru na svaku priliku. Činjenica je da se tu ne nude nikakva rješenja. Raspirivati bojazan lokalnog stanovništva i stvarati atmosferu linča, to neće doprinijeti rješavanju problema. Nije ispravan put stvaranje neprijateljskog okružja tako što će svi iznositi svoje strahove i viđenje situacije. Po medijima se migranti prate, snimaju i neprestano objavljiju. Čak i djecu fotografiraju.

Možete li ukazati na pozitivne primjere integriranja izbjeglica na vašem području?

U Karlovac je prije nekoliko godina stigla jedna skupina izbjeglica preko programa premještanja i preseljenja sirijskih izbjeglica iz Turske u Europsku uniju. Od deset obitelji, u Karlovcu ih je ostalo pet. Djeca idu u školu, barem jedan roditelj radi, radaju se nova djeca. Moj dojam je da su dobro prihvaćeni. Ne bih rekla da ljudi u Karlovcu i okolini nisu spremni prihvati izbjeglice i da nisu spremni pomoći. Dapače, puno nas se angažiralo na volonterskoj bazi, uključile su se i institucije. Već drugu godinu u Gradskoj knjižnici se organiziraju edukativne radionice za stjecanje jezičnih i kulturnih kompetencija stranih građana koji borave u zajednici. U Šahovskom klubu Karlovac treneraju i natječu se naši novi mladi sugrađani, treniraju i taekwondo. Gimnazija Karlovac svake godine organizira volontiranje učenika koji pomažu sirijskim izbjeglicama u učenju, lokalne udruge su prikupljale i humanitarnu pomoći. Prije koju godinu, najvolonterkom Karlovca proglašena je kolegica koja je cijelo ljetno podučavala sirijsku djecu hrvatski. Uкупno gledajući smatram da se radi o primjerima dobre prakse. Ona je, uz angažman udruga koje su imale ugovor s MUP-om da provode integraciju, nastajala slučajno i spontano.

Kakva je, po vama, politika azila?

Kada je riječ o tražiteljima azila i o mogućnostima uključivanja u naše društvo, smatram da je državna politika nedostatna. Mi ne znamo kakva je integracijska politika. Postoji, primjerice, pomak u osiguravanju zdravstvene zaštite ljudi kojima je odobren azil, ali ne postoji obuhvatna državna politika useljavanja niti integracije. To je primarni državni posao. Mi ne vidimo da se država time bavi. To se prepusta udrušama, a udruge čine što mogu. Takoder je potrebna reforma politike azila. Tražitelje međunarodne zaštite se ne planira pripremati za integraciju u periodu dok čekaju razrješenje svog zahtjeva. Kao što vidimo, planirano ih je smještati u slabu naseljeno mjesto i tamo zatvoriti. Ni za koga nije dobro da ljudi budu zatvoreni i da nemaju nikakve aktivnosti. Nažalost, takva je situacija i u većini ostalih država gdje postoji određen broj tražitelja azila. To treba mijenjati na razini EU. Istina je da Hrvatskoj trebaju ljudi, to vidimo na svakom koraku, ali politika azila nije takva.

U medijima drastično izostaje naglašavanje činjenica: osobe koje građani vidaju su registrirane, zatražile su međunarodnu zaštitu. Uporno ih se naziva ilegalnim.

Broj tražitelja azila je u porastu. U prvih šest mjeseci je, prema podacima MUP-a, bilo 24.367 tražitelja međunarodne zaštite u Hrvatskoj. Među njima oko 2000 maloljetnika bez pravnje. U nekim od novinskih napisa sam vidjela da su meštani govorili da su to praktički djeca. U trenutku kad netko zatraži međunarodnu zaštitu, to čini njegov boravak u Hrvatskoj zakonitim. Valja naglasiti da ljudi koji su registrirani kao tražitelji međunarodne zaštite, tu nisu nezakonito, da nisu ilegalni. Imamo diskurs kojim se sugerira da boravak ljudi nije zakonit, a to nije točno, bez obzira na način prelaska državne granice.

Podjela na tabore

Na djelu je bezobzirno šikaniranje jedne ranjive grupacije i grubo generaliziranje ljudi u pokretu. Kakve su moguće posljedice negativnog izvještavanja?

Kao i o drugim temama, kada se stvari prikazuju jednostrano, javnost se dijeli na tabore i sužava se prostor za racionalnu raspravu. A u Hrvatskoj je više nego potrebna kvalitetna rasprava i o migrantskom pitanju, ali općenito i o tome da Hrvatska ne može opstati ni ekonomski, ni socijalno bez useljenika. Čim prije se suočimo s tom činjenicom i čim prije počnemo raspravu o useljeničkoj i integracijskoj politici, tim bolje.

Desnica traži vojsku i žilet žicu na granici s BiH zbog nedavne pucnjave koja je automatski prepisana migrantima. Članove vaše stranke nazivaju 'migrantoljupcima'. Prozivaju vas da se bunite protiv muškaraca koji kleče i mole za nekakvu čistoću žena, a da se ne oglašavate povodom ovako 'bitnih' stvari?

Mi se ne bunimo protiv ljudi koji kleče i mole, nego protiv njihovih poruka. Odbacujemo poruku da postoji točno određeno mjesto bilo za žene, bilo za muškarce u našem društvu. Odbacujemo tvrdnje da se 'zna' gdje je kome mjesto i da se 'zna' kako se trebaju ophoditi muškarci, a kako žene. Takav narativ, između ostalog, doprinosi moralizatorskom nasilju. Njemu pribjegavaju počinitelji koji smatraju da koriste nasilje u svrhu uspostave nekog 'prirodnog', 'božjeg' ili 'moralnog' poretka stvari, a koji njihove žrtve ne poštuju. Što se tiče ljubavi prema migrantima, već sam rekla koliko je važno ne zaboraviti da se radi o ljudima i koliko je važno da se prema svim ljudima odnosimo - ljudski. U tom smislu, svaka osoba koja je ljudima u pokretu pružila čašu vode, dala im hranu, pomogla im kupiti kartu za vlak, kupila Smoki njihovo dječi, isto je toliko 'migrantoljubac' koliko smo i mi, a vjerujem da neki od tih ljudi nisu nikad ni čuli da postoji stranka Možemo!.

Vijećnica Jasna Lasić (HSS) iz Barilovića, pokretačica peticije protiv izgradnje kampa u Dugom Dolu i jedna od najglasnijih protivnica, nakon svega je izjavila da se nikad nije susrela s migrantima u svom mjestu. Kako to tumačite?

Pa ja poznajem kolegicu Lasić, ona je i ekološka aktivistica, surađivale smo na temi zaštite rijeke Korane. Vjerujem da je kao općinska vijećnica smatrala da mora nešto učiniti povodom zabrinutosti svojih sugrađana uslijed zbilja tajnovitog odlučivanja o migrantskom kampu u Dugom Dolu. Na kraju je, pored toga da se nije susrela s migrantima u Bariloviću, izjavila da se i sama preispituje zbog negativnih posljedica aktivnosti koje je poduzela. Tako da ne bih žurila s osudama.

Od Bosanke postala
sam prava Kordunačica
- Mira Lončar

Prva kosa Maličke

Kad 69-godišnja Mira Lončar pokosi imanje, čovjeku se učini da bi sam Novak Đoković mogao zaigrati posred njene avlige

SEZDESETDEVETOGODIŠNJA Mira Lončar puno poslova na svom ovećem imanju u Maličkoj, selu na obroncima Petrove gore nedaleko Topuskog, ne uspijeva navrijeme dovršiti – ponekad radi lošeg vremena, a ponekad zbog bolova u kralježnici. No kad treba pokositi travu, nema joj ravne: više od četiri hiljade kvadrata zelenih površina oko svojih dviju kuća, stare i nove, ove je godine pokosila ni manje ni više nego 17 puta! Sudeći po svemu, pogotovu babljem ljetu, zvuk njezine motorne kosilice do kraja ove godine proparat će tišinu opustjelog sela još barem dvaput, ako ne i triput. A kad Mira pokosi, čovjeku se učini da bi već sutra sam Đoković mogao zaigrati usred njezine avlige.

— Mnogo toga ne stižem ili ne mogu više raditi, ali kad treba travu kosit, kao da me nešto tjeri na mlažni pogon: iako se pošteno pomučim da mi travnjak bude poput zelenog tepiha, uživam kad je sve uredno, odmah se i sama bolje osjećam. Uz kratke mi odmore trebaju tek dan ili dva za košnju više od 4.000 kvadrata, no moram priznati da mi s godinama ova kosilica na guranje sve teže klizi. Tako da ako jednom budete opet prolazili ovim krajem i ako vidite visoku travu u mom dvořištu, moći ćete sa sigurnošću zaključiti da mene više nema – tumači nam naša vedra domaćica s primjesom crnog humora.

Potom nam vrijedna žena prenosi priču uslijed koje se davno obrela u ovom zelenom dijelu Hrvatske. Naočiti mladić Jovan Lončar iz Maličke posjetio je potkraj prve polovice 1970-ih nekim poslom Skender Vakuf, pa u tom bosanskohercegovačkom mjestu igrom slučaja naletio na Miru, osjetivši simpatiju na prvi pogled. Nije mu trebalo dugo da je zaprosi, a potom i povede k svojima, u staru porodičnu kuću. Za mladi su par zaredala sretna proljeća zajedničkog života okrunje-

nog djecom: prvo sinom Ljubomirom koji danas živi u dalekoj Kanadi, a onda i kćeri Danijelom, koja je u još udaljenijoj Australiji. Živjelo se uglavnom od poljoprivrede, obradivale se brojne njive a stoke se imalo taman koliko treba za vlastite potrebe. Mira kaže da su joj je razdoblje između 1975. i 1991., bilo najljepše.

— A onda je došao rat. Nekako smo izdurali prve godine, no s Olujom smo morali pobjeći: potrpasmo se na traktor, pa pravac u nepoznato iako nismo znali zašto zapravo idemo. Ostadoše iza nas svinje, 40 grla točno, tri krate i jedan konj, sve ovce i kokoši, ali i brojni strojevi i alati. Dovaljali smo se nekako do Indije, a onda su nas tamošnje vlasti obavijestile, bolje reći naredile nam da produžimo za Kosovo. Transportirali su nas organizirano do Vitine kraj Gnjilana, gdje sam ja pune tri godine kopala po tudim njivama a moj Jovan radio na građevini. A kad je i tamo zamirisalo na rat, odlučismo pobjeći, pa dospjesmo u Maove kraj Šapca. Ostali smo ondje naredne tri godine, a onda nas je nostalgija vratila na Kordun. Tako smo se u proljeće 2001. svi opet našli u Maličkoj. Devastirana i opljačkana kuća i zapušteno imanje nisu nas previše za brinjavali, najvažnije nam je bilo da budemo zajedno, svoji na svome. Zasukali smo rukave, pa sve osposobljavali ispočetka, a dobili smo i obnovu pa relativno brzo uselili u novu kuću. I tako je vrijeme prolazilo, kći otisla za Australiju a sin za Kanadu, pa Jovan i ja ostadosmo sami. Onda je i on umro, pa ja ovđe samujem već 15 ljeta – prenosi nam Mira, koja u svoju rodnu kuću u Skender Vakufu rijetko odlazi. Posljednji je put ondje bila prije punih osam godina. Roditelja već dugo nema, pa kuću održavaju njezina dva brata.

— Silna mi je želja posjetiti opet braću i zavičaj, ali ne mogu sve ovo ovđe tek tako ostaviti, makar samo nakratko. Kad sam kao

19-godišnjakinja prvi put došla na Kordun, svi su me zvali Bosankom, a sad sam, brate, prava Kordunačica ili se barem takvom osjećam! Svejedno, s radošću se prisjećam djetinjstva u Bosni, u kraju koji su podjednako naseljavali i Srbi i muslimani, danas Bošnjaci. Nikakvih netrpeljivosti tada nije bilo ni po kojoj osnovi: pomagali smo jedni drugima, dijelili radost i tugu, međusobno se ženili i udavali. Nije bilo naznaka da ćemo se zaratiti, a onda vrag dode po svoje... Čujem da je danas nešto bolje, no mnoge se majke zaviše u crno nizašto – kaže Mira.

Koliko god pamtila bolje dane, Mira se hrabro suočava sa sve većim nevoljama i neimaštinom: nikakvih, naime, primanja nema, a godine čine da poslove sve teže obavlja. Ni djeci u tuđini ne cvjetaju ruže, pa majci tek s vremenom na vrijeme šalju kakvu novčanu pomoć, dostatnu tek da pokrpa sve veće rupe u kućnom budžetu.

— Nekoliko sam puta tražila pomoć države, makar u obliku minimalne socijalne pomoći, ali uvijek mi odgovore da imam djecu, pa neka ona brinu o meni. Ne uzima nitko u obzir da ni njima nije lako, a ja to dobro znam, pa ih zato ništa ne tražim. Mislim da je tu zakon malo prestrog, odnosno da se ne razmatra svaki slučaj za sebe. Znam ljude čija su djeca također daleko i koja su za razliku od moje dobrostojeća, ali koja za roditelje nimalo ne mare, ne jave im se desetljećima. Pa se tješim time da je meni još dobro s obzirom na to kakvih sve slučajeva ima – kaže nam sugovornica, koja vlastitim radom još uviđek nekako uspijeva namaknuti za režijske troškove. Za hranu se snalazi tako što i dalje obrađuje bašču, sama peče kruh, dohranjuje svinju, a za kišnih sezona po šumi bere gljive i kestene koje nastoji prodati. A i kosilica joj, unatoč sve lošijem zdravlju, još predstavlja veselje i zabavu.

SRPSKO ПРИВРЕДНО ДРУШТВО ПРИВРЕДНИК

Odlukom upravnog odbora od 21.9.2023. godine Srpsko privredno društvo „Privrednik“ raspisuje:

NATJEČAJ

za dodjelu stipendija odličnim studentima za akademsku godinu 2023./24. iz Fonda „Ivana Vujnović“

Pravo sudjelovanja na natječaju za dodjelu stipendija imaju studenti koji ispunjavaju sljedeće uvjete: da su državljanini Republike Hrvatske;

- da su državljanini Republike Hrvatske;
- da pohađaju fakultet na teritoriji Republike Hrvatske;
- da upisuju najmanje drugu godinu osnovnih studija;
- da prosjek ocjena svih položenih ispita tokom studija iznosi najmanje 4,2.

Dokumenti koje treba dostaviti:

- prijavni obrazac (preuzeti na: www.privrednik.hr)
- motivacijsko pismo i kratki životopis;
- uvjerenje o redovitom upisu u narednu godinu studija s naznakom smjera ili studijske grupe;
- potvrda fakulteta o prosjeku ocjena;
- izjava stipendiste da ne prima ni jednu drugu stipendiju (preuzeti na: www.privrednik.hr)
- fotokopija domovnice;
- fotokopija potvrde ovlaštene ustanove o poznavanju stranog jezika;
- fotokopija svih dobivenih nagrada i priznanja;
- izjava stipendiste o davanju suglasnosti za korištenje osobnih podataka (preuzeti na: www.privrednik.hr)

Nakon zatvaranja natječaja s kandidatima koji ispunjavaju uvjete određene natječajem obavlja se intervju kojeg vodi Odbor za stipendiranje.

Natječaj je otvoren od 25.9. do 16.10.2023. godine.

Odluku o dodjeli stipendija donijet će Upravni odbor na temelju Pravilnika o stipendirajućem učeniku i studenata putem „Privrednikovih“ fondova i Kriterija i mjerila za stipendiranje odličnog studenta putem Fonda „Ivana Vujnović“ u roku od 30 dana od dana zatvaranja natječaja.

Prijave dostaviti na adresu:

SPD PRIVREDNIK
(za Fond „Ivana Vujnović“)
Preradovićeva 18, 10000 ZAGREB

* * *

Odlukom Upravnog odbora od 21.9.2023. godine Srpsko privredno društvo „Privrednik“ raspisuje:

NATJEČAJ

za dodjelu stipendija srednjoškolcima i studentima za školsku/akademsku godinu 2023./24. iz Fonda „Vladimir Matijević“

Pravo sudjelovanja na natječaju za dodjelu stipendija imaju srednjoškolci i studenti koji ispunjavaju sljedeće uvjete:

- da su državljanini Republike Hrvatske;
- da pohađaju srednju školu ili fakultet na teritoriji Republike Hrvatske;
- da prosjek ocjena svih predmeta završenog razreda srednje škole (ili osmog razreda osnovne škole) iznosi najmanje 3,5 (uključujući i maturu ako su upisali prvu godinu studija);

- da prosjek ocjena svih položenih ispita tokom studija iznosi najmanje 3,0 (ako upisuje više godine studija);
- da studenti nemaju više od 25 godina (ne važi za kandidate na doktorskim studijama).

Dokumenti koje treba dostaviti:

- prijavni obrazac (preuzeti na: www.privrednik.hr);
- motivacijsko pismo s kratkim životopisom;
- uvjerenje o redovitom upisu u srednju školu za učenike odnosno na visoko učilište (s naznakom smjera ili studijske grupe) za studente;
- za studente potvrda fakulteta o prosjeku ocjena, odnosno ovjerena fotokopija indeksa iz koje su vidljive ocjene položenih ispita (ako je upisao prvu godinu fotokopija svjedodžbe završnog razreda i mature);
- za učenike fotokopija svjedodžbe završenog razreda (ako upisuje prvi razred – fotokopija svjedodžbe završnog razreda osnovne škole);
- izjava kandidata da ne prima ni jednu drugu stipendiju (preuzeti na: www.privrednik.hr);
- fotokopija domovnice;
- izjava o broju članova zajedničkog domaćinstva (preuzeti na: www.privrednik.hr);
- uvjerenje fakulteta o statusu redovnog studenta člana zajedničkog domaćinstva (ukoliko zajedničko domaćinstvo ima takvog člana);
- potvrda poslodavca o prosjeku plaće za posljednjih 6 (šest) mjeseci prije raspisivanja natječaja, za sve članove domaćinstva koji su u radnom odnosu;
- fotokopija potvrde centra za socijalnu skrb za korisnika stalne novčane pomoći;
- fotokopija potvrde Porezne uprave o visini dohotka u godini prije raspisivanja natječaja za sve članove kućanstva;
- potvrda Zavoda za zapošljavanje (ukoliko je netko od članova domaćinstva nezaposlen);
- izjava za djecu i omladinu bez jednog ili oba roditelja, djecu ili omladinu poginulih i nestalih, te za djecu i omladinu samohranih majki i očeva;
- izjava kandidata o davanju suglasnosti za korištenje osobnih podataka (preuzeti na: www.privrednik.hr)

Natječaj je otvoren od 25.9. do 16.10. 2023. godine.

Odluku o dodjeli stipendija donijet će Upravni odbor na temelju Pravilnika o stipendirajućem učeniku i studenata putem „Privrednikovih“ fondova i Kriterija i mjerila za stipendirajućem učeniku i studenata putem Fonda „Vladimir Matijević“ u roku od 30 dana od dana zatvaranja natječaja.

Prijave dostaviti na adresu:

SPD PRIVREDNIK
(za Fond „Vladimir Matijević“)
Preradovićeva 18, 10000 ZAGREB

Predana dokumentacija ostaje u arhivi Srpskog privrednog društva „Privrednik“ i ne vraća se podnosiocima.

Sve informacije o Natječaju možete dobiti upitom na e-mail ured@privrednik.hr ili pozivom na broj 01/ 485-44-78 od 10-13 sati svakog radnog dana tokom trajanja natječaja.

ИНФОРМАТОР

Свечана академија у Пакрацу

Тристо година Мале Госпојине

Обиљежавамо велики догађај у историји града и обнове храма на Гавриници, рекао је Никола Ивановић, замјеник појешко-славонске жупанице

Cвечаном академијом и освећењем новообновљене цркве Рођења пресвете Богородице на Гавриници, Срби у Пакрацу и њихови гости 20. и 21. септембра обиљежили су црквени празник Малу Госпојину коју славе су узели су за крсну славу и дан Вијећа српске националне мањине Града Пакраца. Ускоро ће бити готова и обнова саборног храма те Владичанског двора у којем се налази библиотека с много вриједних издања. Уз освећење цркве и литургију, коју је на сам празник служио владика пакрачко-славонски Јован са свештенистом епархије, централни дио обиљежавања била је свечана академија којој су присуствовали и потпредсједница Владе РХ Ања Шимпрага, заступница СДСС-а и замјеница предсједника СНВ-а ДРАГАНА ЈЕЦКОВИЋА и државни секретар у Влади Србије Иван Бошњак. Централни говор на академији имао је историчар ЧЕДОМИР ВИШЊИЋ, подсјетивши да су у Пакрацу Срби добар дио повијести били већински народ и да су ту била сједишта владика.

— То је данас заборављено. Оно што нас дубоко све подстиче на рад је неправда према нашем народу и елиминација наше заједнице из историје. Најрадије би нас уврстили само као кривце, што није поштено и чему се супротстављамо — рекао је Вишњић. Ања Шимпрага захвалила је владици, као и осталима осталима оставију у овим крајевима.

— Тко је овде сједио добро је разумио по руку; истина је та која ослобађа, истина је наш народ тјерала напријед. Црква нас је

увијек окупљала, а ако Бог да, наставиће да окупља и даље — рекла је и нагласила велики допринос представника српске заједнице у обнови. Иван Бошњак истакнуо је спремност на даљу помоћ не само у обнови цркава те на повезивању опћина и градова Хрватске и Србије. Замјеник појешко-славонске жупанице Никола Ивановић рекао је да се већ 300 година зна колико Србима значи овај датум, као и да је Пакрац почeo економски развој захваљујући залагању пакрачких епископа.

— Обиљежавамо велики догађај у историји града и обнове храма на Гавриници јер се сјећамо литургија под отвореним сводом, труда свештеника и нарочито Ђорђа Теодоровића око обнове. Живимо у вријеме владике Јована који је обновитељ сјећања на све велико што су започеле наше владике, али прије свега на оно што је наш народ проживио. Зато стојимо уз нашег владику и стајаћемо уз њега — рекао је Ивановић.

Додијељене су плакете вснм-а Пакраца. Плакету 'Никола Миљанић Ратар', назvana по истакнутом економисти у бившој Југославији, добио је бивши координатор хеп-овог програма за реелектрификацију БРАНКО ЈУРИШИЋ због заслуга повратак струје у села пакрачког краја. Плакету 'Слободан Селенић' добили су МИЛОРАД ПУПОВАЦ и СНВ због залагања за интересе Срба, укупне помоћи Србима пакрачког краја и доприноса у изградњи Српске куће.

— Знамо ценити и знамо кроз шта морамо пролазити из године у годину. Хвала на великој части, а у име СНВ могу рећи да док га будемо ми водили, биће онако како се договоримо. Ми пречани се знамо договарати, рекла је Јеџковић.

Плакету 'Епископ Мирон Николић' добио је дугогодишњи пакрачки парох протојереј-ставрофор Ђорђе Теодоровић за велики рад око обнове цркава и других објеката. Теодоровић, који одлази на службу у Дарувар, добио је у знак признања и слику. У оквиру прославе Мале Госпојине у Српској кући постављене су изложбе старијих фотографија 'Допринос Срба у Пакрацу' и 'Стварање етно збирке Срба пакрачког краја'.

■ Ненад Јовановић

Родоначелник ревизионизма

На промоцији књиге Иве Голдштајна, најодговорнијим за искривљавање историје проглашен је Фрањо Туђман

Yпуну дворани Новинарског дома у Загребу, представљена је књига Иве Голдштајна 'Повијесни ревизионизам и неоусташтво, Хрватска 1989. – 2022.' у којој се бави ревизионизмом у задњих 30 година.

— У Хрватској је, несретним стјецајем повијесних околности ревизионизам нарочито узео маха јер су владајући елите њиме себи покушали прискрбити легитимитет, дио знанствене елите га препознао као уносну робу, а највише због рехабилитације идеологије и режима поражених 1945. – речено је на промоцији на којој су уз аутора говорили Горан Хутинец, доцент на Одсјеку за повијест на Филозофском факултету у Загребу те Тихомир Понеш из Новости, уз модерирање Вука Першића, писца и колумниста.

— Хисторијски ревизионизам је прије свега политика, односно покушај да се манипулатијом чињеница стекне политичка корист, у Хрватској најчешће везана за усташтво и ндх — рекао је Хутинец који је као најважнијег родоначелника ревизионизма навео Фрању Туђмана, нарочито његову књигу 'Беспуна повијесне збиљности'.

— Лаже се да су у неки генерали ндх били Жидови, манипулира се бројем жртава Јасеновца, финансирају се квази истраживања. Ту је и питање ексхумација гробишта — оцијенио је Хутинец.

— Ова књига је кроника друштвеног бешчашћа и моралног суноврата; нетко тко је био на страни побједника жели се уписати на страну оних који су изгубили рат и бити морално дисквалифициран — рекао је Понеш, истичући да се Туђман у инострству хвалио антифашизмом, а у земљи говорио другачије па је Хрватска остала без тисућа улица, тргова и споменика посвећених антифашистичкој борби.

Туђман је широм отворио врата неоусташтву, оцијено је у Загребу

— То што не знају повијест не спречава ревизионисте да о томе говоре и да их други схваћају као озбиљне суговорнике. Тко ишта зна о хрватској повијести, зна да антифашизма у Хрватској нема без комунизма — рекао је Понеш, пессимистички закључивши да ће 'такво стање остати зацементирано наредних 20 или 30 година'. Голдштајн је наводио примјере лажних интерпретација; Хрватска није изгубила државност 1102. јер је елементе државности уклопила у државе чији је била дио.

— Туђман је широм отворио врата неоусташтву. Није имао стручно знање, али је 'пеглао' своју биографију, рекао је аутор књиге и позавајио се лажним тезама које говоре да 'Срби не воле никакву хрватску државу' или да Миле Будак или фрањевац Радослав Главаш нису били злочинци.

■ Н. Ј.

Дух фашизма пријети

Најважнији меморијални простор у Загребу био је 30 година необиљежен; та срамота је дио повијести овог мјеста

Oвогодишња меморијална умјетничка интервенција Виртуалног музеја Дотршчина у част жртвама усташког режима уприличена 23. септембра, традиционално представљена поводом Свјетског дана мира, одржана с великим бројем присутних, међу којима и младих. Ове године своју инсталацију 'На умјетницима свијет остаје' приказао је умјетник Владо Мартек.

— Први пут након 30 година интервенција се изводи у примјерено обиљеженом спомен-парку јер је крајем 2022. постављена инфо-плоча на улазу у Дотршчину, а на Дан ослобођења Загреба 8. септембра и реплика гранитне спомен плоче уклоне 90-их. Плочу је, на иницијативу Виртуалног музеја Дотршчина, вратила градска управа градоначелника Томислава Томашевића — рекао је водитељ Музеја Саша Шимпрага који већ 11 година бије битку за достојно обиљежавање усташког стратишта на којем је побијено 7.000 Загрепчана. Владо Мартек, истакнуо је да тај пројекат припада његовим поетским мислима. Ријечима 'као велики букет цвијећа', објаснио је Мартек своје радове на три локације и нагласио да је умјетност средство којим се долази до слободе.

— Похвално је за друштво да је приватна иницијатива била доволно упорна па је у десет година могла довести до тога да нова управа врати плочу, што је показатељ простора слободе у друштву. У самом Загребу је страдало 18.000 људи, од тога 7.000 на Дотршчини, па је невјероватно да смо то заборавили и да је то постало не-место и не-тема, али је сада враћено у меморију града — рекао је историчар Твртко Јаковић. Указао је да су значење Дотршчине препознale и институције Срба у Хрватској, а сада и градске власти. Рекавши да прекрасно зеленило скрива страшно мјесто,

ИНФОРМАТОР

Умјетник Владо
Мартек (први здесна)

предсједник вчнм-а Града Zagребa Борис Милошевић цитирао је давну изјаву Војина Бакића да својим скулптурама настоји да Дотржчина не буде гробље него мјесто живота и достојанственог евоцирања успомена на жртве. Замјеник градоначелника Лука Корлает захвалио је Музеју на промociji антифашистичког дискурса.

— Тековине антифашизма треба преносити даље и на њих подсећати изнова и изнова јер дух фашизма пријети да се врати – подвукao је Корлает на крају излагања. Израелски амбасадор Гари Корен захвалио је свима који су укључени у комеморирање жртава усташког режима.

— Онако како се сјећамо жртава, сјећамо се и партизана који су се борили против усташа и Нијемаца и захваљујући чијој је борби ово зло коначно побијено. Важно је запамтити колико мир значи, рекао је Корен. Присутнима су се обратили и амбасадор Велике Британије Симон Томас и Ејми Лилис, шефица службе за политичка питања у амбасади САД-а, који су такођер указали на важност напора за комеморирање страдања.

■ Н. Ј.

Овације за краљицу

Лепа Лукић (83) распаметила је обожаватеље у Бијелом Брду. 'Народ ме волије сам при земљи и слава ме није опија', каже певачица

Mноги поштоваоци народне музике имали су прилику да прошлог петка уживaju у богатом репертоару краљице народне музике Лепе Лукић. За организацију концерта, одржаног на школском игралишту Бијелом Брду, уз Општину Ердут, заслужни су Веће српске националне мањине ове општине, Месни одбор, Заједничко веће општине и бјелобрдска гастро-екипа.

— Дочек су много лепо припремили, ја сам се љаљко дете тако да ми ово ништа није страно. Дочекали су ме онако, право српски – рекла је Лепа Лукић. Присетила се својих почетака у каријери истакавши да тада није могао свако да пева и 'звија као вук'.

— Ја сам се сама изборила за своје место и није ми требао менаџер. Менаџер треба онима који нису још увек достигли одређен квалитет – рекла је рекла је у изјави медијима 83-трогодишња певачица, чија каријера траје од 1965. године, када је снимила прву сингл плочу.

— Песме сам увек сама бирала. Моја прва песма 'Од извора два путића' је изабрала мене, а све друге сам ја бирала и имала сам срећу да су се моји укуси погађали са укусом публике. Имам много хитова, а народ је волео оно што сам изабрала. Од 1965. године песма ми траје, коме је трајала толико? – упитала је ова икона народне

да су се повезале приче и дошло је до сарадње са Лепом Лукић – закључио је начелник Весић.

■ Сенка Недељковић

Ко ми се не свиђа, кажем
му да је симпатичан – Лепа
Лукић (Фото: Славен
Бранислав Бабић/PIXSELL)

музике. Истакла је да није нимало препотентна, те да њене колегинице и колеге прихватају што је сви зову краљицом народне музике, нагласивши да је поносна јер ју је изабрао народ, не само због песме, него и због других ствари.

— Заволели су ме због тога што сам при земљи, могла је слава да ме опије, али није ме опила. Велика срећа за мене је кад ме људи траже. Тај стимуланс ме подмлађује и држи јер у животу имам само песму, она ми је све – Лепа Лукић. Осврнула се на данашњу хиперпродукцију, где је велики број певача и певачица, док су вокалне способности у другом плану.

— Данас се свашта пева, у једном тренутку има 200 певача. Ко ми се свиђа – похвалим га, а ко не, кажем му да је симпатичан – искрена је била певачица. Здравицу добродошлице Лепоје упутио Слободан Нешић из Бијелог Брда који јој је у Етно кући рецитовао стихове песника Ђорђа Нешића.

— Успели смо чувену Лепу Лукић да доведемо у Бијело Брдо и на неки начин поклонимо концерт не само нашим мештанима, него и свима који воле песме ове певачице – рекао је начелник Општине Ердут Југослав Весић, у чијем је саставу и место Бијело Брдо. Начелник се захвалио свима који су на било који начин дали допринос у организацији концерта и у припреми самог дочека за ову српску певачицу.

— Игром случаја један од момака који води њену веб страницу и њен је дугогодишњи сурадник, родом је из Бијелог Брда, тако

Играјте локално

Школу је водио играч професионалног ансамбла Коло и педагог за игру, Далибор Милованчевић

Фолклор, као један од видова културног аматеризма, у последњих десетак година на подручју истока Хрватске узима примат над осталим сегментима очувања културе, традиције и обичаја Срба овог краја. Готово свако место има културно-уметничко друштво, често једино место друштвеног окупљања младих. Да се велика пажња придаје фолклорном стваралаштву, његовом развоју, или и усавршавању, показала је и овогодишња Школа фолклора, која је 23. и 24. септембра одржана у Вуковару, у организацији Заједничког већа општина (зво) и куд-а Слога, у чијим је просторијама и одржан семинар. Овогодишњи предавач био је дугогодишњи играч професионалног ансамбла Коло и педагог за игру, Далибор Милованчевић. Председник Одбора Вељко Максић рекао је да је семинар замисљен да уметничким руководиоцима са подручја деловања зво-а пружи одређену основу знања, како би могли да унапреде рад у матичним куд-овима.

— Циљ је форсирати игре са овог подручја, а овогодишњи предавач има дугогодишњу играчку праксу и итекако познаје материју – рекао је Максић, наводећи да је у раду семинара учествовало педесетак кореографа с овог подручја. Додао је да је циљ зво-а да свако културно-уметничко друштво буде сачувано као део културног идентитета. Иако долази из Србије, Милованчевић је дугогодишњи сарадник овдашњих куд-ова, па је тако 18 година сарађивао са Ансамблом народних игара скд Просвјета из Вуковара. Та је сарадња резултовала бројним кореографијама и признањима на смотрама.

— Предложио сам да се ове године бавимо играма из западне Славоније. Оне су најутентичније и најдуже трају. Нису технички захтевне, али је стил и манијак јако битан – нагласио је Милованчевић. Већина куд-ова, како нам је рекао Милованчевић, тежи да игра игре из Србије, а не игре овог краја, што треба мењати.

— Терен је јако богат, а мало истражен. Многи се у куд-овима скупљају да би провели неко време, а не да ураде нешто на очувању традиције. И зато им морамо усадити жељу да то сачувају, јер свака игра са овог подручја показује живот једног народа – подвукao је Милованчевић нагласивши да многи уметнички руководиоци желе да покажу првенствену игру, а не технику и стил.

— Желим да покажем које су разлике у играма из вировитичког краја, играма из

Пакраца, Дарувара или Окучана – рекао је водитељ семинара, који је предавање пројео теоријским али практичним примерима. 'Школа фолклора' и ове године је подржана финансијским средствима Савета за националне мањине Владе РХ и уз техничку подршку куд-а Слога, у чијим је просторијама одржан семинар.

■ С. Недељковић

Етно вашар у Острому

Изложени су били употребни предмети, рукотворине, занати, спаваћа соба и традиционална јела

Kако би био оживљен дух старих времена кроз приказивање обичаја на истоку Хрватске, у Острому је прошле суботе одржан 2. Етно вашар, који су и ове године организовали Удружење жена Нура и куд Острово.

Иако ове године временске прилике нису биле наклоњене сајамским манифестацијама вани, посетиоци, који је и ове године било у великом броју, имали су прилику да у простору островског Дома културе разгледају све оно што чини традицију ових крајева. Тако су на штандовима девет удружења имали прилику да погледају ствари, које су кориштене у свакодневном животу, попут различитих посуда те рукотворине, односно радове које су жене израђивале у слободно вreme, а потом и користиле у домаћинству. Био је приказан и део богате гастрономске понуде, односно јела припремљених на стварни начин, према рецептима бака. Све то посетиоци су могли да дегустирају. Уз поменуто, приказани су и стари занати, који су нашим прецима служили у обрађивању земље или у вођењу домаћинства.

— Циљ нам је био да прикажемо какав су живот живели наши стари, како су се хранили, која су оруђа у раду користили и то показати данашњим генерацијама, како би традицију и обичаје сачували од заборава – рекла је Снежана Јовановић, председница куд-а Острово. Додала је како готово свака староседелачка породица у својој кући има део старина, које радо излажу на оваквим и сличним манифеста-

члици удружења Нура

Stogodnjak (705)

цијама. У једној мањој просторији била је намештена спаваћа соба, на начин како је изгледала почетком 20. века. Интересантно је било видети каква је постељина кориштена, како је била 'уштиркана', те колико се у том времену таквим детаљима придавало пажње. Сајам је отворила саборска заступница сдсс-а, Драгана Јецков, нагласивши важност догађаја који промовишу културу једног народа и преносе традицију на млађе нараштаје. Манифестацији је присуствовао и председник Заједничког већа општина Дејан Дракулић. У музичком делу програма Манифестације наступиле су обе фолклорне групе културно-уметничког друштва домаћина, чланови Вокално-инструменталног етно ансамбла Ђурђевак из Боботе, те куд Ђоко Патковић, такође из Боботе. Манифестацију су подржали Општина Маркушица, Вуковарско-сремска жупанија и зво.

■ C. H.

Мањинска фишијада

Такмичење у кувању фиш-паприкаша организовао је ВСНМ Осјечко-барањске жупаније уз присуство 120 људи

Након што је 2. септембра у Белом Манастиру традиционално одржана највећа фишијада у којој су се 24 екипе такмичиле на државном првенству, а готово 200 екипа учествовало у такмичењу у припреми фиш паприкаша на Првенству Барање, двадесетак дана касније, прецизније 23. септембра, одржана је још једна фишијада. Та друга, додуше пуно скромнија, за припаднике српске заједнице била је не и мање вредна. У организацији Већа српске националне мањине Осјечко-барањске жупаније (ВСНМ ОБЖ) у Барањској српској кући одржани су Први сусрети већа српске националне мањине Осјечко-барањске жупаније. Сусрети су организовани на иницијативу руководства ВСНМ ОБЖ, предвођених председником ЗОРАНОМ МИЛОШЕВИЋЕМ.

Првој фишијади одазвало се 14 екипа општинских и градских мањинских већа а са подручја жупаније. Скувано је укупно 16 котлића фиш паприкаша, а умеће у кувању тог традиционалног јела показали су фиш мајстори чланови већа из Поповца (Поповац, Кнежево) Дарде, Јагодњака, Болмана, Белог Манастира, Кнежевих Винограда, Осијека (Тења, Клиса), Шодоловца, Виљева, Кошке, као и жупанијског већа. Ова фишијада није имала такмичарски карактер, али унаточ томе фиш мајстори су дали све од себе да кувају што боље јер као што је познато, једина тајна доброг фиш паприкаша је добра риба, паприка и добар омјер воде. Укупно је било присутно 120 учесника. Организатори су честитали свим учесницима на успешно одрађеном првом сусрету, који ни досадна киша, која је упорно падала, није успела омети. Свим учесницима захвалнице за учествовање уручили су ЗОРАН МИЛОШЕ-

■ Н. J.

вља, председник ВСНМ ОБЖ и ДРАГАН ЗОРИЋ, заменик председника.

Посебна захвала за помоћ у организацији упућена је општини Јагодњак, и њиховим радницима комуналног погона Гмајна, као и Српском народном већу који су помогли одржавање првих сусрета.

■ Зоран Поповић

Уникатна дјела

У Загребу је отворена изложба слика Светлане Коновалове Јукица и умјетничког накита Татјане Соколове

УДВОРАНИ Средишње библиотеке 'Просвјете' у Загребу, отворена је заједничка изложба слика Светлане Коновалове Јукица и умјетничког накита Татјане Соколове под називом 'Палитра (палета) доживљаја'. Организатор изложбе је САРУС, удружење руске националне мањине у Хрватској. Предсједница удружења КАТАРИНА Тодорцов Хлача објаснила нам је како је дошло до изложбе.

— Ове двије умјетнице дugo живе у Пули, у Хрватској, а још дуже се баве умјетношћу. Сурађују у нашем часопису који је писао о њиховим изложбама. Њихове изложбе увијек су наилазиле на добар пријем у Ровињу, Пули и Водњану, а ово је први пут да излажу у Загребу – додала је Тодорцов Хлача. Светлана Коновалова Јукица завршила је Филозофски факултет у Русији, а због страсти према сликарству напустила је наставничку дјелатност. Студиј академско сликарство у уљуој техници завршила 2011. Како каже, често црта хрватске људе кроз руску душу, настојећи добити што више емоција и расположења, што је код портретиста основно.

— Јако волим радити у Хрватској због палете боја која се мијења због вашег сунца и мора, а то на сваког умјетника дјелује позитивно, рекла је Јукица. Татјана Соколова, предсједница Удруге руске националне мањине Истарске жупаније 'Руски дом', дипломирала је у Вороњежу и више од 25 година радила као директорица Музеја развоја радиотехнике. У Пулу се с породицом преселила 2008. а од 2014. бави се израдом накита од разнобојних гајтана, плетених врпци од свиле или памука, што је јединствена врста примијењене умјетности.

— Рођена сам на сјеверном Кавказу где се може видjeti занимљив тип ношње украсен златом, сребром, бисерима и другим украсима. Већ 13 година радим на тој технички која се сама по себи врло захтјевна, рекла је. Изложбу је отворио предсједник Савјета за националне мањине Тибор Варга.

— Руска култура је позната у свијету. Независно од политичких збијања, Савјет ће подржавати културну аутономију и руске и сваке друге мањине, рекао је Варга. Изложба се може разгледати до 4. октобра.

Барањски гоблени

Гоблен је 'старински' украс за интеријер коју мало која тко данас одржава

УСуботу, у Српском културном центру у Белом Манастиру, Српско удружење жена (суж) 'Дукат' организирало је изложбу гоблена с називом 'Заборављени ручни рад'. Било је изложено тридесетак експоната у власништву чланица 'Дуката', а изложбу је отворила предсједница Радмила Огњеновић која је у опуштеном окружењу одговорила на питања која је сама поставила: зашто гоблени и што су заправо гоблени?

— Опште је познато да је готово свака кућа у Барањи био-их, 70-их година 20. века имала на зиду закачен један или више гоблена, који су красили домове и уносили у њих топлину, за којом су и дан-данас многи носталгични. Гоблен је назив за вез по шемама којим се израђују зидне тапiserije, слике, јастуци и слични предмети за декорацију интеријера. Већина нас које смо се окупиле на овој изложби стасала је тих година па се сећамо – поготово ако смо гоблени и same израђивале – колико је жеље, љубави и воље требало уложити у тај ручни рад.

— А израда гоблена – објаснила је даље предсједница Огњеновић – тражи доста времена и веома је захтевна у ситним детаљима. Врло је важно добро 'погодити' односно уткati боју и не промашити руписује се то касније види и мења целу слику. Но, већина ће жена рећи: што ме опушта и док сам то радила била сам усрдоточена на вез и нисам размишљала ни о чему другоме'. На концу, можемо закључити да је тај 'старински' украс за интеријер још једна традицијска вредност коју мало која жена данас одржава, а чланице 'Дуката' управо су овом изложбом хтели подсетити да су у гоблени уткани наши осећаји, чекиње и надања.

Сама ријеч гоблен француског је поријекла и означава тапiseriju и све друге везове рађене по шемама. Настала је од презимена браће Жила и Жана Гобелина, који су давне 1450. године у Паризу отворили радњу за бојење тканина и израду тапiserije. Њихове ручно рађене слике од вуне и финог конца постале су веома тражене и омиљена, а постоје и данас. Предсједница суж-а 'Дукат' објаснила је окупљеним гостима и у чему је тајна тзв. Вилерових гоблена.

— Јакоб Вилер је 1893. године у Берлину започeo посао с постељином, а купцима је омогућио да без долажења у његову радњу поштом наручe мотиве за вез које је рекламираo. Тада је то био необичан начин пословања. Његов се посао толико развио и расцветao, да је 1914. године први пут шtampaо каталог на 72 странице. У другом свјетском рату Вилерове фабрике до темеља су срушene, али су срећом Вилерове шеме за гоблени остale сачуване – биле су, наиме, зазидане у његовој кући.

■ Јован Недић

29. 9. – 6. 10. 1923: 'Novinar je po profesiji borac. Skoro čitav rezultat njegova mučnog rada pripada borbi za opći interes, borbi za moral. Stojec vječito u centru borbe on mora biti uvijek spreman za ličnu žrtvu i neopravdane udarce. Braneći druge, i boreći se za druge, daje drugima sve, a njemu ne ostaje ništa – osim nezahvalnosti', osvrću se novine na položaj jugoslavenskih novinara o kojem se raspravlja na kongresu u Ljubljani. 'Novinari su prvi od svih naših profesija stvorili zajedničku profesionalnu organizaciju za cijelu državu. Oni su dobro shvatili da je takvo ujedinjenje naše štampe najsjajnija manifestacija zajedničkih interesa u zajedničkoj državi. Danas su svi novinari bez razlike organizovani u Jugoslavenskom novinarskom udruženju'.

* u muslimanskim političkim krugovima u BiH ne kriju radost viješću iz Turske u kojoj stoji da je komandant savezničkih trupa u Carigradu, general Harrington, predao Carigrad turškim vlastima... U vijeti se također kaže da su se na glavnom carigradskom trgu skupile posljednje savezničke čete pod svojim zastavama i uzvraćale pozdrav turskim četama, koje su u grad ulazile. Saveznički brodovi odlažeći iz carigradske luke, pozdravljali su grad, pucajući iz topova...

* zagrebačke novine donose kratku vijest: Pravoslavna crkva riješila je da odbaci svoj stari kalendar i primi novi, koji mi upotrebljavamo. Po novom kalendaru počinje se računati od 1. oktobra. Dvojni kalendar datiraju još od 1582. godine, jedan za zapadnu Evropu, a drugi za krajeve koji se drže istočne crkve... Na koncilu pravoslavne crkve koji je ove godine u svibnju održan u Carigradu riješeno je da pristalice istočne crkve prime novi kalendar, u ponoc, 1. oktobra...

* u Beogradu su pokopani posmrtni ostaci potpukovnika srpske vojske Vojina Popovića, legendarnog vojvode Vuka, koji je u studenom 1916. poginuo na Solunskom frontu. Pokop vojvode Vuka bio je po svojoj impozantnosti i po broju učesnika gotovo najveća svečanosna pogrebna povorka koju je Beograd ikad dosad vido. U samoj povorci bilo je više od 20.000 ljudi, a nebrojena masa svinjata napravila je špalir duž ulica kojima se povorka kretala...

* zove se Đuka Pejović, rođena je u Crnoj Gori, a sada se već mjesecima povlači po Zagrebu, jer nema ni stana, ni sredstava za život. Njezina tragedija je tim veća jer, unatrag dvadesetak dana, nosi u naručju tek rođeno dijete. Policija ju ne može protjerati iz grada, jer joj željeznica – sukladno novim propisima – ne može dati besplatnu kartu do Crne Gore. Nijedno humanitarno društvo u Zagrebu također joj ne može pomoći, jer nigdje nema smještaja. Onda se policija ipak dosjetila – smjestila ju je u zatvor! Nju i njezino tek rođeno dijete, koje će sada, u svojoj biografiji – govore ogorčeni – imati i podatak da je u starosti od samo mjesec dana – bilo iza zatvorskih rešetaka!

■ Đorđe Ličina

ZORAN STEVANOVIĆ

Želimo svijet bez etiketa i predrasuda

U Rijeci je došlo do sporadičnog pokazivanja ustaške zastave. Redari i policija promptno su reagirali, tako da ne vidim prostor za kažnjavanje. Tako nešto bi bilo pretjerano. Ako će kazna izazvati još negativnije reakcije i dodatno probuditi nacionalizam, onda nema smisla

ZORAN STEVANOVIĆ svestran je čovjek. U Rijeci ga prije svega znaju kao društvenog i sportskog aktivistu koji je pokrenuo niz projekata, bio je volonter Gongu u tom gradu, sudjelovao je u inicijativi GLAS 99, bio je nacionalni koordinator kampanje Vijeća Europe 'Svi različiti – svi jednaki', aktivan u Platformi 112 i Mreži mla-

dih Hrvatske, ali prije svega je učinio puno u promociji prava mlađih i sporta kroz više udruga kao što je Korak ispred – UMKI. Šire u Hrvatskoj znan je kao član organizacije FARE – Football Against Racism in Europe (Nogomet protiv rasizma u Europi) koju domaći mediji, ne samo desničarski nego često i oni *mainstream*, vide kao prokazivača i domaćeg izdajnika koji UEFA-i javlja rasističke

i šovinističke ekscese među nogometnim navijačima za vrijeme reprezentativnih susreta kojih, kako znamo, tokom ove tri decenije nije bilo malo – od skandiranja pozdrava 'za dom spremni' preko crtanja svastike na poljudskom stadionu do zadnjeg isticanja ustaške zastave na utakmici Hrvatska-Latvija u Rijeci. Upravo taj zadnji slučaj bio je povod za intervju, s obzirom na to da su

ga vodstvo Hrvatskog nogometnog saveza (HNS) i izbornik ZLATKO DALIĆ okarakterizirali kao namjernu provokaciju izazvanu s ciljem difamiranja Hrvatske kako bi, kao recidivist, uz visoku finansijsku kaznu bila

Bojim se da bi u ovom slučaju sankcije prema Hrvatskoj samo mogle dodatno probuditi nacionalizam

kažnjenja i igranjem bez gledalaca na skoroj utakmici s Turskom u Osijeku. Zbog svog angažmana bio je izložen medijskom linču, na zgradu u kojoj živi graftom su mu poručili da će ga likvidirati, vadili su se pištolji na njega... Sa Stevanovićem smo razgovarali neposredno nakon sastanaka koji je imao u Središnjem državnom uredu za demografiju i mlade.

S kim ste se sastali u Središnjem državnom uredu, u kojem svojstvu ste išli i što je dogovoreno?

Kao prepoznata osoba koja se bavi diskriminacijom vezanom uz nogomet i navijače razgovarao sam s državnim tajnicom ŽELJKOM JOSIĆ o problemima na stadionima i politici prema mlađima općenito. Središnjem državnom uredu je jako stalo da se radi na preventiji i osvješćivanju te da zajednički razvijemo nove i nadogradimo već pozitivne programe koje Središnji ured kontinuirano provodi s mlađima. Žele da napravimo zajednički radni sastanak s HNS-om o tom pitanju. Imamo zajednički cilj koji ne ide prema tome da tražimo krvice na bilo kojoj strani, nego da se usmjerimo prema mlađim osobama.

Ovo je prvi sastanak?

Da, kad je riječ o ovom sazivu. Kao član više inicijativa bio sam na cijelom nizu sastanaka.

Prošli tjedan imali ste sastanak i s vodstvom FARE-a?

U Hrvatsku je došao izvršni direktor FARE-a, PIARA POWAR, razgovarao je s vodstvom HNS-a od kojih je čuo dobre argumente upućene i UEFA-i i FARE-u. Iz HNS-a su ga upoznali sa svim procedurama koje provode, s čim je Powar bio zadovoljan. Hrvatska se vodi kao recidivist što se tiče ovakvih prekršaja. U Rijeci je došlo do sporadičnog pokazivanja ustaške zastave. Redari su promptno reagirali, baš kao i policija, tako da osobno ne vidim prostor za kažnjavanje. U ovom trenutku tako nešto bi bilo pretjerano.

Događanje Šimunića

Koliko je FARE utjecajan?

Postoje tijela koja nadgledaju i odlučuju. Ovo je samo moje mišljenje kao čovjeka koji se godinama i kao pedagog i kao učitelj, a na kraju krajeva i kao otac, bavi tom temom. Kao što sam godinama bio prokazivan s one strane, sad mi se može dogoditi da zbog tog stava budem i s ove. Smatram da se ne trebamo uvijek slijepo držati protokola. Jedna stvar je protokol, a druga moral i napredak cijele zajednice. Ako će kazna izazvati još negativnije reakcije nego što su dosad bile, onda ona nema smisla. Moramo težiti suživotu među različitostima. Oni koji propagiraju transparentnost i demokraciju ponekad iz svojih kula tek štite sebe i vlastite interese.

FARE je u Hrvatskoj na prilično lošem glasu i doživljava se kao lokalni druker, netko tko UEFA-i izdaje što se ovdje radi. Nikad nije bilo popularno vikati da je car gol... FARE je predivna priča borbe protiv svake vrste diskriminacije. Taj program provode različiti ljudi s različitim osobnostima. Kad smo u Rijeci krenuli kao članovi FARE mreže 2008. godine počeli smo s ciljem da osvješćemo javnost i širimo toleranciju. Vodili smo volontere i navijače na različita prvenstva i sve je išlo kako treba do izbora 2014. kad su se politička kopila lomila i preko nas, s obzirom

na to da je klatno otišlo prema nacionalnoj osvještenosti pa se dogodio JOE ŠIMUNIĆ koji je predvodio skandiranje 'za dom' na maksimirskom stadionu. Neki su to iskoristili i uzeli moje prezime, kao i prezime tadašnjeg ministra ŽELJKA JOVANOVIĆA, da preko nas, kao, dokažu da Srbi opet okupiraju Hrvatsku, a ni jedan ni drugi nemamo nikakve veze s tom ideologijom niti imamo drugu zemlju osim Hrvatske. Nije trebalo dugo čekati da se pokaže tko su ti ljudi bili zapravo. Takvom odnosu kumovale su i navijačke skupine, koje su od toga radile svoj biznis primajući ogromne svote novca od HNS-a. I one su se raspile. Svakakve izjave smo slušali o sebi.

Što se točno dogodilo na riječkom stadionu? Opet ste vi ispalili prokazivač.

Igram slučaju tih dana sam poslom bio u Španjolskoj pa nisam bio na utakmici. Procedura je takva da FARE pošalje osobu koja nadgleda utakmicu. Nadzor je pritom uočio ustašku zastavu koja se sporadično dizala na tribini nakon čega su odmah reagirali zaštitari i policija. Bojim se da bi u ovom slučaju sankcije prema Hrvatskoj samo mogle dodatno probuditi nacionalizam. Možemo razgovarati zašto se tokom prošlih desetljeća nije više radilo u smislu osvješćivanja mlađih, ali ne možemo stalno lijepiti etikete, poput one vezane uz moje prezime. Ne treba nam to. Na Balkanu i inače visoka politika zna napraviti veći problem nego što je on među običnim ljudima.

Izjave koje smo slušali zadnjih dana iz HNS-a išle su u smjeru da je ustaška zastava bila svjesna provokacija postavljena s ciljem da se našteti Hrvatskoj?

Kad znaš da si u pripremi, provedbi i sankcioniranju odradio sve kako treba pa ti se dogodi ovako nešto, logično je da pomisliš da te netko opstruira i da se u tebi stvori revolt. Trebamo razgovarati kao partneri hladne glave. Nažalost, došlo je do toga da umjesto da govorimo o prekršaju, moramo govoriti o kaznama, gubitku puno novca i dodatnom padu ionako narušene reputacije u svijetu.

Nošenje ustaške zastave i treba biti kazneno djelo.

Trojica počinitelja su uhvaćeni i procesuirani. Nisu tu zastavu držali 90 minuta niti je HNS ignorirao, kao što je znao biti slučaj prije. Čim su vidjeli što su ovi napravili, odmah su zvali redare i policiju. Tu zastavu nisu vidjeli ni kamera, ni delegat, ni novinari, nego samo nadgledatelj. Treba reći i da su redari odradili svoj posao prije nego što je uopće došao opservator.

Umjesto da lovimo vještice, puno je bolje da se kazni odgovorne, kao što se i napravilo. To je veliki iskorak koji bi i FARE i UEFA trebali pozdraviti, jer je ovo prvi put da se odmah reagiralo i da su krivci uhvaćeni

Kad smo u Rijeci krenuli kao članovi FARE mreže 2008. godine, počeli smo s ciljem da osvješćujemo javnost i širim toleranciju

Kako je onda snimio?

Govoreći iz vlastitog iskustva, zaista je teško povjerovati da je sa svog mesta s udaljenosti od 70 metara mogao uočiti o kakvoj zastavi se radi. Prije će biti da je bio negdje u blizini. Ne želim razmišljati o tome da je netko namjerno to učinio.

To ne bi imalo nikakvog smisla.

Slažem se, ako je zaista postojala namjera, onda se radi o devijaciji. Umjesto da lovimo vještice, puno je bolje da se kazni odgovorne, kao što se i napravilo. To je veliki iskorak koji bi i FARE i UEFA trebali pozdraviti, jer je ovo prvi put da se odmah reagiralo i da su krivci uhvaćeni.

Tko šalje promatrače?

Izravno ih šalje direkcija FARE-a. Ne moraju nužno biti iz Hrvatske, ali moraju znati širi sliku i navijačku supkulturu države u koju dolaze.

Kako ide procedura?

Ako promatrač utvrdi da se nešto dogodilo, snimi mobitelom/digitalnim aparatom i pošalje delegatu i nadležnom tijelu FARE-a koji to uvrsti ili ne uvrsti u izvještaj. Zna se dogoditi da nitko ništa ne vidi, nego se dozna od novinara.

U Hrvatskoj je isticanje nacističkih, a pogotovo ustaških simbola uobičajeno, posebno u nogometu.

Zato u Hrvatskoj i ne možemo govoriti o rasizmu, nego o nacionalizmu koji je vezan uz regiju. Moramo svi zajedno puno više raditi, prije svega s mlađima i dati im nadu, bez obzira na to kakve su boje kože i kako se prezivaju. Sami kvarimo vlastitu djecu pa se čudimo zašto odlaze u inozemstvo da se više ne vrate. Dosta im je slušati uviјek iste gluposti.

Neka treniraju boks

U kakvom su odnosu FARE Hrvatska i središnja organizacija u Londonu?

Njima je naša situacija od prije deset godina bila zastrašujuća. Nisu mogli shvatiti da se vade pištolji, postavljaju lažne bombe ispod auta i sve to uz medijski linč. Osobno znam koji je to teret. Nismo imali velike pomoći ni od državnih tijela, ni od HNS-a ni od centralnog FARE-a. Oslonili smo se sami na sebe. Nažalost, neki nisu mogli izdržati takav pritisak pa su otišli što je veliki gubitak – ne samo kadrovske, nego i prijateljske. Međutim, normalno je da se ljudi boje. Kolegica koja je vodila FARE prije mene je dijelom sirijskog porijekla pa sam ja preuzeo ulogu isturenog. Znali smo što će se dogoditi zbog mog prezimena, ali smo željeli zaštititi mlađe. Vje-

rujem da bi bila slična situacija i da je netko drugi bio umjesto mene. Krivca se uvijek lako nađe. Neke druge organizacije FARE-a u Europi nisu izdržale, nego su se povukle iz članstva. Mi smo u Rijeci puno toga napravili i nismo tražili ordenje za to. Na primjer, ženski nogometni klub Rijeka ex Jack Pot nastao je razvijajući se i potporom iz naše uniseks malonogometne lige. Danas više u tom gradu nećete čuti kad vide nogometušicu: 'Idi doma, prati suđel!' Već je to veliki posao na koji smo ponosni. Želimo svijet bez etiketa i predrasuda. Treba nam kontinuiran pristup s pozitivnim praksama i argumentiranim dijalogom. Ako me pitate da li bih opet ponovio isto, naravno da bih, bez obzira na pritiske. Je li pravedno da se srpska manjina etiketira preko mene kao izdajnička, naravno da nije. Uostalom, ja nemam veze sa Srbijom. Dijete sam iz mješovitog braka oca Slavonca pravoslavca i majke Dalmatinke katolkinje, što je predivna priča o multikulturalnosti.

FARE je reagirao oko Šimunića?

Osudili smo njegov potez, ali i predložili da on osobno ide po gradovima u Hrvatskoj i objašnjava mlađima gdje je pogriješio. Umjesto toga, HNS ga je nagradio pozicijom selektora za mladu reprezentaciju. Međutim, nije Šimunić kriv. Kriv je sustav čiji je on produkt. Sve je to izokrenuto.

Optužili su vas da ste tražili skidanje transparenta s imenom Vukovara?

Nisam to ja tražio, niti je itko od nas zatražio skidanje transparenta 'Vukovar'. To je bio zahtjev delegata zbog negativne konotacije uz natpis 'Zapamtite Vukovar', a sam naziv 'Vukovar' je mogao ostati. Nažalost, ne znam koji je bio povod i cilj visokorangiranog djelatnika HNS-a da to učini i lažno nas optuži.

Kako se FARE financira? Navodilo se da i ste strani plaćenici pa da to radite za novac?

FARE dobiva novac od europskih tijela, UEFA-e i FIFA-e. Lokalne europske članice ne primaju novac. Nemamo zaposlenih niti primamo honorare. Radi se o stilu života i zagovaranju određenih ideoleskih vrijednosti. Vjerujemo u bolji svijet i otvoreno društvo pluralizma i empatije. Lako je reći da su navijači huligani, ali to su djeca od 18 godina koje stariji često iskoriste i izmanipuliraju jer država nema dovoljno dobru socijalnu politiku. Dijete mora negdje naći osjećaj pripadnosti. Često je to među navijačima.

Imamo zadnji primjer Bad Blue Boysa koji su išli na tučnjavu s navijačima AEK-a u Atenu i sad ih je, upravo u tim godinama, preko stotinu u grčkim zatvorima?

Neprihvatljivo je to što su napravili. Ako im je već želja da se tuku, neka treniraju boks, a ne da masovnim tučama ugrožavaju i tuže živote. Sada se svi čude kako su završili u zatvoru, baš kao što su kažnjena ova trojica zbog ustaške zastave. O tome se mora ranije razmišljati, a ne da okrećemo glavu.

Jeste li u dobrom odnosima s riječkim navijačima iz Armade?

Sa starijom gardom sam svugdje dobar. Odraštao sam kao nogometuš, volim navijače i njihovu kulturu, ali ne volim licemjerje koje je sve češće u sportu gdje se nogometuši tretiraju kao potrošna roba. Navijači su dobri kad trebaju klupskom vodstvu. Onda su dvanaest igrač. Ako krene po zlu, onda peru ruke od njih. ■

INTERNACIONALA

Autom na bici-klistu po zakonu

Čelnik kraljevskog Lokalnog fronta
Predrag Voštinić srušen je autom s bicikla.
Srušio ga je pitomac Policijske akademije.
Za mnoge je reč o napadu, čak atentatu, za
vlast o slučajnoj nesreći. Voštinić na svom
primeru pokazuje principe zakonitosti za
koje se bori

PREDRAG VOŠTINIĆ, aktivista Lokalnog fronta iz Kraljeva, obojen je noću 10. septembra, dok je vozio biciklu, automobilom marke škoda. Jedan od prisutnih u dva automobila prišao je Voštiniću i rekao mu 'samo moli boga da preživiš, samo da ti bude dobro, kući nećeš doći, ja će da ti presudim'. Tako je to Voštinić zapamtio i preneo javnosti. Pre toga, Voštinića je, kako su to u Lokalnom frontu opisali, 'presreć' jedan automobil, koji je izbegao, da bi ga drugi na kružnom toku udario bočno i oborio. Voštinić je doživeo prelom desnog ručnog zgloba, ima podlive na glavi, ali i šok koji je pojačan nakon nezvaničnih saznanja da su u dva vozila bili pitomci Policijske akademije.

'Policija je alkotestiranjem utvrdila da je dvadesetčetvorogodišnji muškarac iz Novog Sada, koji je u trenutku nezgode upravljao škodom, bio pod dejstvom alkohola, a po nalogu tužioca naložena je dodatna analiza', saopštiti su iz MUP-a. Onda je alkotestirani dobio prostora u medijima da ispriča svoju verziju priče, koja optužuje Voštinića da je on kriv što je vozilom naleteo na njega. Da je neko drugi bio u pitanju verovatno bi već uveliko optuživao vlast za pokušaj atentata, ali ne i Predrag Voštinić koji ističe da nema nikakvih novih podataka ni dve nedelje nakon dogadaja. Ne zna se ni kako će tužilac kvalifikovati to delo, ne zna se još za što su osumnjičeni, kao ni motivi. Lokalni front opoziciona je grupa građana iz Kraljeva, a Voštinić je njegov ključni čovek. Deluje na gradskoj razini, zalaže se za borbu protiv korupcije, strogo poštovanje zakona i transparentnost. Njegovi pristaše

su aktivni, agilni i organizovani, vlasti su antipatični. Imena sudionika u incidentu se nezvanično znaju, ali Voštinić ne želi da ih iznosi jer kaže da ona moraju biti zvanično obavljena u istražnim dokumentima da bi on to učinio, a kako to nije slučaj ne želi da učestvuje u pravilima igre koje nameće vlast.

— Morao bih da se poslužim izvorima sa različitih kanala, društvenih mreža ili od očeviđaca. Kad bih to uradio izjednačio bih sebe sa zloupotrebljivačima istrage, odnosno sa vlašću. I ja onda neću da dozvolim ni sebi ni drugima da upotrebe podatke dok ne budu zvanično dostupni – objašnjava nam Voštinić dodajući da bi time legitimisao takav vid ponašanja, što je, kako kaže, nezakonito i otvara mogućnost preuzimanja pravde u svoje ruke, osvetoljubivost i agresiju.

— Da bih to sprečio, neću to raditi, a ovima koji to rade jedina je sreća što su na vlasti pa ne odgovaraju, a sigurno će im se suditi jer to su sve krivična dela – napominje naš sagovornik.

Za razliku od mnogih koji su već doneli svoj sud da je reč o pokušaju atentata sa političkom pozadinom, Voštinić to nije činio. Odgovornost prema javno izrečenom je nešto što se ne viđa i ne čuje često, što zaključuje i sam.

— Neki ljudi su me pitali zašto ne koristim ovaku situaciju, zašto u svrhu postizanja nečega ne koristim okolnosti koje su više nego očigledne. Meni je najčudnije to zašto su ljudi iznenadeni jer ako se za ovo o čemu govorim borite ceo svoj život ne vidim zašto bih u određenom trenutku, kad meni to može biti u interesu, bio protiv sopstvenih načela – pita se Voštinić.

Ističe da je to jedini odnos prema pravednosti za koju se zalažu u Lokalnom frontu, kao i da to kako ljudi reaguju govori o tome 'koliko je to društvo destabilizovano i koliko je labavo postavljen na moralnim vrednostima kad ne iskoristite svaku šansu da za sebe nešto izvučete'.

— To je toliko ogrezlo kroz najsitnije pore društva da ljudi to i ne vide kao nešto loše. Čovek ispada glup i lud, a ovi koji su to uradili su snalažljivi – zaključuje naš sagovornik.

Potrebu da prokomentariše slučaj imao je i sam predsednik VUČIĆ koji je već dao ocenu da nije bio pokušaj ubistva, iako istraga još traje. Voštinić naglašava da je on time usmerio istragu, pa i konačni zaključak jer, napominje, tako se ljudima koji učestvuju u istrazi sugerise kako ona treba da se okonča.

— To je jedan vid pritiska na one koji vrše istragu, ali i poruka za sve nas koji zavisimo od pravnog sistema države da on ne postoji i da može biti usmeravan u skladu sa potrebama vladajuće političke stranke ili nazovimo to interesnim grupama i pojedincima u ovoj zemlji – ističe Voštinić. Napominje i da mu je stalo da sve izgura do kraja, 'da ništa ne ostane nekazano', i kako bi i sprečio da princip osvetoljubivosti postane kaznena mera.

■ Dejan Kožul

a dodatno je pogoršan za vrijeme vladavine Narendre Modija, koji provodi politiku hinduističke supremacije. Sikhi danas čine svega dva posto stanovništva Indije, ali imaju znatno veći udio među Indijcima u Kanadi. U to zemlji danas živi oko 800 tisuća Sikha i brojniji su i od indijskih hinduista i od indijskih muslimana.

Kao zajednica su u Kanadi vrlo vidljivi i aktivni. Desetak članova kanadskog saveznog parlamenta su Sikhi, kao i jedan savezni ministar, zatim gradonačelnik Edmontona, petog najvećeg kanadskog grada te lider najveće kanadske ljevičarske stranke. Ubijeni Hardeep Singh Nijjar nije pripadao kanadskom establišmentu, ali je bio važna ličnost sikhskog zajednice. U Kanadu je emigrirao sredinom devedesetih, nakon gušenja neuspješne pobune u Pandžabu, u dobi od svega dvadesetak godina.

U međuvremenu je postao ključna osoba glavnog sikhskog hrama u predgrađu Vancouvera Surreyju, mjestu s najvećim udjelom sikhskog stanovništva u Kanadi te šef kanadskog ogranka globalne organizacije Sikhi za pravdu. No prema tvrdnjama indijskih vlasti, on je ujedno bio i glavni organizator oružanih grupa koje se bore za uspostavu nezavisnog Khalistana, zamišljene buduće domovine Sikha na području indijskog Pandžaba.

Kanadskim vlastima su indijske optužbe protiv Hardeepa Singha Nijjara bile poznate. Indija je u posljednjih desetak godina nekoliko puta putem mehanizama međunarodne suradnje tražila njegovo hapšenje i izručenje. Iako ga je nekoliko puta ispitivala, kanadska je strana ustvrdila da ne postoji nikakvi dokazi o njegovom ilegalnom ili nasilnom djelovanju. Indija je također tražila i zabranu brojnih sikhskih organizacija u Kanadi koje smatra terorističkim, a to je Kanada odbijala obrazloživši to argumentom prava na slobodu govora i udruživanja.

Prema informacijama objavljenim u medijima, kanadske su tajne službe upozoravale Hardeepa Singha Nijjara na opasnost koja mu prijeti. Unatoč tome, ubijen je ovog ljeta ispred svog hrama hicima iz vatrenog oružja. U njega je ispaljeno više desetaka metaka, a uključeno je bilo barem troje izravnih počinitelja. Trudeauovo eksplicitno optuživanje Indije za ubojstvo, javno pred kanadskim parlamentom, izazvalo je burne reakcije službenice Indije. No dosad nije dovelo ni do kakvih hapšenja niti do javnog prezentiranja dokaza.

Ipak, priznanje američkog ambasadora kako je Kanada dokaze o umiješanosti Indije dobila od saveznika koji su presreli komunikaciju između indijskih službi potvrdilo je da Trudeauove optužbe nisu izgovorene ishitreno. Nešto kasnije američki ministar vanjskih poslova ANTHONY BLINKEN dodatno ih je osnažio pozivajući Indiju na suradnju u istrazi ubojstva. No reakcija saveznika sugerirala je još nešto: da zemlje s kojima Kanada dijeli obavještajne podatke – SAD, Velika Britanija, Australija i Novi Zeland – i same znaju razinu umiješanosti Indije. Njihove reakcije su, međutim, bile vrlo suzdržane. Unatoč tome što imaju velike sikhске zajednice unutar svojih granica.

Situacija stoga donekle podsjeća na ubojstvo saudijskog disidenta JAMALA KHASHOGGIJA 2018. Iako je poznato i javno objavljeno kako je vlast isplanirala i provela njegovu likvidaciju, procijenjeno je kako ne treba zbog toga ugroziti savezničke odnose.

■ N. Vukobratović

Ubojstvo bez ugroze

KADA je 9. i 10. septembra Indija u svom glavnom gradu ugostila šefove država i vlasti dvadeset najmoćnijih zemalja svijeta (G20), bila je to snažna potvrda rastućeg globalnog utjecaja te zemlje i prilika da se dodatno nametne kao ključni faktor u međunarodnim odnosima. Diplomatski trijumf sada i službeno najmnogoljudnije zemlje svijeta, koja uspijeva održavati snažne veze i sa Zapadom, i s Kinom i s Rusijom, pokvarila je tek neugodna svada s jednom 'malom' zemljom – Kanadom.

Indijski premijer NARENDRA MODI održao je ledeni i vrlo kratak sastanak na margini s kanadskim kolegom JUSTINOM TRUDEAUOM, koji se onda bez objašnjenja nije pojавio na svečanoj večeri za delegate samita. Praktički finalizirani pregovori o trgovinskom sporazu između dvije zemlje naprasno su prekinuti, a dvojica su se premijera pred medijima uzajamno optuživali za miješanje u unutrašnje poslove druge zemlje. Potpuni fijasko naposlijetku je potvrdio kvar na avionu koji je Trudeau prisilio da ostane dan dulje u Indiji, a indijski su desničarski tabloidi plasirali različite priče o njegovom ponašanju tom prilikom, uključujući i optužbu da je bio pod utjecajem narkotika koje je tobože švercao u Indiju. Tjedan dana nakon Trudeauovog povratka u Kanadu, odnosi su prešli iz loših u gore, kada je kanadski premijer 18. septembra i službeno objavio sumnju da je Indija odgovorna za ubojstvo kanadskog državljanina u predgrađu Vancouvera, još u junu ove godine. Ubijeni HARDEEP SINGH NIJJAR glavni je uzrok kontinuiranog pogoršanja indijsko-kanadskih odnosa posljednjih mjeseci. Radi se o bivšem indijskom državljaninu i političkom emigrantu za kojeg se pretpostavlja da je bio jedan od voda globalnog sikhskog političkog pokreta.

Sikhi, etnoreligijska grupa sa tridesetak miliona pripadnika diljem svijeta, danas čine većinsko stanovništvo u indijskom dijelu pokrajine Pandžab. Njihov odnos s vlastima u Delhiju već je desetljećima napet,

Borbeni i agilni Lokalni front i Voštinić na delu
(Foto: Facebook)

Azerski mat Armencima

Jednodnevna azerska ofenziva okončala je tri desetljeća dugu armensku separatističku pobunu. Armenci masovno napuštaju Azerbajdžan, a Rusija, navodni saveznik Armenije, nije prvi put sve mirno gledala sa strane, što je dio mozaika mnogo širih geopolitičkih odnosa

ARMENTSKE separatističke vlasti u Nagorno-Karabahu prošloga su utorka potpisale novo primirje kojim su, nakon jednodnevne azerske vojne ofenzive, pristale na potpuno razoružavanje i početak pregovora o reintegraciji u sastav Azerbajdžana. Po svemu sudeći, tim je činom nakon više od tri desetljeća sukoba i višemesečne opće ekonomске blokade konačno stavlje-

na točka na i na postojanje samoproglašene armenske Republike Artsah. I dok azerske vlasti slave još jedan trijumf, više od stotinu tisuća karabaških Armenaca čeka nesigurna budućnost.

Velike su mase armenских civila odmah po potpisivanju primirja pohrile na aerodrom u karabaškom glavnom gradu Stepanakertu, koji služi kao jedna od najvećih baza ruskih mirovnih snaga u zaraćenoj regiji. Lokalno armensko stanovništvo, čini se, u najvećem broju ne vjeruje porukama azerbajdžanskog predsjednika ILHAMA ALIJEVA, koji je prošloga tjedna u televizijskom obraćanju javnosti armenskim civilima obe-

Armenski civili u skloništu u Stepanakertu (Foto: Tass/SIPA USA/PIXSELL)

čao sigurnost i mirnu integraciju u azersko društvo. Umjesto toga, karabaški Armenci traže što bržu evakuaciju u Armeniju. Armenksi premijer, NIKOL PAŠINJAN, nedavno je naglasio spremnost te države za prihvatanje izbjeglica, ali i naglasio kako trenutačno ne vidi 'nikakvu direktnu prijetnju' po životu etničkih Armenaca na Karabahu.

Sama Armenija nije vojno reagirala na prošlostjednu azersku ofenzivu. Karabah je još od 2020. u potpunosti okružen teritorijem pod azerskom kontrolom, pa bi bilo kakva vojna intervencija značila direktni upad na suvereni teritorij Azerbajdžana i daljnju eskalaciju sukoba. U trenutačnoj konstelaciji snaga Armenija se ne bi mogla nadati pobjedi, a direktni sukob između nje i Azerbajdžana mogao bi rezultirati i širenjem azerske ofenzive na međunarodno priznati teritorij Armenije. Azerbajdžan bi takvom akcijom zasigurno pokušao postići otvaranje koridora prema nahičevanskoj eksklavi i Turskoj, čime bi se ispunio jedan od nedosanjanih snova suvremene azerbajdžanske geopolitike. Alijev je od 2021. u više navrata spominjao mogućnost otvaranja takvog koridora, 'svidalо se to Armeniji ili ne', a simptomatično je da se 25. rujna upravo u Nahičevanu sastao sa svojim velikim saveznikom, turskim predsjednikom ERDOGANOM.

Armenski premijer Pašinjan tako se ponovno našao u nezahvalnoj poziciji. Bespomoćan bez podrške velikih saveznika, sudbinu Karabaha je drugi put u tri godine morao prepustiti u ruke Rusije, koja se još od devedesetih predstavljala kao jedina zaštitnica armenских nacionalnih interesa. No Rusija je i ovoga puta, kao i tijekom rata 2020., odigrala puno pasivniju ulogu nego što je to većina Armenaca od nje vjerojatno očekivala. Usprkos tome što su ruske mirovine snage već tri godine prisutne u Karabahu, one nisu uspjele (ili uopće htjele) zaustaviti ni dugotrajnu ekonomsku blokadu ni nedavnu azersku vojnu ofenzivu. Primirje koje je Rusija isposlovala 20. rujna takođe je privilegiralo azerbajdžansku stranu i *de facto* predstavljalo kapitulaciju armenских snaga na Karabahu, koje su njime prihvatile obavezu razoružavanja i prekidanja svih vojnih kontakata s Armenijom te započele pregovore o integraciji u državni okvir Azerbajdžana.

Očito je da Rusija ili nije mogla ili nije htjela pomoći Armentima na Karabahu. S jedne strane, jasno je da je ruska vojska posljednjih godina u potpunosti fokusirana na krvavi osvajački rat u Ukrajini i da si ne može priuštiti novu avanturu na Kavkazu. S druge strane, sasvim je moguće da se radi o kalkuliranom potezu kojim se pokušava napraviti dodatni pritisak na armenске vlasti.

Administracija premijera Pašinjana u proteklih je godinu dana povukla nekoliko poteza koji nisu bili po volji ruskim vlastodršcima. Jedna od tih odluka svakako je iskazivanje želje za pristupanjem Međunarodnom krivičnom судu, koji je početkom godine izdao nalog za uhićenjem VLADIMIRA PUTINA. Pašinjan je početkom rujna u intervjuu talijanskoj La Repubblici izjavio da je armenka ovisnost o Rusiji predstavljala 'stratešku pogrešku', što je ponovio i nakon potpisivanja novog primirja. Ruska pasivnost proteklih tjedana stoga se može shvatiti i kao nastavak ucjenjivačke politi-

ke prema Armeniji, kojom se želi spriječiti njen prilaženje Zapadu. Koliko će ta politika biti uspješna pokazat će vrijeme. Pad Karabaha već je izazvao masovne prosvjede u armenском glavnom gradu Jerevanu, a očekivano doseljavanje desetaka tisuća izbjeglica može samo dodatno destabilizirati situaciju. U svakom slučaju, na Kavkazu možemo očekivati vruću – i žalosnu – jesen.

■ Marko Faber

Antiosovina Rim-Berlin

ITALIJA je ponovno u središtu useljnicke krize i to nakon što je 11 tisuća ljudi u tjedan dana stiglo na otok Lampedusa. Od početka ove godine na taj ih je otok pristiglo 133 tisuće, dvostruko više nego u istom razdoblju lani. Talijanska premijerka iz ekstremno desničarske stranke Braćo Italije, GIORGIA MELONI, inače ima veoma tvrd stav prema izbjeglicama, uporno govori da neće dopustiti da Italija postane 'europski izbjeglički kamp'.

Različit tretman izbjeglica narušava i talijanske vanjskopolitičke odnose. Premijerka Meloni pisala je njemačkom kancelaru OLAFU SCHOLZU nezadovoljna, pa i začudena njemačkom politikom koju smatra miješanjem u unutarnje talijanske stvari. Naime, njemačka država finansijski pomaže djelovanje dobrotvornih organizacija koje spašavaju izbjeglice na moru. Zapanjila ju je vijest da Njemačka namjerava pomoći organizacije koje rade na prihvatu ilegalnih migranata na talijanskom teritoriju i koje spašavaju iz Sredozemnog mora. Za Italiju je riječ o miješanju u unutarnja pitanja, za njemačko ministarstvo vanjskih poslova provedba odluke Bundestaga.

Prvi dio iznosa, do 800 tisuća eura, namijenjen je projektu operacija zbrinjavanja na kopnu i spašavanja na moru. Jedna od organizacija primateljica njemačke savezne pomoći je SOS Humanity koja upravlja čamcima za spašavanje na Sredozemlju. Meloni prigovara Scholzu nedostatak koordinacije akcije s talijanskim vladom, a smatra da svaka članica Europske unije koja namjerava konkretno pomoći Italiji mora osmislit strukturalna rješenja. Za nju je strukturalno rješenje rad na inicijativi Unije s tranzitnim zemljama na južnoj obali Sredozemlja koja bi, 'zahtijevala manje resursa od one koja već neko vrijeme postoji s Turskom'.

Rim je posljednjih tjedana, upravo zbog migranata, sve nestrljiviji i nervozniji prema Berlinu. Talijanski ministar obrane GUIDO CROSETTO spominjao je 'veoma ozbiljno' ponašanje Njemačke koja financiranjem humanitarnih organizacija šteti Italiji.

Talijanska vlada njavila je brzo protjerivanje onih izbjeglica kojima su zahtjevi za azil odbijeni. Nedavno je odlučila dati ovlast nadležnim da ljude u pritvorskim centrima prije deportacije drži čak 18 mjeseci. Pritvaranje je moguće izbjegći plaćanjem svojevrsnog reketa državi. Naime, može ga izbjegći svatko tko plati polog, a on navodno iznosi pet tisuća eura.

■ T. Ponoš

PERSONA NON CROATA

Foto:
Facebook

Poznata ujgarska znanstvenica RAHILE DAWUT žena je o kojoj se posljednjih godina malo zna. Nije videna od prosinca 2017. kada su je kineske vlasti uhapsile. Ta 57-godišnja znanstvenica više od 30 godina bila je članica KP Kine, a čini se da ju je slobode koštalo njen interes za Uigure, etničku i vjersku manjinu prema kojoj se Peking ne odnosi nimalo nježno i čiji identitet se nastoji izbrisati. Dawut je stručnjakinja za ujgarsku tradiciju i folklor, a na Sveučilištu Xinjiang osnovala je Centar za istraživanje folklora manjina. Agencije su prenijele da joj je nedavno žalbeni sud potvrdio kaznu doživotnog zatvora jer je 'ugrozila državnu sigurnost'.

■ T. P.

Краљ комедије

Камен заглавни Алексићеве каријере био је филм 'Танго Аргентино' који је мајстор снимио у својој 70. години. Прекаљени шармер није показао само како се богомдани артист понаша испред камере, већ и како се исти демиург понаша за микрофоном

Да се човјек уопће зачне потребно је чудо, а још да се и роди нужно је чудо над свим чудима. Кад се већ родило, чудо је да чедо остане живо као дијете, нарочито у околностима оскудице и сиромаштине, а још је већи миракул да се преко моста момаштва дјечак или дјевојчица, пребаци до у стасало одрасло чељаде... Читав један вијенац чуда био је нужан да се све козмичке и земаљске, сртне и спретне околности посложе у какав неподериви ред, па да ми данас баштинимо успомену на једнога од највећих комичара што су се икада родили у овом дијелу свијета. Бесједа је о Мији Алексићу, рођеном Милосаву, којему се таман навршава око руга вијек рођења, 100. објетница отка-

ко је први пут викнуо на родној постели урођеној постельци.

Догодило се то 26. рујна 1923. у селу Горња Црнућа недалеко од Горњег Милановца, у фамилији Синђе и Велимира Алексића, који је био сеоски писар и музичар. Мали је Мија имао десет година кад се с четворо браће и сестара тер оцем и мајком био преселио у Крагујевац. Ондје је био полазником славне Гимназије и, што је најгоре, био је дијелом оне генерације ђака кад су припадници солдатске Вермахта, а у нарави бешћутне хуље и зликовци, заједно с домаћим издајницима из Српске државне страже 20. и 21. листопада 1941. стријељали 2.778 особа међу којима и више десетака невине дјеце као одмазду за десет настрадалих и 26 рањених својих војника испод агресорског шињела

монструма Адолфа Хитлера. Дјечак Мија Алексић остао је жив након овога, једног од највећих масакра у Другом свјетском рату само захваљујући некој врсти животињског инстинкта преживљавања, јер се данима скривао по таванима без хране и у исто одјећи. Уместо пред стрељачким водом препаднут и скамењен од страха заједно са својим вршњацима и другарима, Мија је учинио чудо и остао жив и поред глади и болести, и поред нацистичких хијена и локалних српских квислинга који су пред цијеви пушака и митраљеза доводили и младо и старо, и мушки и женско...

Чудо преживљавања у немогућим уједињима, касније се прометнуло у чудо необичнога артизанског дometa Мије Алексића.

Двије године након тога, његовог својеврсног другог рођендана, Мија се почeo озбиљније бавити глумом, поставши чланом глумачке дружине Српскога народног позоришта из Крагујевца. На почетку своје каријере наступао је као епизодист у 'Покондиреној тикви' Јована Стерије Поповића и 'Обичном човеку' Бранислава Нушића, најавивши тиме своју специјалистичку комедиографску опредијељеност коју ће касније окрунити и наступима у трећега генијала српске комедиографије - Душана Ковачевића. Бит ће то фамозна улога Аксентија Топаловића у ненадмашном црнохуморном филму 'Маратонци трче почасни круг' (1982.).

Слабо је знан податак да је Мија Алексић, након што је 1944. године постао чланом скоја, био и чланом Збора дома Југословенске армије у којем је пјевao дионицу тенора. То нас и не треба чудити, с обзиром на то да нам је итекако у уху његов глас с телевизије или филмског платна, где се јасно чује звонкост његових гласовних аликвота, као компаративна предност и за његов глумачки, напосе казалишни рад. Недуго након Другога свјетског рата уписат ће Правни факултет, али ће врло брзо од фишкалске каријере одустати и вратит ће се у домицилно крагујевачко казалиште и мало-помало почет ће се у његовој колајни драмског умјетника низати све то сериозније и комплексније улоге.

Године 1949. одлази у Народно позориште у Београд, афирмираши се као одличан тумач комичних ликова. Коју годину касније пријећи ће у новоосновано Југословенско драмско позориште, где ће играти улоге у драмама Нушића, Стерије Поповића, Чехова, Гоголь... те ће посебице фрапантно креирати Помета из 'Дунда Мароја' Марина Држића, у режији мага Бојана Ступице. Као гост наступат ће и на позорници Атељеа 212.

Велику популарност дијелом цијеле бивше државе Алексић је остварио у телевизијским серијама 'Сервисна станица' и 'Огледало грађанина покорног', које је осмислио Радивоје Лола Ђукић, где му је партнер био незаборавни Миодраг Петровић Чкаља. Њихова способност импровизације и рафинирани осjeћај за хумор никада нису надмашени.

Паралелно с казалишном каријером, у којој је, кажу биографи, одиграо око 140 улога, Алексић је остварио и филмски опус с 50-ак наслова. Већ на самом почетку бит ће дијелом филма 'Једини излаз' (1958.) Вицка РАСПОРА, у нимало комичној рољи из ратног периода и заглављивања у шпилји, те ономе 'Човјек из храстове шуме' (1964.) Мите Поповића, такође озбиљној теми, кад је на филму дебитирао Данило Бата Стојковић, његов каснији партнер у низу култних остварења.

Фото: Филмски центар Србије

Зацијело је симпатичан куриозитет у југословенској филмистици како је Мија Алексић одбио улогу старога Алексе Симића у филму 'Ко то тамо пева' (1980.) Слободана Шијана, наводно због здравствених разлога, али су кулоари пренијели свједочанство како му је у то вријеме (од њега доста млађа) партнерица била забранила прихваћање улоге старца. Ту је улогу, ипак, феноменално одиграо Миливоје Мића Томић.

Ипак, дviјe године касније наступит ће у сличној роли, оној Аксентија Топаловића у ремек-дјелу 'Маратонци трче почасни круг', такође Шијана и опет према предлошку Душана Ковачевића. Ту је доиста бриљирао, као и сви уосталом, сјајно одигравши свој стратум колективне главне улоге заједно с именованима Томићем и Батом Стојковићем те Павлом Вуисићем и Богданом Диклићем. У паноптикуму антологијских реплика из филма, које су постале и дијелом културе на овим просторима, свакако се истиче и она његова: 'Кад се сад нисам шлагиро!' или: 'Остали само дугмићи', након што је Максимилијан Топаловић у крематоријуму - спалио Ђенку. Опет с Батом Стојковићем креират ће и сличан тип лика, овај пут бивајући му тата, а не деда, и опет дviјe године касније, у сјајној комедији 'Варљиво лето' (1984.) ГОРАНА ПАСКАЉЕВИЋА. Мија Алексић има доиста широку лепезу изражајних могућности и мимиком и гласом истрениране, наравно, у театру, па је стога и тако очита примјена те његове додане вриједности у свакој роли на филму. Цијело је вријеме у колицима, али га то није спријечило да одради маестралне кадрове пуне енергије и добре вибре.

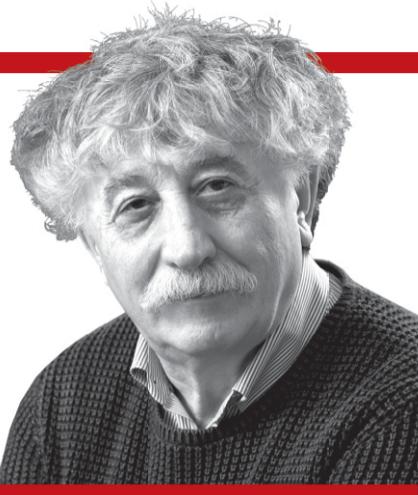
Камен заглавни његове каријере био је Паскаљевићев филм 'Танго Аргентино' (1992.), који је стари мајстор снимио у својој 70. години, недалеко од смрти што ће га задесити у Београду 12. окујка 1995. Пажљив редатељ, пун повјерења према временешном доајену заната, вјеројатно није двојио коме ће повјерити улогу што је допала Мији. (Уосталом, дружили су се и приватно.) Прекаљени шармер није показао само како се то богомдани артист понаша испред камере, већ је у исти мах подастро преда гледатеља и слушатеља као се по укључењу камере исти демиург понаша и за микрофоном. Да, у задњем снимљеном филму Мија Алексић вратио се једној од првих љубави - пјевању. Иако овдје више није био тенор, послушајте како стари мачак пјевуши канционе у манири староградског трубадура.

Многи су славни глумци, поред важних и популарних улогама које су остварили и по њима остали упамћени у народу и код публике, иза себе оставили и покоју књигу: било аутобиографску или мемоарску, романеску или поетску, или пак некакав приручник илити вадемекум о занату или умијећу глумства. Умјесто тога, Мија Алексић нараштајима колега тестаментарно је даровао својих 'десет глумачких заповједи', којима нека буде закуџан и запечаћен овај текст њему у част: 1. Увек почињи све испочетка, 2. Смешно је оно што је истинито, 3. Не форсирај улогу него је постепено освајај, али са страшћу, 4. Дај себи времена да одиграш суштину, 5. Играј естраду као највишу комедију, 6. Од смеха до суза један је корак, 7. Воли публику, али јој се не удварај, 8. Играј за партнера, јер он игра за тебе, 9. Цени реч, али и ћутање, 10. Стоту представу играј као и прву, али боље.

Сто пута сто представа одиграо је Мија Алексић и сто пута гледали оне најбоље његове. И сваки пут је био све бољи и бољи... ■

MAKSIMIR
I MIROGOJ

PIŠE Sinan Gudžević

U bokserskom almanahu novopazarskom stoji meč Koca

– Alberto o:2. I Koca mi kaže da je izgubio zato što je morao predati meč.

A morao ga je predati, jer mu je pukla arkada, pa je trener Kolašinac molio

Kocu da predra.

Tu sam arkadu bio zaboravio više nego onoga od čijeg je udarca puknula

Kuba u Pazaru

USUBOTU, 23. septembra ove godine, sišao sam na nekoliko sati u Pazar. U kafiću starog Hamama, za stolom gdje smo bili NIHAT BIŠEVAC, EKO HODŽIĆ i FAHRUDIN KLADNIČANIN, pridružio se i čuveni pazarški bokser ĆURO, imenom SULEJMAN DERVIŠNUROVIĆ. Ćuro je bio član bokserskog kluba Mladost u vrijeme kad je mečeve na gradskom stadionu pratilo i po deset hiljada gledalaca. Mladost je tada, a mislim i do sada, bio bokserski klub sa najvećim brojem gledalaca po meču. Tadašnji bokseri su bili narodna radost za Pazar, LJALJO, GOCE, Ćuro, HAJRO, SAFKO, VLAJO, JAŠAR, trener OMER KOLAŠINAC je prvi put uveo ekipu u Prvu boksersku ligu Jugoslavije. Nihat Biševac, ekonomista, aktualni gradonačelnik Novog Pazara, bio je kasnije i sam bokser Mladosti, te smo, riječ po riječ, zazvali nekoliko uspomena. Ovdje ću ispričati jednu svoju, čini se da je dovoljno dobra da bude objavljena. Iako još nije posve uobičena u uspomenu.

Augusta 1973. Bokserski savez Jugoslavije je, svakako iz priznanja pazarškom klubu za čudo u rezultatima i gledanosti, dodijelio domaćinstvo bokserskog meča mlađih reprezentacija Jugoslavije i Kube. Kubanci su tada bili najbolja amaterska reprezentacija na svijetu i malo je kome bilo do veselja kad se trebalo s njima tući. Koji dan ranije ta je reprezentacija pobijedila Jugoslaviju u Kumanovu visokim rezultatom, ne sjećam se više kojim. Pred meč u Pazaru neki jugoslavenski šampioni su nalazili razne izgovore da ne nastupe. Pazarci nisu tražili izgovora, jedva su čekali da boksuju za Jugoslaviju. Pa su nastupila trojica: SAFET KOCA, IBRAHIM FERIZOVIĆ i JUSUF DERVIŠNUROVIĆ, zvani GOCE, brat spomenutog Ćura.

Gradski stadion je bio pun kao bostan, mlado i staro je došlo da gleda mlađu Jugoslaviju kako se pesniči sa mlađom Kubom. Na tribinama je bilo i žena, i starijih i mlađih, nikad nisam vidio takvu svečanost na stadijonu, a da se na njemu ne igra fudbal.

Jugoslavija je izgubila 6:10, pet poraženih i tri pobjednika. Pobijedili su BRATISLAV RISTIĆ iz Prokuplja, Goce Dervišnurović iz Pazara i JOVAN NIKOLIĆ iz Kragujevca. Nije se boksovalo deset mečeva, bilo ih je osam, neki Kubanci nisu imali protivnika, no su se gledaoci po završetku razišli zadovoljni, nismo izgubili katastrofalno, a Pazarac Goce je nokautirao svoga protivnika koji se zvao CHAPMAN.

Na taj meč sam došao iz Beograda, i su-tradan ujutro krenuo natrag. Na autobuskoj stanici, pred autobusom Sandžaktransa na liniji za Beograd, zatekao sam dvadesetak tamnoputnih mladića i njihove pazarške domaćine. Trener Mladosti Omer Kolašinac je ispred autobusa iz velike korpe vadio lepije napunjene čevapima, a iz druge korpe vadio je plastične čaše s jogurtom i dijelio gostima. Nacionalna selekcija socijalističke Kube putovala je po socijalističkoj Jugoslaviji redovnim socijalističkim autobusima i hranila se čevapima.

Kraj mene je sjeo jedan od boksera, i krenuo da jede čevape i piće jogurt. Kad je završio s jelom, obrasio je papirom ustai i ruke, i pokazao prstom na sat na mojoj ruci. Nisam volio nositi sat, ali tada sam nosio jedan veliki, koji je moje društvo zvalo »vodomer«. Bio mi je poklon od brata HAZBA koji je tada radio u Njemačkoj. Sat je bio marke ZentRa.

Alberto Brea, u sredini, kao instruktur salvadorske bokserske federacije. Foto: Diario Co Latino/ Rolando Alvarenga

Kubanac je, dakle, pokazao na moj sat, a onda skupio četiri prsta, stavio ih na usne i dao mome satu ono što se danas rekne *cmok*. To je do Kraljeva učinio još koji put, pa je moje internacionalno biće već obuzela ideja da Kubancu sat poklonim. No me u nakani jako mučila muka što je sat poklon od moga brata. A pokloniti poklon, tako smo naučeni, nije baš nešto u šta se treba upuštati.

TADA sam jedva razumjevao koju riječ španjolskoga, znao sam dobro ruski, koji moj autobuski sused nije govorio. Ali sam s njime razgovarao manje ustima nego rukama, to je ispalo zgodno i dobro. Shvatio sam da je godinu dana ranije osvojio medalju na nekom centralnoameričkom prvenstvu u Kostariki, da mu je to bilo prvo putovanje izvan Kube. Kazao mi je da je bio i u Čileu, i tu je opet sastavio svoje bokserske prste u *cmok* za Čile i ALLENDEA. Tri sedmice kasnije svijet će ostati bez Allendea. Shvatio sam da poznaje i EMILIA CORREU i TEOFILA STEVENSONA, koji su bili već jako poznati nakon medalja koje su osvojili na olimpijadi u Münchenu. Potom je dva-tri puta pokazao prstom na moju arkadu i sklopio šake u onaj znak kojim se izražava žaljenje. Razumio sam to kao solidarnost za moj ožiljak od djetinjstva, a čudilo me da mu to upada u oči i da me još žali, kad nikome drugom to odavno ne pada u oči. Još je dva-tri puta sa svog sjedala poslao cmok mome satu, a kod Gornjeg Milanovca sam odlučio da mu neću pokloniti poklon moga brata meni. Možda on i nije želio da mu ga poklonim, možda sam ja običaj kakav imaju neki naši ljudi učitao u njega. Nisam znao ni da li je on juče imao protivnika u ringu, meni su tada svi tamnoputi bili više-manje isti. Pred samim ulaskom u Beograd, razmijenili smo adrese: on mi je napisao svoju u Havani, ja njemu svoju u studentskom domu Ivo Lola Ribar u Beogradu. Pozdravili smo se, i sve što sam o njemu saznao bila je ta adresa i njegovo ime: ALBERTO BREA.

On se poslje toga neumitno udaljavao iz moga sjećanja, sve dok na nekom svjetskom prvenstvu ili olimpijadi, možda u Montrealu na televiziji nije iskočilo njegovo ime pred borbu s nekim, više ne znam s kime. ■

Tad sam već bio na Zvezdari u domu Penziću. Kad sam video njegovo ime na ekranu, iz mene je utekla riječ: njega poznajem! Svi su se u TV klubu doma okrenuli i prasnili u smijeh, mislili su da je to neka moja 'provala'. Poslje sam svom sobnom drugu ŽIVKU DUBLJEVIĆU pokazao onu ceduljicu sa adresom.

Ne znam je li šta osvojio u Montrealu Brea, prije nije nego jeste, nisam istraživao, ali možda saznam. Jer do prije dva dana nisam znao ni da li je boksovao u Pazaru ili je bio rezerva, ili je pak bio među onima koji nisu imali protivnika. A prije dva dana sam saznao da jeste boksovao u Pazaru. Pobjedio je Safeta Kocu, koga smo mi, zbog njegova virtuoznog boksa, zvali *Garrincha*. Čuo sam se s Kocom, i Koca mi je kazao da je izgubio od Alberta. Ali mu se prezimena nije mogao sjetiti. A u bokserskom almanahu novopazarskom stoji meč Koca – Alberto o:2. I Koca mi kaže da je izgubio zato što je morao predati meč. A morao ga je predati, jer mu je pukla arkada, pa je trener Kolašinac molio Kocu da predra, jer je pazaršku Mladost čekao prvenstveni meč sa Partizanom u Beogradu. Tu sam arkadu bio zaboravio više nego onoga od čijeg je udarca puknula. A shvatio sam, tek pedeset godina kasnije, zašto je Alberto Brea u autobusu pokazivao na moju arkadu. On je meni, pravo zapravo, kazivao kako mu je žao što je Safetu Koci pukla arkada u borbi s njime, te je borbu dobio zapravo bez borbe. Tako sam oslobođio tereta svoj jedva vidljivi ožiljak koji mi je u djetinjstvu načinila jedna svojta zato što sam je opsovao.

Sve sam ovih dana učinio da nađem išta još o Albertu Brei. Nikakve biografije na internetu, ništa, *tabula rasa*. Išao sam i na kubanske web stranice, tanko. Našao sam podatak da je Alberto Brea bio instruktur salvadorske bokserske federacije. I to je stajalo uz vijest, od 1. decembra 2015, da je dao otkaz na to mjesto. Uz tu vijest je objavljena i ova slika. To je on, ovaj u adidas majici, stoposto je on, sjedio je šest sati kraj mene u Sandžaktransovu autobusu iz Pazara za Beograd. ■

Kultura na čekanju

Grad Osijek tek je krajem rujna objavio rezultate ovogodišnjeg Javnog poziva za predlaganje programa javnih potreba u kulturi, koji je raspisan prije godinu dana, probivši zakonom predviđen rok za više mjeseci

OSIEK je srednjoeuropski grad koji ima naglašenu europsku dimenziju, grad koji se intenzivno razvija u pravu slavonsku metropolu, grad koji ima najveću kulturnu manifestaciju istočne Hrvatske u vidu Osječkog ljeta kulture koja dokazuje kako kultura i umjetnost savršeno pristaju gradu na Dravi – ponosno je krajem veljače objavio IVAN RADIĆ, Zaštitnik Europejske Dimenzije na privremenom radu kao gradonačelnik Osijeka. Povod za njegove riječi je poznat: neki pjevači i pjevačice narodne muzike trebali su nastupiti u Puli krajem ožujka. Žurka je intervencijom tamošnjeg gradonačelnika FILIPA ZORIČIĆA spriječena, a s istim ishodom je završio i osječki pokušaj realizacije tog visokorizičnog programa.

Stavimo li po strani krajnje odboran ideo-loški podtekst, ako prethodno niste bili upoznati sa statusom kulture u Osijeku, čitajući Radićeve riječi mogli ste osjetiti stanoviti mir i olakšanje. Radi se, imali biste razloga pomisliti, o gradu koji o kulturi posebno skribi, koji je podupire, štiti i razvija – u pomalo šovinističkom ključu, bože moj, ali svakako s dobrodošlom sviješću o njenoj važnosti za život jedne slavonske metropole. Bili biste, dakako, u krivu, u najmanje jednom, prilično važnom aspektu. Naime, Grad Osijek otezao je sve do samog kraja rujna s objavom rezul-

tata ovogodišnjeg Javnog poziva za predlaganje programa javnih potreba u kulturi, koji je raspisan odlukom gradonačelnika Radića 30. rujna 2022. – dakle prije gotovo točno godinu dana! Riječ je o tako nevjerojatnom kašnjenju da u drugi plan baca i činjenicu da je ono prije svega – protuzakonito. Naime, prema Zakonu o kulturnim vijećima i financiranju javnih potreba u kulturi, izglasanim u srpnju prošle godine, dijelom upravo s namjerom da se takve situacije kvalitetnije reguliraju, ‘odлуka o dodjeli finansijskih sredstava donosi se u roku od 90 dana od dana donošenja državnog proračuna, odnosno proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave’. Proračun Grada Osijeka usvojen je onda kada je i trebao biti – na 12. sjednici Gradskog vijeća, koja je održana 30. studenog 2022. Navedeno znači da je zakonski propisan rok za objavu rezultata istekao krajem veljače, što je kašnjenje pred kojim se mogu posramiti i regionalni šampioni probijanja rokova, poput Ministarstva kulture Republike Srbije, koje se tamošnjim organizacijama smilovalo negdje sredinom godine.

Što takav nemar znači za lokalnu kulturu nije teško naslutiti. O gradskim javnim potrebama u kulturi ovisi lokalna nezavisna kulturna scena, koja je i bez ovakvog ‘asistiranja’ uprave prisiljena na ekstremno prekaran rad i egzistenciju unutar mršavog financijskog okvira

cama: na stavci ‘Djelatnost udruga i ostalih korisnika u kulturi’, iz koje se financira ovaj javni poziv, za ovu je godinu u gradskom proračunu predviđeno 79.632 eura – ni desetina budžeta Kulturnog centra Osijek. Unutar tog mršavog okvira ukupno se financira osjetno manje programa nego u pojedinim programskim područjima u Zagrebu, što u najmanju

*O gradskim
potporama ovisi
lokalna nezavisna
kulturna scena, koja
je i bez ovakvog
'asistiranja' vlasti
prisiljena na
ekstremno prekaran
rad i egzistenciju
unutar mršavog
financijskog okvira*

ruku govori da je operativno provedivo finalizirati evaluaciju u roku koji će osječkim organizacijama u kulturi omogućiti normalno funkcioniranje. Ovako su one mjesecima prisiljene iščekivati rezultate financiranja za programe koji bi trebali biti u provedbi od samog početka godine.

Navedeno nije jedini faktor koji osječke kulturne aktere drži u neizvjesnosti. Izostanak komunikacije i netransparentnost obavijaju i prošlogodišnje ukidanje gradskog Odsjeka za kulturu, koji je bio dio Upravnog odjela za društvene djelatnosti. Grad je time ostao bez izdvojene službe za kulturu, što ne djeluje ohrabrujuće u pogledu njenog položaja na popisu političkih prioriteta. Premda je riječ o više ili manje nedavnim problemima, oni su dio kontinuiranih disfunkcija u

gradskoj kulturnoj politici. O borbi osječkih organizacija da provode svoje programe u tako nesigurnom kulturnopolitičkom okviru razgovarali smo s ANOM-MARIJOM KOLJANIN i LUKOM KUVEDŽIĆEM iz udruge Analogni ured, koja provodi program ‘Serija koncerata novog hrvatskog jazza’.

— Grad Osijek je u području sufinanciranja projekata u kulturi unazad nekoliko godina razvio netransparentnu i problematičnu praksu provedbe javnih poziva. Programi javnih potreba u kulturi koji su putem javnih poziva Ministarstva kulture i medija prepoznati kao programi od interesa za Republiku Hrvatsku, na lokalnoj razini nisu podržani od strane gradske uprave, što se posebno negativno odražava na neinstitucionalne kulturne programe. Želimo raditi i razvijati se, ulažemo trud, vrijeme i entuzijazam u projekt koji smatramo vrijednim, za koji postoji interes lokalne zajednice, kao i velik interes glazbenika koji sudjeluju u programu, no unatoč podršci, ne samo Ministarstva kulture i medija, nego i Zaklade ‘Kultura nova’, Hrvatskog društva skladatelja i Osječko-baranjske županije, izuzetno nam je teško uspijevati bez podrške Grada Osijeka – govore nam Koljanin i Kuvedžić pojašnjavajući nekonzistentnosti sustava financiranja kulture kada dođemo do lokalne razine.

— Višemjesečna kašnjenja rezultata javnih poziva u kulturi Grada Osijeka postala su kontinuirana destabilizirajuća i ugrožavajuća praksa, no time što je Odluka o raspodjeli finansijskih sredstava prema usvojenom Programu javnih potreba u kulturi Grada Osijeka za 2023. donesena tek sada, na samom isteku rujna, dosegnuto je još dublje, novo dno odnosa aktualne vlasti prema kulturi, iz kojeg zjapi golema količina nerazumijevanja toga što javne potrebe u kulturi jesu, što obuhvaćaju i podrazumijevaju. Zabrinjavajući je izostanak odgovornosti Grada prema građanima, kojima se na taj način uskraćuje sudjelovanje u neinstitucionalnim kulturnim programima, zatim odgovornosti prema ostalim tijelima državne i lokalne uprave koja programe sufinanciraju u skladu s predviđenim rokovima, kao i prema samim radnicima u kulturi. Objaviti rezultate financiranja programa nakon devet mjeseci od početka godine ne predstavlja podršku, nego nemar i nesposobnost. Nedavno ukidanje gradskog Odsjeka za kulturu samo je još jedna poražavajuća odluka, koju je teško doživjeti ohrabrujućom i konstruktivnom. Ponovno se prijaviti na idući javni poziv za financiranje javnih potreba u kulturi Grada Osijeka postaje ponižavajuće jer Grad ne pokazuje minimum korektnosti koji bi bio potreban kako bi ga se moglo smatrati ravnopravnim partnerom u bilo kakvoj komunikaciji – ostri su Koljanin i Kuvedžić u svojoj ocjeni odnosa gradske vlasti prema nezavisnoj kulturi.

Kako bismo dobili službeno pojašnjenje takve iznimne situacije, pisanim smo se putem obratili gradskoj upravi dok još uviđek nije bilo poznato kada će rezultati biti objavljeni, no do trenutka dovršavanja ovog teksta nismo dobili odgovor. Konačna objava ne mijenja ništa na stvari – zakonski rok je odavno probijen, a kulturnom je sektoru već napravljena ozbiljna šteta, pogoršavajući njezinu ionako popriličnu nesigurnost.

Neki naznaci da će se stvari poboljšati, doduše, ima, bar kada govorimo o proračunu. Projekcije za 2024. i 2025. godinu na stvari djelatnosti udruga i ostalih korisnika u kulturi predviđaju uđvostručenje sredstava, što svakako treba pozdraviti. Međutim, za procjenu učinka tog povećanja treba pričekati konkretan uvid u način na koji će se ono preliti u sektor. U svemu tome će biti ključna bolja komunikacija gradske vlasti kada je riječ o dionicima u kulturi, osobito onima nezavisnim. Gore od ovoga teško da može.

Gradonačelnik Osijeka Ivan Radić (Foto: Borna Jakšić/
PIXSELL)

Chatbot čita Danila Kisa

Nakon što je Atlantic dokazao da se umjetna inteligencija hrani knjigama koje su zaštićene autorskim pravima, među njima su iskrasnule i one naših autorica i autora. No zašto bismo se digitalnom ofanzivom multimiliardera iz Silicijske doline zamrali ovdje, na dalekoj evropskoj periferiji?

IVO ANDRIC, DANILO KIS, DUBRAVKA UGRESIC, DAVID ALBAHARI, SLEVENKA DRAKULIC, MILJENKO JERGOVIC, OLJA SAVICEVIC, GORAN VOJNOVIC, SRECKO HORVAT. Upišite ta imena – plus još poneko, minus egzotična slavenska kvačica – u tražilicu novinara i programera ALEXA REISNERA na stranicama Atlantica: pronaći ćete njihove naslove, prevedene na engleski, unutar baze od 183 hiljade knjiga koje je progutala i probavila umjetna inteligencija, iako su zaštićene autorskim pravima. Reisner je tajnu bazu hakirao još sredinom augusta, ali sada se dodatno potudio pa je postala, evo, lako pretraživa. A svi koji se u njoj mogu pronaći, kao i nasljednici autorskih prava, imaju dovoljno razloga da tuže Metu, Bloomberg i druge korporacije uključene u razvoj umjetne inteligencije. Samo što većina to, naravno, neće učiniti. Ekipa iz Silicijske doline zna na što se kladi: pisci obično nemaju novca ni vremena za skupe sporove pred američkim sudovima. Pogotovo onda kada s druge strane stoje digitalni giganti opremljeni dobro utreniranim pravnim timovima, eskadronima lobista i zalihom od nekoliko miliarda dolara.

Tekstovi naših spisateljica i pisaca, jasno, samo su fragment Reisnerove baze podataka. Kompletan baza samo je fragment nepregledne internetske biblioteke tekstova koje su tzv. veliki jezični modeli odavno pročitali. Čitava internetska biblioteka tekstova samo je fragment onlajn informacija koje su usisali drugi programi: muzike, slika, programskih kodova. A djela zaštićena autorskim pravima, napokon, tek su dio onlajn znanja koje je netko prethodno stvorio kako bi ga sada slobodno brstila umjetna inteligencija, uzduž i popriječko bjelosvjetske mreže, sve do Kisa i Andrica. Što točno umjetna inteligencija uzima i što zatim s plijenom nije znana informacija: jer kapitalizam, jer poslovna tajna, jer konkurenčija. Ili, Reisnerovim riječima: ‘Ovi su autori proveli godine razmišljajući, istražujući, zamišljajući i pišući. I nisu znali ništa o tome da se na njihovim knjigama vježbaju strojevi koji bi ih jednog dana mogli zamijeniti. U međuvremenu, ljudi koji su te strojeve izgradili i trenirali enormno će profitirati.’

Ilustracija: Ivica
Družak/FINALIZACIJA

od Velike Britanije, koja dozvoljava računalno korištenje postojećih tekstova – ali ne i to da na korištenju tekstova bilo tko profitira – do Evropske unije, koja tek priprema svoj zakon o umjetnoj inteligenciji, a njime će, prema najavama, ići na ruku korporacijama.

Ako zavrzlama još uvijek nije dovoljno zapetljana, možemo se sjetiti da je digitalno parazitiranje na tudim tekstovima ustvari samo polovica problema autorskih prava u vremenu umjetne inteligencije. Tu je, nai-ime, riječ o materijalu na kojem se razigrani chatbotovi uvježbavaju pa on, iz njihove perspektive, predstavlja *input*. A što ćemo s *outputom*? Mogu li računalno generirani tekstovi također biti zaštićeni *copyrightom*? Ili je autorstvo – kako smatra većina zakonskih sustava, ali ne svi – ipak privilegija nas, sve zbunjenijih *homo sapiensa*? Samo, ako već autorsko pravo pripada ljudima, zašto ne bi pripalo programeru koji je stvorio stroj koji sada stvara tekstove? Doduše, ako pripada programeru, zašto ne bi pripalo i korisniku koji je do generiranog teksta došao postavljajući programu pitanja i dajući mu instrukcije? Što, napokon, s lepezom rastezljivih mogućnosti pisanja u eri nove tehnologije:

napisali ste jako lijepu priču, a program je pomogao tek toliko da kraj bude efektniji? Dalje ste mu da analizira vaš tekst pa ga, polazeći od *chatbotovih* prijedloga i primjedbi, samostalno poboljšali onako kako nikad ne biste mogli da ste tekst pisali, hm, samostalno? Smislili ste zaplet, rasplet i likove, a zatim izabrali da *chatbot* napiše pripovijetku u stilu Danila Kisa?

Odgovore na ta i slična pitanja tražit ćemo dugo, kroz iscrpljujuće sindikalne borbe, mukotrpne pregovore, razvučena suđenja i preslagivanje pravnog okvira. Kapital je ionako već napravio ono što kapital inače radi: nahrupio u neistraženi teritorij, razbucao poznata pravila, zgradio sve što je na rubu zakona. Pa onda još i dosta više. Ako ćemo vjerovati upućenijima, priča bi se mogla okončati otprilike ondje gdje sada počiva muzička industrija: nakon što je Napster prije dvadeset i koju godinu pomoću nove tehnologije bezbrižno piratizirao svu dostupnu glazbu, ipak smo nekako dospjeli do *streaming-kompromisa* na platformama poput Spotifya, Deezer ili YouTube Musica. Ali ako je u digitalnom dobu još uvijek dozvoljeno slijediti analogije, onda ova ne obećava: u novom muzičkom aranžmanu između izvođača i moćne *streaming* industrije izvođači su – nimalo neočekivano – prošli dosta lošije.

Što dakle čeka današnje književne autore? ‘Hoće li se pokazati da je autor u modernom smislu te riječi bio samo kratka epizoda u povijesti pisanja?’ priupitala je još 1994. sjajna američka teoretičarka književnosti MARTHA WOODMANSEE, pa odmah pojasnila: ‘Pod ‘autorom’ mislim na pojedinca koji samostalno stvara jedinstvena djela, dok originalnost tih djela zahtijeva da ih se zaštiti ‘copyrightom’ ili ‘autorskim pravima’’. Tridesetak godina kasnije, njeni pitanje postaje mnogo ozbiljnije. Pojedinac? Taj više nije jedini koji piše uvjерljive tekstove. Samostalno stvaranje? Pitajte *chatbotu* o tome. Jedinstvena djela, originalnost, *copyright*: sve se savija i nestaje. Ironija je u tome – rekla bi vjerojatno Woodmansee – što je figura jedinstvenog autora koji iz dubina vlastite originalnosti crpi neusporedive tekstove i sama nešto skorijeg datuma: nastala prije dvjesto i kušur godina, u vrijeme rađanja književnog tržišta, kako bi ljudima koji se bave pisanjem omogućila da od pisanja mogu živjeti. A ako je književni autor kakvog znamo i volimo doista stvoren na terenu kapitalističkog tržišta, onda ironiju treba cijeniti: sada bi, po svemu sudeći, na tom istom kapitalističkom tržištu autori koje znamo i volimo mogli nastradati. Zabavan luping, pod uvjetom da imate želuca za povjesnu ironiju dok su na nišanu gospodara digitalnih podataka neki sasvim konkretni ljudi, čije smo knjige čitali i iz njih učili.

A možda je ovo ključno pitanje: zašto bismo se ustvari svim tim papazjanijama – kapitalističkim tržištem, zakonskim zavrzelama, povjesnim lupinzima modernog autora – zamarali ovdje, na dalekoj evropskoj periferiji? Ovdje pisci zaborave na to da bi od književnog tržišta mogli živjeti i prije nego što su počeli pisati. Ovdje književnost uglavnom drijema na skromnim proračunskim sredstvima. Ovdje strpljivo čekamo da nam dojave nova zakonska pravila iz Bruxellesa. Ovdje smo sitni, ovdje nismo bitni. Ili je tako barem izgledalo do maloprije. Samo što sada, evo, ukucavamo u tražilicu na Atlantiku: Kis, Andric, Ugresic. Do jučer svoji i naši, od jučer u vlasništvu *chatbota*. Valjda zato što tržište ne pita. I zato što kapitalizam uzima. Ne brinuti se ni na trenutak koga gazi ni što za sobom ostavlja. Pa makar ostala pustinja. Bit će da je kvaka ipak u tome. Eto, bar nešto, kad je već nešta kvačica. ■

Razbijanje tišine

Premda je srušen u veljači 1992., Bakićev 'Spomenik pobjedi revolucije naroda Slavonije' ostaje upamćen, bez premca i dileme, konsenzusom struke, domaće i strane, kao najznačajnije djelo spomeničke baštine na tlu Hrvatske

UTIH dvadeset i tri godine koliko je postojala posjetio sam je desetak puta, ne više. Mislio sam da je vječna – ZLATKO UZELAC o srušenoj skulpturi 'Spomenik pobjedi revolucije naroda Slavonije' kipara VOJINA BAKIĆA, na brijegu Blažju u Kamenskoj (Gordogan, 31/32, 2015). 'Spomenik pobjedi revolucije naroda Slavonije' Vojina Bakića (Bjelovar 1915. – Zagreb, 1992.) u Kamenskoj, naselju u današnjoj Požeško-slavonskoj županiji, postavljen

je 1968. na padinama Papuka u čast palim partizanskim borcima i žrtvama fašističkih zločina u Slavoniji. Teška 200 tona, visoka 30 metara i s gotovo 15-metarskim rasponom dvaju krila, Bakićeva 'Kamenska' je tada bila najveća apstraktna skulptura u Europi. Njezinu iznimnost nije, međutim, bila isključivo u grandioznoj pojavi ni u fascinantnoj tehnološkoj izvedbi, nego u ukupnosti svih bakićevskih, vješto promišljenih i oblikovanih ideja 'svjetlonosne forme', kako je JURE KAŠTELAN nazvao kiparev stvaralački

jezik u razdoblju od 1963. do 1968. godine. Zbog toga je 'Kamenska' bez premca i dileme, konsenzusom struke, domaće i strane, ostala upamćena kao najznačajnije djelo spomeničke baštine na tlu Hrvatske.

'Ta je golema skulptura bila tako različita od svega, tako nova i tako neobična da je izgledala kao da je stigla iz neke daleke i bolje budućnosti', piše u Gordogangu Uzelac, koji je 1968. prisustvovao otvorenju 'Kamenske'. 'Svaki put je bila posve drukčija. Ovisno o vremenu, o dobu dana, o godišnjem dobu. Bila je

živi rejelj krajobraza. Vremena i prostora. To nije bila jedna skulptura, nego bezbroj njih. Bilo je dovoljno učiniti korak desno ili lijevo da se njena čudesna forma potpuno preobradi, od zatvorene odmah postane otvorena, od krilolike postane jedrolika. Mogle su se tražiti osobite točke očišta. Bilo je uzbudljivo prilaziti joj postupno, a osobito prići joj najbliže i dotaknuti ovojnicu, ući u njen prostor u samom dnu. Na tome mjestu moćna se masa, koja se uzdižala trideset metara u vis, rastvarala na posebni način.'

Zlatko Uzelac bio je jedan od rijetkih ljudi svoje struke koji su otvoreno dizali glas protiv devastacije spomeničke baštine antifašizma na tlu Hrvatske. Bio je jasan i držak protivnik režima devedesetih, a zatim uporan u nastojanju da se njegova profesionalna jasnoća primjeni u kulturnoj politici dvijetisecih. Tko zna koliko je u tome uspio. Opće je poznata činjenica da je devedesetih srušeno oko tri tisuće antifašističkih spomenika u Hrvatskoj, kao što je poznato tko ih je i kada rušio. Ipak, niti jedna politička administracija Hrvatske nije se javno odredila prema tim činjenicama. Taj je kulturocid još uvijek slijepa, duboka brazda na obrazu domaće službene (kulturne) politike.

Usprkos šutnji institucija koja je zavladala devedesetih, povjesničar umjetnosti rodom iz Požege Zlatko Uzelac otišao je (u ožujku 1992., op. a.) na mjesto Bakićeva spomenika, u svoj rodni kraj i s tugom konstatirao rušenje skulpture. To je fotografski dokumentirao, što nam je danas važno. Tada je dao i javnu izjavu vezanu za rušenje spomenika, jer je došao na lokaciju, video, snimio i razgovarao s vojnicima koji su je 'čuvali'. Odnosno, čuvali su tu skupu krhotinu koja je kasnije postala građevinska sirovina. Ti su vojnici Uzelcu priznali da su tek iz devetog puta miniranjem uspjeli srušiti skulpturu i oboriti ju. I hvalili su se kako su to strateški osmisili – to rušenje kao projekt. Imamo i fotografiju Uzelca ispred krhotine spomenika uz fotografiju vojnika koji su bili ponosni na svoj rušilački čin, objasnila je DAVORKA PERIĆ, povjesničarka umjetnosti i voditeljica zagrebačke Galerije P21, jedna od autorica projekta 'Tišina koja je srušila spomenik' u produkciji Srpskog narodnog vijeća. Projektom se želi evocirati 'Kamenska', i kao Bakićev spomenik, i kao poanta njezine univerzalističke – humane, umjetničke i ideološke smjelosti.

Dana 21. veljače 1992., u jeku rata srušen je 'Spomenik pobjedi revolucije naroda Slavonije' Vojina Bakića, a na lokalnim vijestima je tih dana objavljeno da ju je srušio jak vjetar. To je, godinama kasnije, demantirao Državni hidrometeorološki zavod ovjerenim dokumentom što pokazuje da na taj dan uopće nije bilo vjetra. Snaga vjetra je tada iznosila od 0 do 1 bofora, što je mjera koja se po ljestvici Hidrometeorološkog zavoda

Vizualizacija u sklopu projekta 'Tišina koja je srušila spomenik'

naziva tišinom. Iz tog razloga se i projekt naziva 'Tišina koja je srušila spomenik' – za Novosti je objasnila Perić.

Ovako je to za svjetsku historiju svojim očima video Zlatko Uzelac: 'Dovezli su nas do parkirališta pred 'Spomenikom'. Stajao je prevaljen i slomljen poput kakvog razderanog čeličnog cepelina, svemirskog broda poslije Apokalipse'. I još: 'Dočekalo nas je nekoliko vojnika, njih pet-šest, koji su 'čuvali' to kao važno strateško mjesto dva mjeseca nakon primirja. Radosno su nas pozdravili i gotovo razdragano objasnili kako je najzad par dana prije jedan od njih, nakon više neuspješnih pokušaja ostalih, pronašao slabo mjesto konstrukcije, pa je u tom herojsku iz devetog pokušaja eksplozivom 'Spomenik' najzad bio raznijet. Prevaljen na crni mramor podnožja bio je tako izmrcvaren da se vidjelo da tu nikakve slabe točke konstrukcije nije bilo nego da je pomoglo samo slaganje sve veće i veće količine eksploziva. Na moj upit tko je taj, približio se mlađi tip gotovo stidljivo, smješkajući se kroz brk kao ponosno. Pitao sam zašto su ga srušili. Rekao je CRNJAC: 'Ma to treba srušiti.' I to je bilo dovoljno.'

Vjerojatno ne treba naglasiti da istraga o počiniteljima tog kulturocida što je od 21. veljače 1992. u devet pokušaja totalno uništio grandioznu figuru Bakićeve 'Kamenske' nikada nije provedena, niti je itko od pripadnika 123. brigade Hrvatske Miljenka Crnjca (koje su svjedoci rušenja tog spomenika mnogo puta javno prozvali) o tome javno govorio. Ostaje samo jeka očevida Uzelca, tih par turobnih slika.

'Obilazio sam smrtno ranjeno golemo djelo. S grčem u želucu divio sam se i tada vještini inženjera Brodarskog instituta, gledajući rešetke čeličnih kostura konstrukcije koji su ležali prelomljeni, stršeći na sve strane kroz rupe i prolome u eksplozijama razderanoj koži ovojnica, sastavljeni od spojenih trokuta sjajnog švedskog čelika, koja se još znatnim dijelom držala na slomljenim krilima. Na njima su se i u prigušenom svjetlu tmurnog, sivog zimskog dana i dalje, u tome sada kao britvom odrezanom i vrlo jasnom tragičnom povijesnom fokusu, zrcalile sjene cijelog smoždenog kraja. Spaljen je i opustošen, od Pavlovaca do Pakraca i od Kamenske do Zvečeva, s nevideno pedantnom temeljitošću, a u tom tužnom i tragičnom stanju uglavnom je ostao sve do danas. Uslijedila je ležerna i nesmetana pljačka u zaštiti vojne zone. Ostaci oplate, zatim čelične konstrukcije, kao i mramorne ploče podnožja polako su kidani i odvaljivani mjesecima, završivši redom u 'Spinotu' u Požegi, 'kod Blaška'. Tamo su još i u jesen na hrpi stajali nabacani za prepodaju. 'Po narudžbi Blaška Spomenik je i srušen', s tipičnom sarkazmom govorilo se u Požegi.'

Tako nam je sudbinu spomenika opisao Zlatko Uzelac u časopisu Gordogan. I shvaćamo, tek ovih dana, da je riječ o jednom od najpotresnijih svjedočanstava u političkoj povijesti hrvatske kulture, a ne samo o tužnoj sudbini njezine materijalne baštine iz doba visokog modernizma.

— Treba naglasiti da je rad na 'Kamenskoj' bio inženjerski vrlo zahtjevan posao. Obavljale su ga dvije važne institucije u Jugoslaviji: Brodarski institut iz Zagreba i Vazduhoplovni institut u Beogradu. Inženjeri su se bavili projektom izdrživosti na tlak zraka i u zračnim su tunelima ispitivali konstrukciju, kako bi ju osposobili da izdrži i najjače udare vjetra – objašnjava za Novosti o profilu Bakićeve 'Kamenske' Davorka Perić, koja kroz različite projekte i inicijative nastoji pridonijeti revitalizaciji antifašističkih spomenika u Hrvatskoj.

Cinizam i kratkovidnu glupost lokalnih medija što su dinamitno rušenje 'Kamenske' pripisali meteorologiji i 'jačem vjetru' s po-

Srušeni spomenik u Kamenskoj 1992. godine

sebnim zaprepaštenjem komentirao je 2014. za Novosti BORIS MEDJA, nekadašnji inženjer brodogradnje sa zagrebačkog Brodarskog instituta, kao Bakićev stalni suradnik od 1958. do 1968. godine. Iako je bio jedan od stručnjaka koji su konstruirali, statički proračunavali i podizali umjetnikova djela (spomenik STJEPANU FILIPOVIĆU u Valjevu, 'Spomenik naroda Hrvatske žrtvama u Kragujevcu i 'Spomenik pobjedi revolucije naroda Slavonije' u Kamenskoj), Medja je za rušenje spomenika u Kamenskoj doznao tek početkom dvijetisecihih.

'Možete zamisliti kako sam se tada osjećao – pa to je bio najveći posao na kojem sam radio u životu. I Bakić je zasigurno znao za rušenje, doznao sam da je TUĐMAN poslao DARKA BEKIĆA da mu se zbog toga ispriča.

Kad je spomenik uništen, na vijestima je objavljeno da ga je srušio jak vjetar. Međutim, snaga vjetra je tada iznosila od 0 do 1 bofora, što je mjera koja se naziva tišinom. Zato se projekt naziva 'Tišina koja je srušila spomenik' – objavljena Davorka Perić

Uopće mi nije jasno što ih je nagnalo da više od šest dana ruše spomenik', rekao je za Novosti Medja. Saznajemo i da je godinama nakon Bakićeve smrti on u garaži držao sve nacrte vezane uz spomenik u Kamenskoj, da bi nekom nezgodom čitav taj inventar propao. Za vrijeme devedesetih također su netragom nestale, negdje očito uništene, i sve fotografije nastale za vrijeme izgradnje spomenika.

ZA renoviranje spomenika najvažniji bi bio originalni model izrađen u bronci koji je Bakić, po mom sudu, najvjerojatnije poklonio STEVI KRAJAČIĆU, jer ga nisu pronašle ni kipareve unuke', navodi Medja. Originalni model Bakićeve 'Kamenske' izrađen u bronci nije dakle bio na raspolaganju autorima aktualnog projekta 'Tišina koja je srušila spomenik'. Nažalost, nisu imali ni detaljno fotografirani hodočlan gradnje te grandiozne skulpture koja je nastala desetogodišnjim (!) samodoprinosom lokalne zajednice naroda Slavonije.

No, unatoč manjkavosti startne arhivske građe, ideja projekta 'Tišine koja je srušila spomenik' je napraviti ambicioznu višedimenzionalnu rekreaciju 'Kamenske'. Najprije u virtualnom, a onda i u realnom svijetu ljudi kojima je bakićevski moment slobode danas itekako važan.

— Mnogi ratovi iza sebe ostave pustoš, destruktiju – i kod nas, i na drugim mjestima. Unište i ono što je djelo ljudskih genija: ne samo ono što je nesvakidašnje djelo, nego i ono što nije uobičajeno za epohu. Bakićev ukupno djelo jeste takvo, neuobičajeno za epohu – objasnilo je MILORAD PUPOVAC, autor koncepta projekta 'Tišina koja je srušila spomenik'.

'Bakićev spomenik bismo željeli ponovno učiniti dostupnim onima koji bi u njegovoj veličini mogli pronaći inspiraciju za naš život i naše vrijednosti. Smisao je da pota-

knemo ljude da počnu razmišljati o obnovi, podršci i osiguravanju sredstava za obnovu tog spomenika', rekao je Pupovac o projektu koji počinje 30. rujna umjetničkom instalacijom SANDRA ĐUKIĆA na mjestu srušenog Bakićevog spomenika. Potom se nastavlja 10. listopada izložbom EUGENA JAKOVČIĆA i Davorka Perić u SKD 'Prosvjeta' o društvenom kontekstu i reakcijama medija koji prate nastanak i nestanak te skulpture, da bi projekt 11. listopada (privremeno, u ovoj fazi) završio sesijom od pet predavanja i panel-diskusija o temi povijesnog revizionizma i aktualnom tretmanu spomenika NOB-u, koja će se održati u prostoru Galerije 21, prema konceptu LANE LOVRENČIĆ.

'Kad smo prvi put došli na mjesto Bakićevog spomenika pristupna regionalna cesta je bila zapuštena. Bilo je zapuštenog drveća. Na mjestu nekadašnje Bakićeve skulpture nije bilo ni telefonskog signala, tako da smo najprije morali napraviti jedinicu koja će satelitski skidati internetski signal i redistribuirati ga na lokaciju. Moj naročiti izazov je bio da pokušamo suvremenom tehnologijom odgovoriti na suvremenost originalnog spomenika. U tom smislu projekt ima dva dijela. Prvi je događaj na lokaciji gdje ćemo na dvadesetmetarskom ekranu napraviti njegovu rekreaciju, odnosno 'doživjeti' objekt u nekom videoprikazu, ali kao trodimenzionalni konstrukt. U drugom ćemo dijelu projekta, u formi stalnog postava, na mjestu nekadašnjeg spomenika ostaviti njegov digitalni avatar. Postavit ćemo QR-kodove. Napravili smo oblikovanje spomenika u 3D-softveru te će uz pomoć pametnih telefona svatko moći promatrati rekreaciju tog spomenika na lokaciji gdje je nekad bio, a sada ga fizički nema', pojašnjava autor 'hologramske Kamenske' Sandro Đukić. Usput dodaje da je trodimenzionalni objekt koji gledamo kao augmented reality istovremeno povezan s Googleovom platformom Engine koja pomaže da objekt vidimo i shvatimo u korelaciji sa stvarnim svjetлом, prostorom i vremenskim prilikama u kojemu stoji.

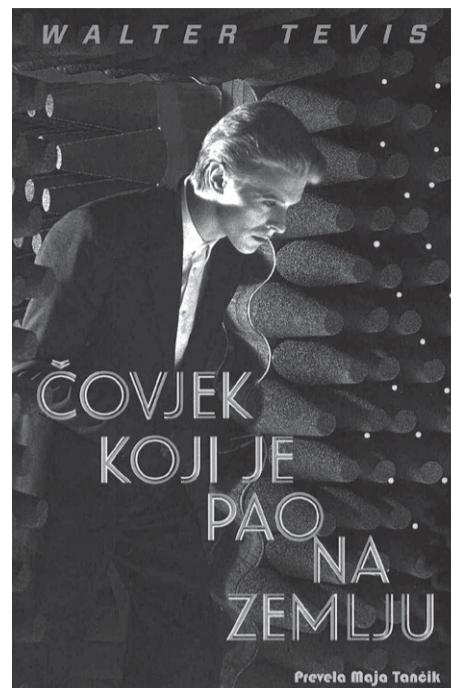
'Hoću reći, naš digitalni objekt nije fiksni nego je 'živ', u konstantnoj je promjeni ovisno o vremenskim prilikama trenutka u kojemu ga gledamo. Time dobivamo ono najbliže digitalnoj rekonstrukciji', objašnjava vizualni umjetnik kojega u profesionalnom i ljudskom smislu fascinira 'ideja otvorenosti i tolerancije s jedne, i ideja slobode koja je u Bakićevu vrijeme dopustila da se nešto tako radikalno napredno dogodi, s druge strane'. 'Djelo utopističkog i istovremeno ozbiljno modernističkog profila u pokušaju modernizacije društva i zajednice', kaže Sandro Đukić. Isto kaže i Zlatko Uzelac: 'Kamenska – vječni šum vjetra'.

Rad na arhivskoj građi
(Foto: Viktor Zahtila)

Walter Tevis: Čovjek koji je pao na zemlju

(s engleskog prevela Maja Tančik,
Vuković & Runjić, Zagreb, 2023.)

PIŠE Dragan Jurak

Spasitelj pod gasom

Roman o izvanzemaljcu koji nadilazi shematizam tipičan za žanrovsku književnost

KAD sklopimo knjigu, roman 'Čovjek koji je pao na zemlju' dolazi nam kroz niz slika, jedne unutar druge. Prva slika je DAVID BOWIE, iz profila, s kratkom plavom kosom, kakav je bio na žuto-narančasto-crnoj naslovniči albuma 'Low' iz 1977. godine. Druga je njegova astralna filmska uloga u znan-fan filmu NICOLASA ROEGA ('Čovjek koji je pao na zemlju') (1976.), iz kojeg je preuzeta fotografija za naslovnicu ploče. Treća je istoimeni američki roman iz 1963. (reprint 1999., s barem jednom uočljivom izmjenom) po kojem je film snimljen. A kao četvrta i posljednja slika pojavljuje se WALTER TEVIS, pisac romana i zasjenjeni lik sa siluetom lica. Ono najzanimljivije u romanu dogada se upravo između prve i posljednje slike, blještavog Bowieja i zasjenjenog Tevisa. To su dva odraza između kojih se proteže alegorijski luk romana o izvanzemaljcu, svemirskom putniku koji dolazi na Zemlju spasiti čovječanstvo od njega samog.

Walter Tevis (1928. – 1984.) najpoznatiji je po ekranizacijama svojih romana, filmova 'Hazarder', 'Čovjek koji je pao na zemlju' i 'Boja novca', kao i seriji 'Damin gambit'. Nije to za pisca uvijek najsretnije rješenje. Konkretno, nakon što je uzeo autorski honorar za produkciju 'Hazardera', Tevis se u Meksiku osam mjeseci nije trijeznio. Ali s 'Čovjekom koji je pao na zemlju' dobro se poklopilo. Alegorija o drugom dolasku Krista dobila je s Bowiejem svoju ikoničku dimenziju. Nitko drugi nije mogao tako utjeloviti lik blijedog posjetitelja prozirne kože i djeće težine kao hermafrodiska zvijezda glam rocka, tada već u svojoj električkoj

fazi. No ako je Bowie vidljivo lice romana, Tevis je njegovo nevidljivo lice. Iza alegorije o Kristu krije se alegorija o alkoholizmu. Iza Kristove paruzije krije se onaj koji je pao na zemlju, bukvano licem u blato.

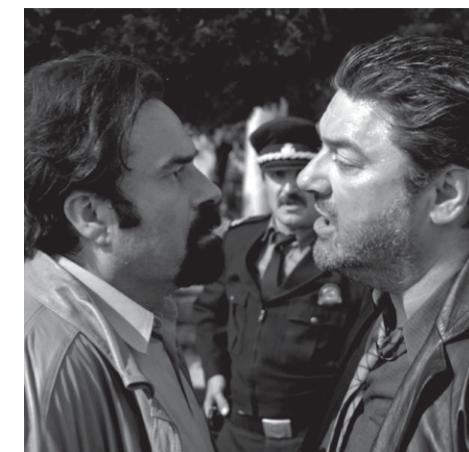
Tevis nije skrivač autobiografskog pozadina romana. Njegovo iskustvo alkoholizma bilo je iskustvo pijanog Marsovca, najusamljenijeg čovjeka na svijetu: 'Bio je bolestan... bolestan od brige, strepnje pred problemima, te nasmrt bolestan od neopisivog tereta vlastite težine... Ovaj svijet, koliko ga god on proučavao, koliko god uvježbavao svoju ulogu u njemu, bio mu je upravo nevjerojatno tuđ – taj osjećaj, sad kad je *imao* osjećaje – taj osjećaj bio je posvema neizdrživ. Legao je u travu i predao se strahovitoj slabosti.' Pijanica iz dalekog svemira pomisliti će da bi sve bilo jednostavnije da je porijeklom iz Massachusetts ili Litve (premda, eto 'i Krist je pio vino, a sišao je s nebesa'). No kad stane pred ogledalom i zapita se 'tko si ti?', 'gdje tje je dom?', postavlja si pitanje koje samom sebi može postaviti i alkoholičar iz Massachusetts ili Litve.

Bowiev Krist, 'onaj koji će ostati neprimijećen', bit će razapet u vladinim medicinskim istraživanjima i oslijepljen rendgenskom snimkom očiju. Tevisov izvanzemaljac (može i s navodnicima) bit će razapet na križu džina s tonikom. Bowie i Tevis, dva lica, jedan lik, izvanzemaljski Krist i izvanzemaljski alkos. Ima u 'Čovjeku koji je pao na zemlju' shematizma i brzopoteznosti tipične za žanrovsku literaturu. Ali ovo je velika literatura po nekoliko dimenzija: autobiografskoj, alegorijskoj, također i prostornoj, koja se kreće od samog ruba Sunčevog sustava pa sve do dna čaše. ■

Smrt djevojčice sa žigicama (r: Goran Kulenović)

(2023.)

PIŠE Damir Radić

Ozren Grabarić i Goran Navojec kao Fero i Mungos

Slatko i pitko

Tanka adaptacija u kojoj je redatelju bilo puno više stalo do gledateljskog feel-good stanja, nego do slijedenja duha predloška

KADA se izvorno pojavio 2002. godine, debitantski roman ZORANA FERIĆA 'Smrt djevojčice sa žigicama' primljen je mlako, kao korak unazad u odnosu na njegove velehrabljene zbirke priča 'Mišolovka Walta Disneya' i 'Andeo u ofsajdu'. Zapravo se radilo o dotad najboljoj Ferićevoj knjizi, prvoj u kojoj je sklonost groteski i bizarnostima preveo iz adolescentske u zrelu sferu, dodavši pritom još i žanrovski štih krimića kojim je prilično vješto baratao. Taj gusti tekst dobio je u aktualnoj filmskoj adaptaciji prozračan ton koji mu ne pristaje najbolje, barem ako je suditi po konkretnoj redateljskoj izvedbi GORANA KULENOVIĆA. Zapravo, od početka je taj spoj – Ferić kao autor prepoznatljiv po grotesknom, bizarnom, morbidnom, nagašeno tjelesnom, i Kulenović kao tvorac populističkih TV-serija poput 'Bitanga i princeza' i 'Crno-bijelog svijeta' te jednog samostalno režiranog dugometražnog filma 'Pjevajte nešto ljubavno' – djelovalo neskladno. Istina jest da se kod Kulenovića moglo naći crnoumornih i drugačije pomaknutih tonova, ponajprije u 'Bitangama i princezama', ali to je prvenstveno bila zasluga sukreatora ZORANA LAZIĆA i TONČIJA KOŽULA, dok je izrazito dominantna Kulenovićeva karakteristika želja za zadovoljavanjem široke publike. Nije stoga čudno da je sinteza autorske sklonosti provociranju i subvertiranju s jedne, Ferićeve strane, i podilaženju s druge, Kulenovićeve, u koja načini rezultirala relativno nesklapnim ostvarenjem u kojem je prevagu odnijela Kulenovićeva autorska vizija. Napisljetu, ipak je on režiser, koscenarist i montažer filma, dok je Ferić tek (ili 'tek') autor predloška i koscenarist.

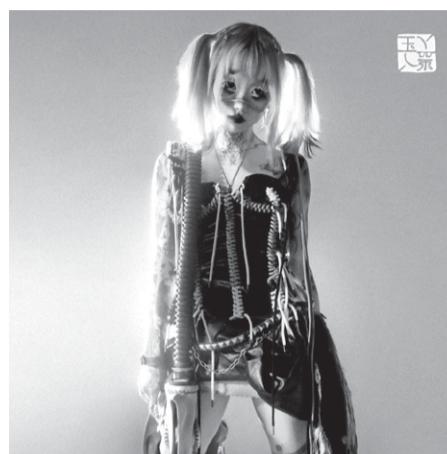
Radnja filma prilično vjerno prati radnju romana, ali stilski razlika je ogromna i dovodi do toga da je ono što gledalac vidi posve različito od onog što čitatelj čita. Ne zbog nužne razlike dvaju medija, nego

PREPORUKE: MUZIKA

Olivia Rodrigo: *Guts*

(Geffen)

PRVIJENAC OLIVIJE RODRIGO 'Sour' na proljeće 2021. pojavio se naizgled niotkud i osvojio sve u rasponu od adolescenata do sredovječnih kritičara. Nekadašnja Disneyjeva zvijezda i njen primarni suradnik, producent i multiinstrumentalist DAN NIGRO pretvorili su niz utjecaja iz pop punka i alternativnog rocka u fenomen koji povezuje swiftije, ljudi koji posjeduju 'Jagged Little Pill' u nekoliko različitih formata i ljubitelje muzikla 'Hamilton'. U osvrtaima na njenu glazbu dominira koncentriranje na žustre pop rock pjesme izvedene iz nesigurne adolescentske perspektive, no na 'Guts' su u jednakoj, ako ne i u većoj mjeri istaknute grandiozne melodramatične power balade poput 'Vampire', 'Making the Bed', 'Logical' ili 'Lacy', što i nije tako čudno s obzirom na to da joj je prvi veliki hit bila klavirska balada 'drivers licence'. Rodrigo ovdje podjednako naziva MEAT LOAFA i HAYLEY WILLIAMS iz Paramore. Album trenutačno ima više nego respektabilan skor od 91 na Metacriticu, poznatom agregatoru recenzija. Takva posvećenost glazbenih medija i kulturnih kritičara nečemu što se primarno obraća adolescentskoj publici iz adolescentske perspektive govori ponešto i o svrmeđenoj pop kulturi, ogrezoj više od desetljeća

u permanentnoj simulaciji adolescencije, održavanoj bezbrojnim revivalima, rebootima i raznom drugom reciklirajući postojićih intelektualnih vlasništva i ideja. Ništa od navedenog nije krivnja Olivije Rodrigo - njen je glazba dovoljno izravna i dovoljno privlačna da komunicira sa svojom primarnom publikom onako kako to općenitija pop glazba koja pokušava doprijeti do što šire demografije to ne može.

Yeule: *Softscars*

(Ninja Tune)

YEULE uzima emotivne i stilске elemente alternativnog rocka sredine devedesetih i provlači ih kroz digitalni filter svremene online kulture. Projekt NAT ĆMIEL lani je zapažen po zanimljivom i intenzivnom albumu 'Glitch Princess'. 'Softscars' otupljuje oštret sintetske rubove prethodnika natruhama organske instrumentacije te strukturalnim i estetskim elementima dream popa i shoegazeza. Pjesme zbog te dihotomije djeluju istodobno prijemčivije i zakućastije. Poznati motivi alternativnog rocka presječeni su tekstovi-

Mitski: *The Land Is Inhospitable and So Are We*

(Dead Oceans)

GLAZBU kantautorice MITSKI karakterizira slično poigravanje stilskim odrednicama, ali i još napetiji, paradoksalni odnos sa svremenošću. Mitski je jedna od rijetkih svremenih glazbenih figura čija su popularnost i dostupnost u obrnuto proporcionalnom odnosu. Za vrijeme pandemije nekolicina njenih pjesama postigla je viralni uspjeh, premda je ona svoju digitalnu prisutnost i broj intervjua značajno smanjila još nakon hvaljenog 'Be The Cowboy' iz 2019. Glazbeno gledano, 'The Land Is Inhospitable and So Are We' zaokret je od 180 stupnjeva u odnosu na prošlogodišnji, synth popom obojeni 'Laurel Hell'. Mitski se ovim album donekle vraća prigušenom, melankoličnom indie rocku kakav ju je u pretvorio u miljenicu glazbene kritike sredinom desetih, samo što su ovog puta pjesme ukrašene zborskim aranžmanima i izrazito naglašenim utjecajem americane. Iznenadujuće je to efektno ruho za ove vrlo delikatne, intimističke pjesme koje kroz fokusiranje na tekstualne mikrodetalje zapravo sjajno naglašavaju inherentnu ljudsku nesigurnost. Možda je paradoksalno da je tako osobnim, pa i hermetičnim pristupom Mitski uspjela doprijeti do višemilijunske publike, no to samo govori da su usamljenost i nepripadanje ono što nas često istinski povezuje.

■ Karlo Rafaneli

DRAŽEN KOKANOVIĆ
Jazz je delta svih rijeka

Jazz se već neko vrijeme žanrovske rastvara i širi. Što vam je, kao nekome tko jazz godinama prati iz neposredne blizine, posebno interesantno u njegovom razvoju zadnjih godina?

Teško pitanje. Zapravo, pitanje je što je danas uopće jazz. Radi se stvarno o toliko ogromnoj, gotovo svakodnevnoj proizvodnji 'novih ploča' koje su usput postale dostupne u realnom vremenu putem streaminga. Glavni problem postaje pitanje vremena, kako uopće pokušati poslušati svu tu glazbenu produkciju. Toliko je žanrova, smjerova, ispreplitanja sa klasičnom glazbom, etno glazbom, rockom, elektronskom glazbom, da u stvari ni ne znam odgovor. Jazz je delta svih rijeka zajedno – Mississippija, Gangesa, Amazone, Dunava...

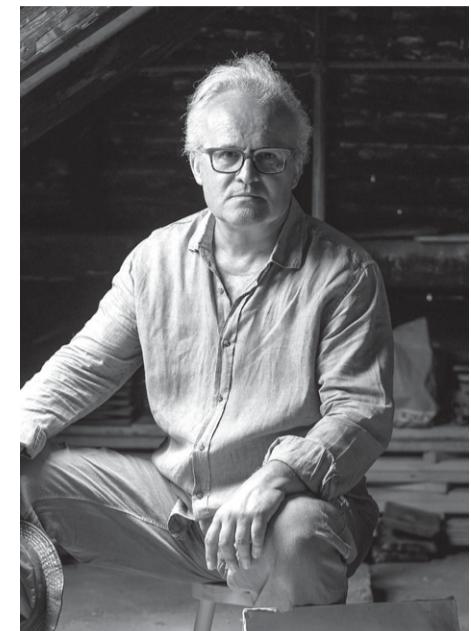

Foto: Sandra Šimunović/PIXSELL

benda, je čisti, najbolji funk. Na kraju, tu je kvartet JACOBA KARLZONA, MAGNUSA OSTROMA, SCOTTA COLLEYJA i BENJAMINA KOPPELA, jedna prava suvremena jazz supergrupa.

Festivali su neophodan dio života naše jazz scene, no koje su po vama glavne potrebe kada je riječ o njenom svakodnevnom funkciranju izvan festivalskih datuma?

Jazz scena u Zagrebu je odlična. Naravno, važno je da muzičari imaju priliku negdje nastupati. Malo je na svijetu uspješnih jazz klubova koje ne dotira država, grad ili neka megakompanija – pa i u New Yorku imate Dizzy's Club Coca-Cola! Kod nas je klasična glazba zaštićena kao lički medvjed, a velika je nepravda da je jazz minimalno ili nikako dotiran. On naprosto spada u djelatnosti koje traže podršku zajednice. Recimo, u ostalim zemljama je podrška puno bolja – čak i u okružju, u Sloveniji, Srbiji i Makedoniji. Naši jazzzeri su odlični. Možda nikad neće napraviti svjetsku karijeru, ali su zbilja vrijedni slušanja i zaslužuju podršku.

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

U jeku skandala koji potresaju British Museum zbog krade brojnih artefakata iz njegove kolekcije, ta je glasovita institucija otvorila posebnu sekciju svoje stranice posvećenu njihovom pronalašku. Artefaktima želimo sve najbolje, a British Museumu da izvuče neke pouke iz čitave situacije – nezgodno je kad ti netko krade kulturnu baštinu, zar ne?

■ L. P.

Glavni ulaz u British Museum (Foto: Valtteri Päivinen/Wikimedia Commons)

Teatar (post)socijalizma

Fama o bugarskim glumcima kaže da imaju neposrednost i šarm sličan beogradskoj školi, temeljitost u psihološkom pristupu kao Rusi i disciplinu kao Nijemci

USOFIJI sam prvi put bio s predstavom 'Baš Beton i stupovi društva'. Morala je biti 1999. jer smo premijeru imali godinu dana ranije u Dioklecijanovim podrumima i potom počeli gostovati po evropskim festivalima. Tko nas je pozvao, kako se zvao festival u Sofiji, više se ne sjećam. Ostali su bljeskovi monumentalnih zgrada vlade, bizantskih crkava, suterenskih radnjiča i sokaka koji su u sumrak mirisali na pečeno meso i kuhanu papriku. Igrali smo priču o devastiranom Splitu devedesetih. Grupu su činili članovi TBF-a i njihovi prijatelji. Igrali smo, naravno, bez prijevoda, a publika nam je bila alternativna omladina. Prijateljska, raspoložena. U Evropi je tada bio na glasu Sfumato teatar MARGARITE MLAĐENOVOI i IVANA DOBČEVA. Za razliku od zapadnih kazališta koncentriranih na uspjeh i prestiž, Sfumato je naglašavao važnost dugotrajnih proba. Imali su višegodišnje cikluse rada na ČEHOVU, nacionalnim dramatičarima JOVKOVU i RADIČOVU, pa DOSTOJEVSKOM, GOGOLJU, STRINDBERGU. Sve u prozračnoj metodi koja je naglašavala mističnost teatarskog obreda, ulogu plesa, vatre i čudesnih bića koja su pripadala starobugarskoj mitologiji. Još o teatru: GORDANA VNUK dovela je na Eurokaz krajem osamdesetih ikonoklasta IVANA STANEVA s 'Wojzeckom'. Upravo emigrirao u Njemačku, prikazao je nevidenu silinu bugarske postavangardne scene.

U Bugarsku me put doveo još dvaput početkom novog milenija. Najprije u Varnu, čije plaže i odmarališta tako divno opisuje DUBRAVKA UGREŠIĆ u 'Babi Jagi'. Treći put sam za polaznike iz jugoistočne Evrope video radionicu dramaturgije u sklopu Nomad Dance Academy. Bugarska je sad bila potpuno drugačija. Mi smo se kao Trnoružice

budili iz desetogodišnje more, a Sofiju su zapljušnuli SOROŠEV projekti, otvoreni su skupi dućani i ugodni restorani. O tim sam godinama čitao kod GARTHA GREENWELLA, danas jednog od najvažnijih gay pisaca u svijetu, koji je tu tranzicijsku epohu proveo kao predavač na Američkom koledžu u Sofiji. Objavio je o tome romane 'Mitko', 'Što ti pripada' i famoznu 'Čistoću', u kojoj opisuje postkomunističku Bugarsku, željnu Evropu i čarobnu u svom balkanskom ogrtaju. Fama o bugarskom kazalištu kaže da njegovi glumci imaju neposrednost i šarm sličan beogradskoj školi, temeljitost u psihološkom pristupu kao Rusi i savršenu disciplinu kao Nijemci. Novi direktor Narodnog kazališta VASIL VASILEV pozvao me da se dogovorimo koji bih projekt radio kod njih za dvije godine. Ogroman teatar sagradili su FELLNER i HELMER, čuveni bečki arhitekti koji su projektirali tri naša HNK-a, onaj u Zagrebu, Varaždinu i Rijeci, uz još pedesetak kazališta u srednjoj Evropi. Dvorana je upadljivo slična, ali je teatar veći, naručen kao reprezentativno zdanje nove bugarske države. U njemu je posljednjih sezona SHAKESPEAREOVU 'Oluju' režirao ROBERT WILSON, TIMOFEJ KULJABIN, koji je kod nas na Festivalu svjetskog kazališta gostovao s 'Tri sestre' iz Novosibirsk, postavio je 'Heddu Gabler', a u sljedećoj sezoni će JOHN MALKOVICH režirati BERNARD SHAWA. EURIPIDOVU 'Medeju' priprema DECLAN DONELLAN, najpoznatiji britanski kazališni redatelj. Razgovarali smo o mogućem izboru teksta. Dramaturginja i šefica Međunarodnog odjela VASILKA BUMBAROVA predlaže 'Glembajeve'. U arhivu odmah pronalaze fotografije predstave koja je igrala davne 1947. i ostala je u pamćenju po golemom uspjehu. S repertoara ju je skinuo TITOVA raskid sa STALJINOM, a kasniju slavu

su joj prenosili glumci. Legenda je nadživjela olovne godine bugarske kulture. Režirao je RAŠA PLAHOVIĆ, velikan srpskog glumišta koji je u nekim izvedbama nastupao u ulozi Leonea. Drugi prijedlog je Dubravka Ugrešić, koja je u intelektualnim krugovima veliko ime i s ponosom se naglašava bugarsko porijeklo njezine majke. Treća je opcija GEORGI GOSPODINOV. Romani nisu u Teatru Ivana Vazova često polazište za dramsku predstavu, no 'Vremensko utočište' sigurno bi bilo dobar predložak. Otvorila mi se iznenada snažna energija koja veže to dvoje pisaca. Ljubav prema prošlosti, prožetost narodnih priča i neortodoksne akademske književnosti. Nakon sastanka prolazim pored velikog lutkarskog kazališta (Bugari su u tome svjetska velesila). Tu je, u blizini, neko vrijeme živio HEINER MÜLLER sa suprugom GINKOM ČOLAKOVOM. Bili su zajedno od 1967. do kraja osamdesetih. Ta prekrasna žena je svojom golemom erudicijom pomogla nastanku velikih djela, od 'Macbetha poslije Shakespearove' do 'Filokteta', koji je i napisan u Sofiji. Ispred zgrade predsjednika republike održavaju se proruske demonstracije. Politička elita je prozapadno orijentirana, a u narodu je postojan mit o neraskidivom prijateljstvu s ruskim narodom.

U kazalištu se održava premijera predstave 'Haag' ukrajinske dramatičarke SAŠE DENISOVE. Atmosfera je napeta. Denisova je redateljica i spisateljica koja je godinama radila u Rusiji. Završila je Moskovsku školu režije pri Centru Mejerholjd. Postavila je više od 25 predstava. U prvim danima rata pobegla je iz Moskve. U Teatru nacija režirala je političku predstavu 'Hermiona', zbog koje je već imala problema s policijom. Priča nam na domjenku nakon premijere kako Rusija bombardira Kijev u kojem živi njezina majka. OLGA DENISOVA rođena je za vrijeme njemačkog bombardiranja Kijeva 7. srpnja 1941. Odbila je napustiti svoj dom. Kći Saša živi u Poljskoj, gdje ima više od tri milijuna ukrajinskih izbjeglica. U improviziranim smještajnim centrima prikupila je mnoga svjedočanstva o ratu, uključujući snimljene monologe Ukrajinki. Na temelju takvih priča napisala je i postavila 'Šest rebara gnjeva' o ranjenim ženama iz Mariupola, Buče, Harkova, Bakhmuta i Černigova. Premijera je održana u Varšavi 27. lipnja 2022., a u predstavi su igrali isključivo izbjegli ukrajinski glumci. Postavila je još dvije predstave o ratu: 'Haag' u Poljskom kazalištu u Poznanju i 'Moja mama i potpuna invazija' u Barceloni.

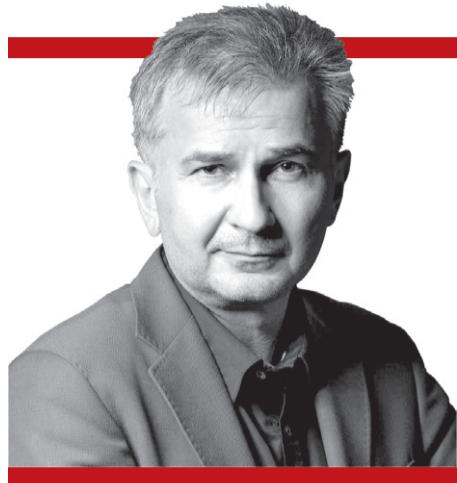
Denisova smatra da je zadatak umjetnika govoriti svijetu o ratu u Ukrajini, podsjećati

da okrutni rat traje, da Evropa i Amerika ne smiju zaboraviti da Ukrajina svakodnevno plača cijenu životima svojih građana. Bugarsku verziju drame 'Haag' režirao je međunarodno priznati GALIN STOEV. U predstavi PUTIN i njegovi najbliži suradnici sjede u haškom zatvoru i čekaju suđenje. Razgovaraju o tome kako im se u zatvorskoj kančini podvaljuju GMO kobasicu i kako bi mogli izbjegći presudu. Jedni druge izdaju i razmisljavaju koga okriviti za vlastite zločine. Tu su bivši šef KGB-a i bliski Putinov suradnik NIKOLAJ PATRUŠEV, oligarh JURIJ KOVALČUK, koji recitira PUŠKINA. Tu je i mrtvi PRIGOŽIN. MARGARITA SIMONYAN, glavni medijski stratež agresije na Ukrajinu, nijeće da je pozivala na bacanje atomske bombe na Kijev. Čečen RAMZAN KADIROV sanjari o svom Ferrariju koji je ostavio u Moskvi. MATVIENKO samo tih pije. ŠOJGU sanja o povratku u tajgu i pecanju. U toj crnoj komediji ratni zločinci izgledaju jadno i smiješno. Nama djeluje itekako poznato. Sjetimo se svih lica iz ratova na području bivše Jugoslavije, njihovog teatralnog ponašanja i maratonskih procesa na kojima su privlačili pažnju histeričnim ispadima. Na najgoru kaznu osuđuje ih ukrajinska djevojčica čija je kuća bombardirana, a ona odvedena u zarobljeništvo. Nada u pravedno suđenje i odmazda glavna su potruka predstave. Ovdje je doista moguće govoriti o moralnom poučku, kao u antičkom kazalištu. Stoev predstavu režira u velikoj gesti. Ono što bi u postavci nekog zapadnog umjetnika izgledalo kao sterilna instalacija s mikrofonima, ovdje dobiva dimenzije šekspirijanskog teatra nasilja, promatranog iz perspektive Monty Pythona. Kao skupina okrvavljenih elizabetinskih junaka, putinovska klika oslikana je sa sitnim ljudskim strastima i kobnim perverzijama čije bujanje može dovesti do kolapsa svijeta. Ukrajinski rat iz bugarske je perspektive sasvim blizu. Crno more se crni od prijetnji velikih sila i malih igrača. Takva predstava bila bi čudo na bilo kojoj našoj sceni, jer to je politički teatar koji alkemizira dokumente, televizijske istupe, izvještaje ratnih reporteru, i sve to miješa s fiktivnim dnevnikom jedne rasejljene djevojčice koji podsjeća na onaj ANNE FRANK. Na premijeri sam susreo MARINU DAVIDOVU, hrabru ženu koja je godinama upozoravala na zastranjivanja Putinovog režima i manjak sloboda u Rusiji. Pokrenula je potpisivanje peticije za njegov odstup s vlasti. Pobjegla je iz Moskve u zadnji čas. Na njezinim vratima već je bila otisнутa oznaka za odstrel. Drugi put je napustila svoju zemlju. Prvi put, krajem osamdesetih, kao pripadnica armenske manjine pobjegla je s obitelji iz rodnog Bakua i Azerbajdžana. Gdje ovih dana počinje novi rat. ■

'Glembajevi' u Narodnom teatru Ivana Vazova 1947.
(Foto: Arhiva NTIV)

TV RAŠETANJE

PIŠE Boris Rašeta

Promociju Stankovićeve 'Depre' popratili su svi ozbiljniji mediji u zemlji. To je dobra procjena jer nije riječ o još jednom literarnom uratku, nego o djelu koje može pomoći mnogima. 'Nadam se da će ljudi pružiti ruku onima koji boluju od kliničke depresije i da će odustati od priča kao što su odi u prirodu, popij pivo, bit će ti bolje', kazao je autor

Netflix

Evo još dobrih vijesti s našeg omiljenog streaming kanala. Distributer Blitz najavljuje osjetno proširenje repertoara hrvatskih filmova na Netflixu, i to ne bilo kakvo. Dolazi nekoliko naslova koji su privukli pažnju domaće publike, ali ih više nemate gdje pogledati: uskoro će na meniju biti 'Narodni heroj Ljiljan Vidić' (u zadnje vrijeme sve je više domaćih komedija koje su čak i duhovite, a ova spada u takve), 'Sonja i bik' (odlična!), 'Šegrt Hlapić', 'Svećenikova dječa', 'Koja je ovo država', 'Moj dida je pao s Marsa', 'Maršal', 'Ustav Republike Hrvatske' (sjajan), 'Ufuraj se i pukni' i 'Kauboji' (dobri). Na ovom smo mjestu već pohvalili 'Nosila je rubac črleni' GORAN DUKIĆA, a paralelno s njim u izbor je uvršten i film 'Dnevnik Pauline P.' NEVENA HITRECA – ako odgledamo, objavit ćemo mišljenje. Na Netflixu možete gledati i popularne 'Marginalce' LJUBOMIRA KEREKEŠA (sirov humor na početku filma odbio nas je od daljnog gledanja) te 'Cvrčka i mravici' LUKE RUKAVINE. To je – u velikoj mjeri i zaslugom agilnog HAVC-a – ozbiljna prilika i za hrvatske proizvođače audiovizualnog sadržaja za plasman filmova i serija.

Leta pre neta, RTS, 19. rujna, 16:01

Zanimljiva emisija, dobra tema – je li uistinu postojao život prije interneta i kako je to čudo izgledalo? Sjećate li se fiksнog telefona, posebno onog crnog, bakelitnog, s okruglim broјčanicom? Kad ste zadnji put pisali na pisaćem stroju? Znate li što je krpenjača? U jednom viku, kćerka piše ocu: 'Dragi tata, dolazim kući! Uđajem se, pripremi novac za svadbu. Kao što znaš ja živim u Australiji, a dečko mi je u Americi. Upoznali smo se preko Facebooka, dugi pričamo na WhatsAppu, a zaprosio me preko Vibera. Voli te tvoga mezimica.' Tata odgovara ovako: 'Draga kćeri, stvarno lijepo! Sada se vjenčajte preko Twittera, a želim vam ugodnu zabavu na Instagramu. Naručite sve za svadbu preko Amazona, a platite preko PayPal-a. Na bračno putovanje idite na Cloud. Kupite kuću za kripto valute i živite od tokena, a kada ti dosadi brak prodaj muža na eBayu i drži uštedevinu u bitcoinima. Ako dobijete djecu obavezno ih daj umjetnoj inteligenciji da ih odgaja, a potom ih isprintaj na 3D printeru i pošalji mi nekoliko komada. Voli te tvoj tata!' Hm, to nije daleko od istine! ELEM, u ovoj emisiji čuli smo nekoliko tvrdnji koje znaće paralaksu – promijenjeni kut gledanja daje posve novu sliku predmeta. Nije dakle točno da se danas manje družimo no ikad – druženja je više, samo je virtualno. Svi su za svojim mašinama u ekstazi komunikacije; samo kakva je ona? Nadalje, ljudi nisu udaljeniji no ikad – nego se prostor smanjio. Ranije je vaše pismo do Australije putovalo danima, pa i tjednima – danas vaša poruka stigne u par sekundi (dodajmo i HAŠEKOVU opservaciju: sveti je AUGUSTIN tvrdio da Australija ne postoji i da je izmišljotina bezbožnika; par stoljeća kasnije smjerni će kršćani, ustaše i četnici, utočište potražiti baš tamo, 'loša bila '45., rasula nas preko svijeta'). Morat ćemo, uglavnom, rekonceptualizirati pojmove prostora, vremena, komunikacije, učenja, čitanja, ukratko – *homo sapiens* i njegova svijeta, a ova nam je emisija dala poticaj za to.

Otvoreno, HRT, 20. rujna, 22:05

Urednik i voditelj BRANKO NAĐVINSKI u emisiju je pozvao HRVOJA ZEKANOVIĆA – napokon dašak *catch-as-catch-can* na javnoj televiziji. To je postupak koji je MIHAJL BAHTIN, ruski književni teoretičar, nazvao karnevalizacijom, a prvi ga je koristio FRANÇOIS RABELAIS. Njegovo 'se djelo otkriva kao vrhunac karnevalske osjećaja svijeta u kojem se subverzivno brišu granice između visokog i niskog, ozbiljnog i smiješnog, umjetnosti i života, povučene u službenoj ozbiljnoj kulturi. Potonja se usmjerava na suhoparni duh, a karnevalska kultura promiče tzv. groteskno tijelo koje prerasta svoje razmjere da bi se, oslobođeno straha, spojilo s društvom i kozmosom. Tako se revolucionarni naboј karnevale sknosti za njega npr. vraća u polifonijskome romanu F. M. DOSTOJEVSKOGA', objašnjava Hrvatska enciklopedija. A mi bismo dodali – i u Otvorenom HRT-a koje PLENKOVIĆeva džokera, Zeku, poziva kao navodno ozbiljna gosta u navodno ozbiljnu emisiju. Gdje je granica između ozbiljnog i smiješnog kad je taj lakerdijaš na sceni? Zašto se javni medij bavi subverzivnim taktilama? Davljenje ozbiljnih sadržaja na Prisavlju je počelo davno, a sada daje svoje groteskne plodove. Otvoreno još može privući pažnju samo takvim ludiranjima – Jerry Springer Show! Nije bilo davno kad je HLOVERKA NOVAK SRZIĆ pokušala sjesti nekom gostu u krilo... Žetonizacija politike i žetonizacija medija – to je to. I onda se čudimo što mediji srednje struje gube i publiku i uvjerenjnost. Pa tko će im vjerovati kad bjelodane klaunove predstavljaju kao karijatide politike. Zekanović je nastavak PERNARA istim sredstvima. Uglavnom, kad je SANDRA BENČIĆ čula da treba sjediti s cirkusantom u areni, odlučila je Nađvinskom dati košaricu, zaželi li se cirkusa otici će kod MOIRE ORFEI. Tko je sljedeći gost Otvorenog – Pernar?

Dnevnik, HRT, 20. rujna, 22:50

Trebalo je puno hrabrosti za priznanje teške bolesti. ALEKSANDAR STANKOVIĆ se autao briljantnom knjigom o depresiji u kojoj je kombinacijom kratkih tekstova i ispojedne lirike opisao svoje simptome, stanja, liječenje i muke. Promociju knjige, u prepunoj Laubi, popratili su svi ozbiljniji mediji u zemlji – to je dobra procjena, jer u ovom slučaju nije riječ tek o još jednom literarnom uratku, nego o djelu koje, na razne načine, može pomoći mnogima. Teško je reći da ćete, kako glasi klasična fraza, uživati u čitanju 'Depre' – knjiga je teška, ali je korisna, a na momente i lucidna. 'Nadam se', kazao je Stanković, 'da ćemo senzibilizirati javnost, da će ljudi pružiti ruku onima koji boluju od kliničke depresije ili se bore s anksioznosću i da će odustati od onih priča kao što su 'odi u prirodu', 'prošeći malo', 'popij pivo, bit će ti bolje'. To vrijedi kod onih koji su lošeg raspoloženja, ne kod depresivaca. Depresija je, naime, poremećaj kemizma i mora se rješavati lijekovima i uz pomoć doktora, a ne pukim joggingom. 'Riječ je o stigmatiziranoj bolesti', rekao je EDO MAAJKA, koji ima isti problem, 'i mislim da će u

Aleksandar Stanković hrabro se autao knjigom o depresiji (Foto: Zvonimir Barišić/PIXSELL)

našem društvu to biti tabu još 150 godina. Kod nas postoje brojne tabu teme, pa onda imamo dva-tri tjedna kada one to više nisu, da bi nakon toga opet postale tabu'. Pjevač je pomogao Aci u destigmatizaciji bolesti – raširena katalizatora koji otežava liječenje jer se ljudi, jednostavno, boje priznati. A poznati novinar je priznao, što je veliki korak i za njega i za gradane, naročito one koji znaju o čemu je riječ ali šute. Patnja je lakša kad je dijeliš, jednostavnije ju je otkriti kad znaš da nisi sam.

San snova, RTL, 21. rujna, 20:15

U osamnaestoj epizodi sapuničaste zabave San snova autori su se, čini se, malo zamorili, pa su posegnuli za fantastičnim, čak i za telenovele odveć nerealnim rješenjima. Usred čitanja presude koja bi čestitom nogometaru, idealistu Stošiću, s vrata trebala skinuti parazitski raspoloženu manekenku koja mu želi uzeti pola stana, njegova odvjetnica izvikuje: 'prigorov' i traži prekid procesa jer je sudac – ucijenjen. Tko ga je ucijenio? Stošićev čača. Sudac jest ucijenjen, ali povoljna presuda koju čita je poštena, makar bila iznuđena. (Kakav crni 'prigorov'? Pa nismo u Americi). Kako vaš tv kritičar nije samo dokon pratitelj maloekranskih uradaka nego i novinar, pa je silom prilična dosta života utrošio po sudnicama (džabe je krećio, usput budi rečeno), može s punim pravom reći da odvjetnika koji bi prekinuo čitanje pozitivne presude klijentu Hrvatska još nije vidjela! Južnoslavenska judikatura takav slučaj ne pamti. Odvjetnik je uvijek fiškal i nikad neće raditi u korist klijentove štete – on to i ne smije – naročito ne na tako nevjerojatan način. Okej, dramski je scena poslužila svrsi, razgnjevila je gledateljstvo, uputila odvjetnicu Maju drugim scenaričkim stazama i bogazama, ali čak i sapunice moraju imati kakav-takov oslonac u stvarnosti.

P. S. Dio gledatelja prigovara sceni u kojoj nogometari u Makarskoj prebijaju Mateovog čaču. Nijedan, kažu, ali baš nijedan nema nikakvo ustaško obilježje, to je neozbiljno. Slažemo se – da bi reč rekli!

Spomenik pobjedi naroda Slavonije, Vojin Bakić
Monument to the Victory of the People of Slavonia, Vojin Bakić

TIŠINA KOJA JE SRUŠILA SPOMENIK / THE SILENCE THAT TORE DOWN THE MONUMENT

30/09/2023
17:00 h / Kamenska

**SNV
CHB**